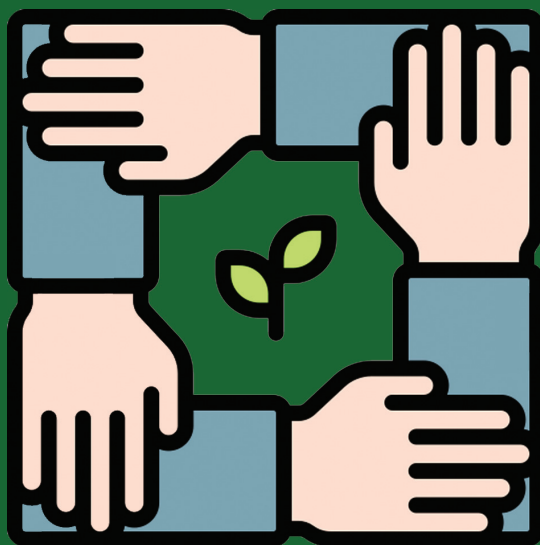

STAN WSPÓŁPRACY POMIĘDZY PUBLICZNYMI JEDNOSTKAMI DORADZTWA ROLNICZEGO (JDR) A PUBLICZNYMI UCZELNIAMI ROLNICZYMI

ANALIZA I RAPORT KOŃCOWY

SIEĆ NA RZECZ
INNOWACJI W ROLNICTWIE
I NA OBSZARACH WIEJSKICH

Krajowa Sieć
Obszarów Wiejskich

Program
Rozwoju
Obszarów
Wiejskich
na lata 2014-2020

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”.

Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej

„Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020.

Operacja opracowana przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie.

Instytucja zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich

na lata 2014–2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Publikacja w ramach operacji pt. „Rozwój AKIS poprzez wzmocnienie współpracy pomiędzy publicznym doradztwem rolniczym i uczelniami”.

WARSZAWA 2023

Barbara Chmielewska, Agnieszka Wrzochalska,
Marcin Gospodarowicz, Marek Wigier,
Julian Krzyżanowski, Bogdan Buks

STAN WSPÓŁPRACY POMIĘDZY PUBLICZNYMI JEDNOSTKAMI DORADZTWA ROLNICZEGO (JDR) A PUBLICZNYMI UCZELNIAMI ROLNICZYMI

ANALIZA I RAPORT KOŃCOWY

SIEĆ NA RZECZ
INNOWACJI W ROLNICTWIE
I NA OBSZARACH WIEJSKICH

Krajowa Sieć
Obszarów Wiejskich

Program
Rozwoju
Obszarów
Wiejskich
na lata 2014-2020

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”.
Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej
„Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020.
Operacja opracowana przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie.
Instytucja zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich
na lata 2014–2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Publikacja w ramach operacji pt. „Rozwój AKIS poprzez wzmocnienie współpracy
pomiędzy publicznym doradztwem rolniczym i uczelniami”.

WARSZAWA 2023

Barbara Chmielewska	(ORCID nr 0000-0003-1609-4809)
Agnieszka Wrzochalska	(ORCID nr 0000-0001-5361-0089)
Marcin Gospodarowicz	(ORCID nr 0000-0001-5011-3247)
Marek Wigier	(ORCID nr 0000-0001-5134-2295)
Julian Krzyżanowski	(ORCID nr 0000-0001-6418-154X)
Bogdan Buks	(ORCID nr 0000-0001-7111-6279)

Autorzy niniejszej publikacji są pracownikami Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Państwowego Instytutu Badawczego.

Korekta
Joanna Gozdera

Redakcja techniczna
Marta Guzik

Projekt okładki
Dział Wydawnictw IERiGŻ PIB

Projekt okładki został wykonany z wykorzystaniem grafiki ze strony Flaticon.com

ISBN 978-83-7658-920-6 (pdf)
ISBN 978-83-7658-921-3 (okładka miękka)

Ark. wyd. 6,0
Wydawca: Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
Państwowy Instytut Badawczy, ul. Świętokrzyska 20, 00-002 Warszawa,
tel.: (22) 505 45 18; e-mail: ierigz@ierigz.waw.pl; <http://www.ierigz.waw.pl>
Skład, łamanie i druk: Dział Wydawnictw IERiGŻ PIB, tel. (22) 505 45 26;
e-mail: dw@ierigz.waw.pl

Spis treści

Wprowadzenie.....	5
1. Metody i techniki badań.....	5
2. Historia doradztwa rolniczego w Polsce.....	7
3. Publiczne doradztwo rolnicze.....	10
4. System wiedzy i innowacji rolniczych.....	14
5. Organizacja doradztwa rolniczego w wybranych krajach.....	16
6. Wyniki badań ankietowych i ich analiza obejmująca wszystkie publiczne jednostki doradztwa.....	18
7. Wyniki badań ankietowych i ich analiza obejmująca publiczne uczelnie rolnicze kształcące w zawodach rolniczych.....	41
8. Wyniki badań pogłębionych na podstawie wyników z etapu I dla czterech województw	69
8.1. Kryteria wyboru czterech ODR-ów.....	69
8.1.1. Rolnictwo Wielkopolski.....	69
8.1.2. Rolnictwo podgórskie.....	70
8.1.3. Rolnictwo Warmii i Mazur.....	71
8.1.4. Rolnictwo Południowego Mazowsza.....	72
8.2. Wywiady badań pogłębionych.....	72
8.2.1. Wielkopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Poznaniu, wywiad z dyrektorem Jackiem Sommerfeldem.....	72
8.2.2. Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale, pogłębiony wywiad z dyrektorem Robertem Pieszczochem.....	76
8.2.3. Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Olsztynie, pogłębiony wywiad z dyrektorem Damianem Godzińskim.....	78
8.2.4. Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Radomiu, pogłębiony wywiad z dyrektorem Marcinem Kacą.....	83
Podsumowanie, wnioski i rekomendacje.....	89
Bibliografia.....	93

Wprowadzenie

Przedmiotem zamówienia jest wykonanie analizy i przygotowanie raportu końcowego w celu zidentyfikowania obecnego stanu współpracy pomiędzy publicznymi jednostkami doradztwa rolniczego (JDR) a publicznymi uczelniami rolniczymi. Analiza będzie przeprowadzona w dwóch etapach:

I ETAP:

- a) przeprowadzenie badań ankietowych i ich analiza obejmująca publiczne uczelnie rolnicze kształcące w zawodach rolniczych;
- b) przeprowadzenie badań ankietowych i ich analiza obejmująca wszystkie publiczne jednostki doradztwa rolniczego.

II ETAP: przeprowadzenie badań pogłębionych na podstawie wyników z etapu I dla czterech województw, z wykorzystaniem narzędzi do badań jakościowych, typu wywiadów pogłębionych, uwzględniając typologię regionów w Polsce pod względem powierzchni gospodarstw rolnych, rodzaju produkcji, a także działalności pozarolniczej prowadzonej w gospodarstwach. Na podstawie przeprowadzonej analizy zostanie przygotowany raport końcowy, zawierający rekomendacje i propozycje działań poprawiających efektywność transferu wiedzy oraz przepływ informacji z nauki do praktycznego wdrożenia przez jednostki doradztwa rolniczego na poziomie centralnym – Centrum Doradztwa Rolniczego (CDR) i wojewódzkim – wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego.

Wykonanie analizy i przygotowanie raportu końcowego zostało zlecone przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie.

1. Metody i techniki badań

Na wstępie zostanie określony zakres oraz wskazane jednostki, jakie będą przedmiotem badania. Stanowi to podstawę sposobu doboru próby badawczej. W przypadku tego badania zostanie zastosowany dobór celowy próby. Ankiety zostaną rozesłane do wytypowanych oddziałów ODR-ów i uczelni rolniczych.

Analiza obecnego stanu współpracy pomiędzy wytypowanymi publicznymi jednostkami doradztwa rolniczego a uczelniami rolniczymi zostanie przeprowadzona w oparciu o metodę badań ankietowych.

Badania ankietowe są jedną z najczęściej stosowanych empirycznych metod badań społecznych, w których do zbierania informacji od respondentów wykorzystuje się narzędzie w postaci kwestionariusza. Wyniki badania mogą być podstawą do potwierdzenia lub odrzucenia postawionej hipotezy, czyli przypuszczalnej, przewidywanej odpowiedzi na pytanie zawarte w problemie badań. Takie badanie empiryczne określane jest mianem weryfikacyjnego. Drugim rodzajem badań empirycznych są badania diagnostyczne, których istotą jest ustalenie cech czy zasad funkcjonowania pewnego konkretnego wycinka rzeczywistości (Januszek i Sikora, 1997). Na bazie ustalonego podczas badań stanu faktycznego można również antycypować i formułować kierunki rozwoju badanego zagadnienia. Zatem decyzja o zastosowaniu metody, jaką są badania ankietowe, wynika najczęściej z natury problemu, który badacz chce rozwiązać.

Punktem wyjścia jest zestaw pytań, na które badacz chce uzyskać odpowiedzi. Na tej podstawie formułuje hipotezy, czyli założenie przypuszczalnych zależności, jakie zachodzą między wybranymi zmiennymi (Zaczyński, 2003). W kolejnym etapie należy określić zakres badania oraz populację generalną, czyli zidentyfikować jednostki, jakie będą przedmiotem badania. Stanowi to podstawę sposobu doboru próby badawczej.

W przypadku tej ekspertyzy stosujemy dobór celowy próby, tj. rozsyłałyśmy ankiety do sześciu uczelni rolniczych oraz poszczególnych wydziałów (ekonomicznych, rolniczych, zootechnicznych i weterynaryjnych, jeśli takowe posiadają), trzech wydziałów rolniczych innych uniwersytetów, ośmiu uczelni publicznych prowadzących studia podyplomowe z zakresu rolnictwa i 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego oraz Centrum Doradztwa Rolniczego. Technika wyboru przeprowadzenia badania ankietowego jest podejście CAWI (ankiet elektronicznych udostępnianych za pomocą internetu) uzupełniane w wybranych przypadkach techniką bezpośrednich wywiadów ankietowych CAPI. W analizie uzyskanych odpowiedzi ankietowych planowane jest wykorzystanie prostych analiz statystycznych opartych na momentach rozkładu i statystykach opisowych (wartości przeciętne, mediany, wartości minimalne, maksymalne oraz zmienności mierzone współczynnikami wariancji bądź odchylenia standardowego) uzupełnione wykorzystaniem bardziej zaawansowanych technik ekonometrycznych, m.in. w celu porównań grupowych (testy t, ANOVA) bądź określenia prawidłowości w grupach (analiza skupień, analiza czynnikowa, analiza conjoint) (Deaton, 2019).

W pierwszym etapie badań będzie weryfikowana hipoteza odnosząca się do współpracy ODR-ów z uczelniami i odwrotnie poprzez odpowiedź „tak” lub „nie” na postawione pytanie.

W zależności od pozytywnej lub negatywnej odpowiedzi wprowadzony zostanie drugi rodzaj badań empirycznych, jakim jest badanie diagnostyczne. Zastosowanie tego rodzaju badań pozwoli na ustalenie stanu faktycznego oraz formułowanie zasad i kierunków rozwoju badanego zagadnienia. Na tym odcinku badania zakłada się także wprowadzenie propozycji odpowiedzi, do których respondent odniesie się zakreślając pozycje: „tak” lub „nie”.

Na każdym etapie badań punktem wyjścia będzie zestaw pytań, na które IERiGŻ PIB będzie chciał uzyskać odpowiedzi, pozwalające na weryfikację przypuszczalnych zależności, jakie zachodzą między wybranymi zmiennymi, tj. jednostkami ODR-ami oraz uczelniami.

Za pomocą ankiety prowadzić można zarówno badania jakościowe, jak i ilościowe. Te pierwsze będziemy także stosować na II etapie badań. Choć będą one miały raczej charakter wywiadu podstawowego oraz pogłębionego, badania pozwolą na pogłębienie wiedzy na temat współpracy ODR-ów i CDR z uczelniami, dotarcie do sedna problemu i jak najpełniejsze poznanie istoty zjawiska. Analiza jakościowa stosowana jest w sytuacji, gdy badaczka interesuje pogłębiona wiedza na jakiś temat, dotarcie do sedna problemu, jak najpełniejsze poznanie istoty zjawiska. Koncentrują się na cechach obiektów oraz na procesach, które nie są kwantyfikowalne (jeżeli w ogóle są mierzalne) w kategoriach ilości lub wielkości (Denzin i Lincoln, 2009).

IERiGŻ PIB skoncentruje się na właściwym doborze próby oraz na opracowaniu ankiety, która w sposób czytelny pozwoli na dogłębne poznanie opinii respondentów. Z przeprowadzonej analizy literatury (Krok, 2015) wynika, że badacze często zakładają, iż długa i złożona ankietka pozwoli na dogłębne poznanie opinii respondentów. W praktyce okazuje się jednak, że im dłuższa jest ankietka, tym uzyskane odpowiedzi są mniej rzetelne i dokładne.

Kwestionariusz przygotowany przez IERiGŻ PIB będzie zawierać jedynie niezbędne pytania, to znaczy takie, na które odpowiedzi dostarczą IERiGŻ PIB pożądaną wiedzę,

pozwalającą na dogłębne zbadanie tematu współpracy ODR-ów z uczelniami oraz postawienie konstruktywnych wniosków.

Z kolei pogłębione wywiady indywidualne (IDI) są jedną z podstawowych technik badań jakościowych (Naukowiec.org, b.d.). Polegają na rozmowie w cztery osoby badacza z respondentem. Ich celem jest uzyskanie szczegółowych opinii i informacji od konkretnych osób, spełniających określone przez badacza kryteria doboru próby. Niewątpliwą zaletą tej metody jest brak negatywnego wpływu na odpowiedzi ze strony grupy, co może mieć miejsce w wywiadach grupowych. Według literatury przedmiotu, średni czas trwania wywiadu to 1–1,5 godziny, w niektórych przypadkach wywiad może przybrać formę skróconą (ang. *mini in-depth interview*) i trwać około pół godziny.

Chociaż jest wiele technik wywiadów indywidualnych, przyjęto, że w dobie cyfryzacji najbardziej skuteczną techniką będzie wywiad wspierany techniką komputerową. Umożliwi to uzyskanie szczegółowych opinii i informacji od konkretnych osób. Jednocześnie pozwoli na szybkie przetworzenie danych. Metoda ta udoskonala proces zbierania danych empirycznych. Podstawą wyboru proponowanych metod jest właściwie 100% skuteczność zbierania danych. Są to metody mające bardzo dobre zastosowanie w badaniach społecznych.

2. Historia doradztwa rolniczego w Polsce

Rolnictwo jest jednym z sektorów gospodarki, w którym niezwykle istotną rolę odgrywa doradztwo rolnicze. W Polsce historia doradztwa rolniczego rozpoczyna się w okresie międzywojennym od ruchu społeczno-oświatowego, tzw. ruchu agronomii społecznej, w ramach którego organizowane były pierwsze szkolenia z zakresu nowych technologii upraw oraz hodowli.

Agronomia społeczna opierała się głównie na ruchu społecznym mas chłopskich, który w tym okresie znajdował swe odzwierciedlenie głównie w organizacjach społeczno-gospodarczych i oświatowych, jak: kółka rolnicze, które w 1938 r. zrzeszały ponad 300 tys. członków, koła gospodyń wiejskich, koła związków młodzieży wiejskiej, spółdzielnie rolnicze (spółdzielczość mleczarska, kredytowa, handlowa) i związki branżowe, a także samorząd gospodarczy w postaci izb rolniczych. Nadrzędnym celem tych organizacji była działalność oświatowa realizowana poprzez rozwój czytelnictwa, pogadanki, kursy itp. oraz społeczno-gospodarcza, która przejawiała się głównie wspólnym zaopatrywaniem się w środki do produkcji i wspólnym użytkowaniem maszyn. Wzmoczonemu rozwojowi tychże form wspólnego gospodarowania towarzyszyła intensywna działalność oświatowo-upowszechnieniowa tworzącej się kadry instruktorskiej. Początki kształtowania się zawodu instruktora rolnego w Polsce również sięgają końca XIX wieku, kiedy to Centralne Towarzystwo Gospodarcze w Wielkopolsce utworzyło stanowisko tzw. wędrownego nauczyciela, którego zadaniem było sprawowanie opieki nad powstającymi kółkami rolniczymi. Pierwszym takim patronem był Maksymilian Jackowski¹. Pierwsi dwaj instruktorzy rolni powołani zostali w 1907 r. przez Wydział Kółek Rolniczych w Warszawie, a w 1935 r. było ich już 1500 (Parzonko, 2008).

---

¹ Maksymilian Jackowski (1815–1905) – polski działacz społeczny i gospodarczy w Wielkopolsce. Po zakończeniu służby wojskowej uczył się jako jeden z praktykantów w eksperymentującym z nowymi technikami rolnymi majątku w Turwi, należącym do generała Dezyderego Chłapowskiego. Interesował się działalnością organicznikowską. Był członkiem Towarzystwa Rolniczego oraz jednym z członków i założycieli, w którym pisał artykuły do organu prasowego – „Ziemiańska”. W 1861 r. został jednym z członków założycieli Centralnego Towarzystwa Gospodarczego. W 1873 r. Centralne Towarzystwo Gospodarcze powierzyło mu opiekę nad parafialnymi kółkami

Okres agronomii społecznej w dwudziestoleciu międzywojennym był znaczącym etapem tworzenia się profesjonalnego doradztwa w Polsce. Jej twórcy, do których zalicza się Władysław Grabskiego, Stefana Biedrzyckiego i Wiktora Bronikowskiego² zakładali, że główną domeną agronomii społecznej jest działalność oświatowa związana ściśle z działalnością polityczną i gospodarczą, jaką rozwijały instytucje i organizacje społeczne w środowisku wiejskim, mająca wpływać na podnoszenie ludności wiejskiej na wyższy stopień kultury materialnej i duchowej (Maziarz, 1977). Odnotować jednak należy, że nazwa „agronomia społeczna” jest już terminem historycznym. Jej miejsce zajął termin „upowszechnianie wiedzy i postępu w rolnictwie” (Parzonko, b.d.).

Proces tworzenia doradztwa rolniczego w Polsce został przerwany wybuchem II wojny światowej. Po II wojnie światowej kontynuowany był proces formowania się współczesnego systemu doradztwa rolniczego w Polsce. W tym okresie zaznacza się kilka etapów w rozwoju doradztwa polskiego (Maziarz, 1977; Sikorska-Wolak, 1998; Parzonko, b.d.):

- Rok 1957 przyjmuje się za rok kończący okres powojennej stagnacji w rozwoju doradztwa. W 1957 r. reaktywowano działalność kółek rolniczych, w ramach których utworzono stanowisko agronoma gromadzkiego. Jego zadaniem było wykorzystywanie w praktyce rolniczej wiedzy fachowej przy pomocy odpowiednio zorganizowanego instruktażu i doradztwa, wprowadzanie postępu rolniczego, propagowanie i kontrola wykonywania przez rolników najprostszych zabiegów. Oprócz służby rolnej zorganizowanej przy kółkach rolniczych, w okresie tym pojawiła się także służba rolna przy spółdzielczości wiejskiej, przemyśle rolno-spożywczym i skupie, a także pracownicy wydziałów rolnictwa i leśnictwa rad narodowych.
- Lata 60. to rozwój prac w zakresie upowszechniania wiedzy rolniczej. Rozprowadzano materiał siewny i hodowlano-zarodowy, organizowano wystawy i kursy, wydawano własne publikacje i zamieszczano fachowe artykuły w prasie rolniczej, popularyzowano osiągnięcia rolnicze poprzez szkolenia oraz organizowano i przyjmowano wycieczki. Ważne było zapoczątkowanie doradztwa fachowego dla rolników indywidualnych wraz z powołaniem

---

rolniczymi, którą sprawował do 1900 r. Za jego kadencji ich liczba wzrosła z 30 do 200. Realizując podstawowy cel – naukę racjonalnej gospodarki i samodzielności zrzeszonych rolników – doprowadził również do wykształcenia się licznej grupy średnich i bogatych rolników, działających świadomie i solidarnie. Ogromna popularność wśród rolników sprawiły, że zyskał przydomek „Króla chłopów”. Jego imię nosi Zespół Szkół Ekonomicznych im. Maksymiliana Jackowskiego w Słupcy oraz Szkoła Podstawowa we Wronczynie (Zespół Szkół Ekonomicznych im. Maksymiliana Jackowskiego w Słupcy, b.d.; Szkoła Podstawowa im. Maksymiliana Jackowskiego we Wronczynie, b.d.).

² Władysław Grabski (1874–1938) – działacz społeczny i niepodległościowy, poseł minister rolnictwa i dóbr koronnych, premier rządu RP, rektor Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, a potem jej prorektor. Po powrocie z zagranicy do majątku rodzinnego prowadził działalność gospodarczo-społeczną i naukową, zajmując się głównie tematyką wiejską. Wśród wielu przykładów tej działalności należy wyróżnić to, że założył rolniczą stację doświadczalną oraz chłopskie kółko rolnicze; rozwijał spółdzielczość, tworzył również kasy spółdzielcze dla chłopów, wspierał szkoły rolnicze; finansował nielegalną polskojęzyczną szkołę dla dzieci włościańskich. Prowadził współpracę z Centralnym Towarzystwem Rolniczym (był jego wiceprezesem), napisał także dwutomową *Historię Towarzystwa Rolniczego*, opublikowaną w Warszawie w 1904 r. Za tę pracę został uhonorowany przez Akademię Umiejętności.

Stefan Biedrzycki (1876–1936) – agronom, inżynier mechanik, encyklopedysta, profesor SGGW (dwukrotnie rektor tej uczelni) i Politechniki Warszawskiej, od 1921 r. dziekan Wydziału Ogrodniczego SGGW. Był popularyzatorem maszynoznawstwa oraz mechaniki rolnictwa, autorem wielu prac naukowych i podręczników. Był również edytorem „Praktycznej encyklopedii gospodarstwa wiejskiego”.

Wiktor Bronikowski (1899–1942) – ekonomista rolny, specjalista z dziedziny agronomii społecznej, wykładowca tego przedmiotu w SGGW. Zginął w obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau. Był autorem wielu prac z zakresu agronomii społecznej i polityki rolniczej. (Encyklopedia internetowa PWN, b.d.).

w 1968 r. gromadzkiej służby rolnej. Rozwijało się doradztwo grupowe, szczególnie dla młodych rolników. Powstawały Zespoły Młodego Rolnika (ZMR) i Zespoły Przystosobienia Rolniczego (ZPR).

- Od 1961 r. powstają specjalne ośrodki, które zajmowały się głównie rozwojem technicznym w tym sektorze gospodarki. Większe znaczenie zaczęto przykładać do aspektów praktycznych, a nie tylko teoretycznych. Pierwsze ośrodki powstawały przy wyższych szkołach rolniczych. W 1967 r. przekształcono je w zakłady upowszechniania postępu w rolnictwie.
- W 1968 r. powstała Gromadzka Służba Rolna, w skład której wchodził: agronom, zootechnik, asystent agronoma i zootechnika, agromeliorant. Rok 1968 uważa się za początek państwowego doradztwa rolniczego.
- W 1973 r. utworzono przy Gminnej Służbie Rolnej zhierarchizowane stanowisko instruktora rolnego.
- W 1975 r., w związku z reformą administracyjną kraju, wprowadzoną 1 czerwca 1975 r.³, utworzono 49 wojewódzkich ośrodków postępu rolniczego (WOPR), którym powierzono opiekę fachową i metodyczną nad gminną służbą instruktorską.
- Lata 80. to wprowadzanie nowoczesnych technologii w produkcji roślinnej i zwierzęcej. Powstały Koła Producentów Zbóż (KPZ), których członkowie wprowadzali kompleksowe technologie uprawy. Doradztwo technologiczne wspierane było szkoleniami i kursami. Organizowano gospodarstwa specjalistyczne produkcji zwierzęcej. Prowadzono doradztwo w zakresie planowania produkcji i wyposażania budynków inwentarskich. W 1981 r. służbę doradczą całkowicie przekazano WOPR.
- Początek lat 90. to przełomowy moment w doradztwie – technologię połączono z informacją rynkową. Wprowadzono doradztwo z zakresu rachunkowości rolnej i tworzenia pozarolniczych miejsc pracy. Zapoczątkowane w 1990 r. wdrażanie programu reformy gospodarczej, ukierunkowanej na tworzenie podstaw gospodarki rynkowej, spowodowało reorganizację systemu doradztwa rolniczego. Rozpoczęta w 1991 r. w całym kraju reforma doradztwa oparta była o raport sporządzony w wyniku rozmów rządowych z Bankiem Światowym oraz opracowany i systematycznie wdrażany przez 5 lat Polsko-Amerykański Program Doradztwa Rolniczego. Uwzględniono również zalecenia raportu FAO. Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej określiło zasady, na jakich powinien opierać się nowy system doradztwa rolniczego. Dotyczyły one powszechnej dostępności i uspołecznienia doradztwa, finansowania go z budżetu państwa oraz ścisłego powiązania z nauką rolniczą. Jednym z pierwszych kroków było oddzielenie funkcji doradczych od działalności gospodarczej i produkcyjnej, pozbawiając tym samym ODR-y zaplecza w postaci gospodarstw rolnych.
- Utworzone 1 stycznia 1991 r. ośrodki doradztwa rolniczego (ODR-y), miały, jako podstawowe zadanie, prowadzenie działalności głównie doradczej, a jako uzupełniające oświatowej, informacyjnej i upowszechnieniowej. Reorganizacja doradztwa rolniczego doprowadziła do jego uspołecznienia, co w praktyce oznaczało powołanie w 1990 r. Społecznych Rad Doradztwa Rolniczego, w skład których wchodził przede wszystkim działacze organizacji społeczno-zawodowych, związków zawodowych i samorządów

---

³ Z dniem 1 czerwca 1975 r. zniesiono powiaty, a w miejsce 17 województw i 5 miast wydzielonych (Warszawa, Kraków, Łódź, Poznań, Wrocław) utworzono 49 województw. Na szczeblu podstawowym jednostkami podziału administracyjnego były gminy i miasta oraz dzielnice w większych miastach.

rolniczych, przy założeniu, że co najmniej 80% członków powinni stanowić rolnicy. Uspołecznienie doradztwa miało przede wszystkim na celu włączenie rolników w proces identyfikacji potrzeb doradczych, określanie priorytetowych zadań doradztwa, zgodnych z oczekiwaniami społeczności rolniczej, pomoc w budowaniu programów doradczych poprzez zdobywanie dodatkowych środków na ich realizację, promowanie wśród rolników i mieszkańców wsi i tworzenie pozytywnego wizerunku ośrodków doradztwa rolniczego, ocenę zgodności pracy ośrodków z oczekiwaniami rolników (Skrzypczak, 1996).

Od początku lat 90. zaczął kształtować się obecny system doradztwa rolniczego. Wyrazem ówczesnych zmian była reorganizacja służb doradczych, polegająca głównie na:

1. przekształceniu wojewódzkich ośrodków postępu rolniczego w ośrodki doradztwa rolniczego (ODR-y),
2. uspołecznieniu pracy doradczej,
3. wydzieleniu gospodarstw doświadczalnych,
4. pojawieniu się w zadaniach doradztwa rolniczego, obok kwestii produkcyjno-technologicznych zagadnień związanych z ekonomią produkcji.

Olbrymią zasługą doradztwa rolniczego był i ciągle jest wzrost poziomu wiedzy z zakresu wprowadzanych bardziej zaawansowanych narzędzi i nowych agrotechnik, a także poszerzania świadomości w takich tematach, jak ekologia czy ochrona środowiska naturalnego. Doradztwo było i nadal jest aktywne także w życiu społecznym i kulturalnym lokalnej ludności.

W strukturę doradztwa rolniczego na stałe wpisały się także instytuty naukowo-badawcze i uczelnie. Uczelnie wyższe dużą rolę odgrywają w doskonaleniu zawodowym służb doradczych, natomiast instytuty naukowe, głównie resortu rolnictwa w prowadzeniu prac wdrożeniowych i doradztwie specjalistycznym. W doradztwo rolnicze w coraz większym stopniu włączają się także związki branżowe, przedsiębiorstwa przemysłu rolno-spożywczego (w ramach integracji pionowej z dostawcami surowców), powstające coraz częściej firmy zajmujące się badaniem rynku, dystrybucją środków produkcji, czy też prywatne firmy zajmujące się profesjonalnym doradztwem. Zaznaczyć jednak należy, że podmioty prowadzące działalność komercyjną nastawione są przede wszystkim na te zadania doradztwa, na które występuje największe zapotrzebowanie i za które odbiorca skłonny jest uiścić stosowną opłatę. W ten sposób powoli zaczyna się kształtować nowy system doradztwa rolniczego, na który składać się będą różne wzajemnie się uzupełniające instytucje działające w rolnictwie lub jego otoczeniu (państwowe, samorządowe, prywatne itp.), zróżnicowane pod względem finansowania.

3. Publiczne doradztwo rolnicze⁴

Publiczne doradztwo rolnicze to ogólnopolska sieć jednostek, tworzona przez 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego (ODR-ów) oraz Centrum Doradztwa Rolniczego (CDR). Podstawą działania ODR-ów i CDR jest ustawa z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego (Dz.U. 2020 poz. 721). Zatrudnieni w jednostkach doradcy i specjaliści wspierają rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich, zapewniając szeroki wachlarz usług informacyjnych, szkoleniowych, doradczych i upowszechnieniowych. Usługi doradcze dla rolników świadczą też eksperci i specjaliści z instytutów badawczych nadzorowanych przez

---

⁴ Rozdział opracowano na podstawie: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (b.d.).

resort rolnictwa, uczelni rolniczych, banków udzielających kredytów rolnikom, także firm sprzedających środki do produkcji rolniczej.

Ze względu na potencjał kadrowy, posiadaną bazę szkoleniowo-biurową oraz strukturę organizacyjną, instytucjami o największym znaczeniu i zakresie świadczenia rolniczych usług doradczych w Polsce są wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego⁵, wspierane przez Centrum Doradztwa Rolniczego. Są państwowymi jednostkami organizacyjnymi podlegającymi ministrowi właściwemu do spraw rozwoju wsi. Realizacja zadań jednostek doradztwa rolniczego finansowana jest w ok. 60% z dotacji celowej otrzymywanej z budżetu państwa. Jednostki doradztwa pozyskują też środki zewnętrzne, pochodzące głównie z realizacji odpłatnych usług oraz projektów, co pozwala na zwiększenie skali ich działalności.

Ośrodki doradztwa rolniczego w Polsce: Dolnośląski ODR we Wrocławiu, Kujawsko-Pomorski ODR w Minikowie, Lubelski ODR w Końskowoli, Lubuski ODR w Kalsku, Łódzki ODR w Bratoszewicach, Małopolski ODR w Karniowicach, Mazowiecki ODR w Warszawie, Opolski ODR w Łosiuwie, Podkarpacki ODR w Boguchwale, Podlaski ODR w Szepietowie, Pomorski ODR w Lubaniu, Śląski ODR w Częstochowie, Świętokrzyski ODR w Modliszewicach, Warmińsko-Mazurski ODR w Olsztynie, Wielkopolski ODR w Poznaniu, Zachodniopomorski ODR w Barzkowicach.

Podstawowym zadaniem publicznego doradztwa jest prowadzenie doradztwa rolniczego, obejmującego działania w zakresie rolnictwa, rozwoju wsi, rynków rolnych oraz wiejskiego gospodarstwa domowego. Działania te mają na celu:

- poprawę poziomu dochodów rolniczych,
- podnoszenie konkurencyjności rynkowej gospodarstw rolnych,
- wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich,
- podnoszenie poziomu wiedzy i umiejętności zawodowych rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich.

Na listach doradców prowadzonych przez CDR znajduje się (dane z 2021 r.):

3106 doradców rolniczych, w tym z ODR-ów 1935;

2580 doradców rolnośrodowiskowych, w tym z ODR-ów 1256;

735 ekspertów przyrodniczych, w tym z ODR-ów 52.

Od 2020 r. organizowane są przez publiczne doradztwo rolnicze Krajowe Dni Pola – największe „Święto Pola” w Polsce – przy czym odbywają się nie tylko w przestrzeni rzeczywistej, ale także wirtualnej. Wprowadzane są nowe usługi doradcze, oparte o cyfryzację i możliwości oferowane przez nowe technologie. Równolegle rozwijana jest ogólnopolska Sieć Gospodarstw Demonstracyjnych, które pozwalają zapoznać się z rozwiązaniami stosowanymi w praktyce. Są to tylko przykłady nowych inicjatyw, które pokazują, że doradztwo rolnicze jest nowoczesną i profesjonalną służbą publiczną, aktywnie wspierającą rozwój wsi i rolnictwa.

---

⁵ Ustawa z dnia 22 czerwca 2016 r. o zmianie ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego (Dz.U. 2016 poz. 1176). Data wejścia w życie: 2016-08-20. Organ wydający: Sejm RP. W Ustawie: Art. 1.: „W ustawie z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego (Dz.U. 2016 poz. 356) wprowadza się następujące zmiany: Art. 2.: Z dniem wejścia w życie niniejszej ustawy wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego będące samorządowymi wojewódzkimi osobami prawnymi stają się wojewódzkimi ośrodkami doradztwa rolniczego będącymi państwowymi jednostkami organizacyjnymi posiadającymi osobowość prawną i zachowują swój majątek.” oraz Art. 4.1.: „Minister właściwy do spraw rozwoju wsi powołuje Rady Społeczne Doradztwa Rolniczego przy wojewódzkich ośrodkach doradztwa rolniczego w terminie 60 dni od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy”.

Doradztwo rolnicze jest nieodzownym elementem sprawnego wdrożenia Planu Strategicznego wspólnej polityki rolnej na lata 2023–2027 oraz wsparciem dla rolników w realizacji celów nakreślonych w Europejskim Zielonym Ładzie. Zapewnia ono wymianę informacji pomiędzy różnymi partnerami systemu i jednocześnie aktywnie wspiera wdrażanie oraz upowszechnianie innowacji na obszarach wiejskich.

Centrum Doradztwa Rolniczego (b.d.) w Brwinowie wraz z oddziałami w Krakowie, Poznaniu, Radomiu i Warszawie jest państwową jednostką organizacyjną, podlegającą bezpośrednio Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Centrum współpracuje z ośrodkami doradztwa rolniczego, instytucjami administracji rządowej i samorządowej, organizacjami branżowymi, placówkami naukowo-badawczymi oraz innymi organizacjami i instytucjami pracującymi na rzecz rozwoju wsi i rolnictwa. Celem realizowanych działań jest doskonalenie wiedzy i umiejętności kadry doradczej oraz podniesienie i ujednolicenie standardów usług świadczonych przez doradców na rzecz rolników.

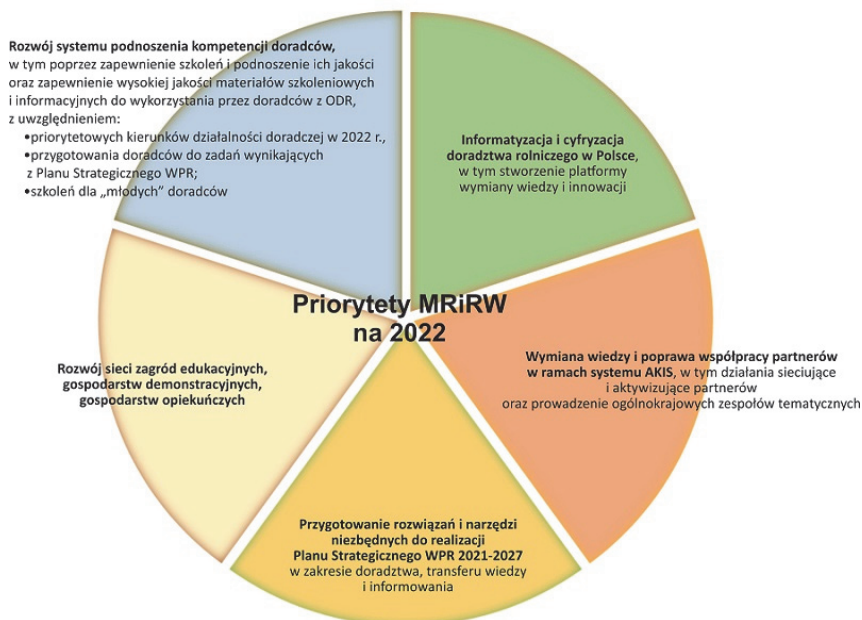
Centrum Doradztwa Rolniczego:

- Doskonali kadrę doradztwa rolniczego, nauczycieli szkół rolniczych, przedstawicieli instytucji i organizacji rolniczych, samorządów terytorialnych, Lokalnych Grup Działania, rolników i mieszkańców obszarów wiejskich, organizując szkolenia, seminaria, konferencje, konkursy i inne formy doskonalenia zawodowego.
- Tworzy krajową sieć na rzecz innowacji w rolnictwie. Promuje najnowsze osiągnięcia naukowe wspierające rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich. Informuje o możliwościach i warunkach korzystania z funduszy pomocowych Unii Europejskiej. Tworzy systemy informacji i bazy danych: doradców rolniczych, rolnośrodowiskowych i leśnych, ekspertów przyrodniczych, zagród edukacyjnych, publikacji tematycznych.

Ponadto Centrum Doradztwa Rolniczego:

- Wydaje materiały informacyjno-edukacyjne oraz kwartalnik *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego*.
- Koordynuje działania na rzecz rozwoju rolnictwa ekologicznego.
- Nadaje uprawnienia doradcy rolniczego, doradcy rolnośrodowiskowego i eksperta przyrodniczego.
- Powodzi Centrum Praktycznego Szkolenia w Zakresie Małego Przetwórstwa (CDR o/Radom), w którym szkoli doradców i rolników.
- Działa na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w zakresie: wspierania pozarolniczych form aktywności gospodarczej rolników i ich rodzin, dziedzictwa kulturowego wsi, wsparcia turystyki wiejskiej, wiejskiego gospodarstwa domowego.
- Organizuje ogólnopolski konkurs „Sposób na Sukces”, promujący przedsiębiorczość na obszarach wiejskich, ogólnopolski konkurs „Najlepsze gospodarstwo ekologiczne”, Rolniczy Festiwal Nauki, ogólnopolskie Sympozjum Agroturystyczne, ogólnopolski konkurs „Najlepsze wydawnictwo ośrodków doradztwa rolniczego”.
- Realizuje zadania jednostki centralnej Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich.
- Posiada nowoczesną bazę szkoleniową i hotelową we wszystkich jednostkach.

W 2022 r. Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie realizowało zadania merytoryczne w ramach priorytetów i zaleceń wyznaczonych przez MRiRW (wykres poniżej):

Źródło: Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie (b.d.)

Oddziały Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie (05-840 Brwinów, ul. Pszczelińska 99, tel. 22 729 66 34 do 38):

- Oddział w Radomiu (26-600 Radom, ul. Chorzowska 16/18, tel. 48 365 69 00);
- Oddział w Warszawie (02-532 Warszawa, ul. Rakowiecka 36 lok. 150, tel. 22 274 23 27);
- Oddział w Krakowie (31-058 Kraków, ul. Beera Meiselsa 1, tel. 12 424 05 00);
- Oddział w Poznaniu (61-659 Poznań, ul. Winogrody 63, tel. 61 823 20 81).

Działalność ośrodków doradztwa rolniczego ukierunkowana jest na poprawę konkurencyjności polskiego sektora rolnego, poprawę warunków pracy i życia na polskiej wsi, podniesienie poziomu kwalifikacji zawodowych mieszkańców obszarów wiejskich. Oddziały zaangażowane są w rozwój agroturystyki. Prowadzą szkolenia podnoszące wiedzę i umiejętności doradców i mieszkańców wsi. Realizują wiele projektów krajowych, regionalnych i międzynarodowych skierowanych na rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich. Prowadzą działalność informacyjną i wydawniczą. Oddziały mogą dysponować laboratoriami do analiz chemiczno-rolniczych. Prowadzą doświadczenia polowe i pokazy. Współpracują z jednostkami naukowymi. Ośrodki mają zaplecze do organizowania konferencji, spotkań, pokazów i szkoleń. Dysponują miejscami noclegowymi w pokojach gościnnych, salami konferencyjnymi i seminarnymi, wyposażonymi w nowoczesne media, jak m.in. w projektory multimedialne, rzutniki pisma, TV, video. Dysponują również bazą gastronomiczną.

4. System wiedzy i innowacji rolniczych⁶

Doradztwo rolnicze jest ważnym partnerem w systemie wymiany wiedzy i innowacji AKIS. Sieć publicznych jednostek doradztwa rolniczego wspiera postęp i rozwój polskiego rolnictwa od prawie stu lat. Jednak ostatnie dekady to czas szybkich zmian społecznych i gospodarczych, pojawiania się nowych technologii i nieznanych dotychczas kanałów komunikacji. Zmiany te wkraczają we wszystkie dziedziny życia – coraz wyraźniej widać je również w rolnictwie i na obszarach wiejskich. Wiedza i informacja stają się więc kluczowymi czynnikami innowacyjnego rozwoju rolnictwa. Przekłada się to na zdecydowany wzrost znaczenia efektywnego pozyskiwania i przekazywania informacji pomiędzy partnerami tworzącymi czy wykorzystującymi wiedzę i innowacje w rolnictwie oraz dziedzinach powiązanych. Sposób organizacji i powiązań pomiędzy partnerami, którzy tworzą lub wykorzystują wiedzę i innowacje w rolnictwie określa się jako tzw. system wiedzy i innowacji w rolnictwie (AKIS). System AKIS w Polsce składa się z wielu partnerów. Tworzą go: doradztwo rolnicze, jednostki naukowe, szkoły, administracja, związki i organizacje branżowe, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy. Kluczową rolę w wymianie wiedzy i innowacji w rolnictwie odgrywa publiczne doradztwo rolnicze, które realizując swoje zadania, przekazuje rolnikom wiedzę w różnych formach, m.in. poprzez prowadzenie szkoleń, demonstracji, pokazów, świadczenie usług doradczych, organizację targów, wystaw, konkursów, olimpiad, wydawanie czasopism czy prowadzenie stron internetowych oraz współpracuje z różnymi partnerami z otoczeniem.

W rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady UE z 2018 r. stwierdzono, że państwa członkowskie zapewnią w planie strategicznym WPR na lata 2021–2027 działania systemu wiedzy i innowacji rolniczych (Kania, 2014). System powinien sprzyjać dzieleniu się wiedzą, zapewnić wzrost innowacji i cyfryzacji na obszarach wiejskich. Wspólnota ustanowi strukturę organizacyjną europejskiego i krajowego systemu wiedzy i innowacji w dziedzinie rolnictwa, która została pomyślana jako pomost wymiany praktyk organizacyjnych i wiedzy między osobami, organizacjami i instytucjami. System ma sprzyjać rozwijaniu i wykorzystaniu wiedzy na potrzeby rolnictwa oraz powiązanych dziedzin na obszarach wiejskich. System jest odpowiedzialny za usługi doradcze, sieci badawcze i sieci Europejskiego Partnerstwa Innowacyjnego (EIP-AGRI). W systemie ważne miejsce zajmuje strategia rozwoju technologii cyfrowych w rolnictwie oraz strategia stosowania tych technologii. Wskazano na potrzebę poprawy skuteczności i efektywności interwencji w ramach planu strategicznego WPR.

Wśród szczegółowych celów systemu można wymienić:

- wspieranie inteligentnego, odpornego i zróżnicowanego sektora rolnego zapewniającego bezpieczeństwo żywnościowe;
- rozwijanie świadomości społeczności wiejskiej związanej ze środowiskiem i klimatem;
- wspieranie i dzielenie się wiedzą, innowacjami i cyfryzacją w rolnictwie i na obszarach wiejskich;
- wspieranie rentownych i dochodowych gospodarstw rolnych, wykazujących odporność i bezpieczeństwo;
- wzmocnienie orientacji rynkowej, konkurencyjności, w powiązaniu z badaniami, technologią i cyfryzacją;
- przyczynianie się do ochrony różnorodności biologicznej, wzmocniające usługi ekosystemowe i chroniące siedlisko i krajobrazy.

---

⁶ Opracowano na podstawie: European Commission (2021), Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (b.d.) oraz *Opis systemu wiedzy i innowacji AKIS* (b.d).

W perspektywie finansowej na lata 2021–2027 system wiedzy i innowacji rolniczych znalazł odzwierciedlenie w planie strategicznym WPR. Zakłada się, że rolnictwo stanie się bardziej zmodernizowane, uproszczone, inteligentne, nowoczesne i zrównoważone. Nacisk położono na ochronę środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu, na integrację środowiska i współdziałanie producentów. W rozporządzeniu PE i Rady UE z 2020 r. ustanowiono przepisy przejściowe, które przesuwają wejście w życie o dwa lata Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich i Europejskiego Funduszu Gwarancji Rolnej⁷.

Sprawnie funkcjonujący system AKIS jest warunkiem przyspieszenia restrukturyzacji i modernizacji rolnictwa. Osiągnięcie tego celu wymaga stałego rozwijania współpracy jednostek doradztwa rolniczego z różnymi grupami partnerów, którzy mogą dzielić się swoją wiedzą, udostępniać rozwiązania już istniejące i tworzyć nowe, dostosowane do potrzeb rolników. Szczególną rolę w tym obszarze odgrywa coraz ściślejsza współpraca doradztwa z nauką. Współpraca ta rozwija się dynamicznie, a jej efekty przekładają się na wspólne projekty (w tym wielopodmiotowe w ramach działania „Współpraca” – z udziałem rolników), szerszy dostęp do informacji o nowatorskich rozwiązaniach i coraz bardziej interesującą dla odbiorców ofertę jednostek doradztwa rolniczego.

---

⁷ Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 1 czerwca 2018 r. ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia na podstawie planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 i rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1307/2013 oraz Dz.Urz. UE L 437 z 23.12.2020.

5. Organizacja doradztwa rolniczego w wybranych krajach⁸

W zależności od stopnia zaangażowania poszczególnych instytucji i organizacji, wyróżnia się np.: doradztwo zarządzane przez naukę tzw. doradztwo uniwersyteckie w USA, doradztwo zarządzane przez związki zawodowe w Danii, doradztwo zarządzane przez izby rolnicze w Austrii, we Francji, w zachodnich landach Niemiec, doradztwo prywatne – wschodnie landy Niemiec (obszar b. NRD).

System doradztwa rolniczego w **Stanach Zjednoczonych** nazywany jest systemem uniwersyteckim. Organizacyjnie stanowi on część wydziałów rolniczych Land Grant Universities, których misją są badania naukowe, kształcenie i doradztwo⁹. Struktura doradztwa uniwersyteckiego jest trójstopniowa (Balm, 1996).

- pierwszy stopień – federalny – stanowi Ministerstwo Rolnictwa USA, które jest ogniwem łączącym rząd federalny z systemem uniwersytetów koncentrującym się głównie na celach i problemach narodowych;
- drugi stopień – stanowy – tworzą uniwersytety, które w odpowiedzi na lokalne potrzeby rozwijają i realizują programy doradcze na obszarze całego stanu;
- trzeci stopień – rejonowy – tworzą Rejonowe i Gminne Biura Doradztwa, których pracownicy odpowiedzialni są za porady, wdrażanie porad i przekazywanie informacji. Pracownicy doradztwa rolniczego zarówno na poziomie stanowym, jak i rejonowym i gminnym zatrudnieni są przez właściwy uniwersytet. Najczęściej pracownicy uniwersytetu realizują równocześnie dwie funkcje: pracownika naukowego i doradcy lub pracownika dydaktycznego zajmującego się jednocześnie doskonaleniem zawodowym doradców terenowych.

Usługi doradcze dla rolników w USA są bezpłatne, a samo doradztwo w większości finansowane jest z funduszy federalnych, stanowych i lokalnych, a tylko minimalna część środków pochodzi z innych źródeł, np. darowizn.

Umiejscowienie doradztwa rolniczego w strukturach uniwersyteckich wpływa na szybki przepływ informacji z nauki do praktyki rolniczej i odwrotnie – z praktyki rolniczej do nauki. Umożliwia lepsze diagnozowanie potrzeb doradczych, co zwiększa skuteczność pracy doradztwa rolniczego. Takie rozwiązanie organizacyjne jest wysoce cenione przez klientów, głównie za jego oświatowy charakter. Doradztwo uniwersyteckie traktowane jest jako bezstronne źródło aktualnej, opartej na badaniach informacji.

Doradztwo rolnicze w **Danii** ma wyjątkowy charakter, ponieważ jest zarządzane przez rolników dla rolników. Zorganizowały je dwa związki rolnicze: Związek Rolników Duńskich i Duńskie Stowarzyszenie Rolników Gospodarstw Rodzinnych, które reprezentują dwie podstawowe linie programowe:

- polityczną, która zajmuje się reprezentowaniem rolników wobec rządu,
- zawodową odpowiedzialną m.in. za funkcjonowanie doradztwa rolniczego.

W strukturze organizacyjnej doradztwa wyróżnić można dwa szczeble: krajowy i lokalny.

---

⁸ Opracowanie własne na podstawie: Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego (b.d.).

⁹ Land Grant Universities – uniwersytety stanowe, których nazwa pochodzi od ustawy, uchwalonej w 1862 r. przez Kongres Stanów Zjednoczonych, zwanej Morrill Land – Grant Act. Na mocy tej ustawy każdy stan otrzymał z zasobów federalnych 30000 akrów ziemi, z której dochody przeznaczone miały być na rolnicze szkolnictwo wyższe i badania naukowe związane z rolnictwem (Kmita i Matuszak, 1995).

Na szczeblu krajowym funkcjonuje Duńskie Centrum Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Skejby k. Aarhus na Jutlandii. W strukturze Centrum wyodrębniono dziesięć departamentów, których zadaniem jest świadczenie usług dla doradców pracujących na szczeblu lokalnym z dziedziny, jaką dany departament się specjalizuje. Centrum jest dla ośrodków lokalnych również podstawowym źródłem najnowszych informacji naukowych. Na szczeblu lokalnym funkcjonuje około 90 lokalnych ośrodków doradczych, w których zatrudnieni doradcy służą profesjonalnym poradnictwem i aktualnymi informacjami, które rolnik może wykorzystać bezpośrednio w produkcji. Cechą wyróżniającą doradztwo duńskie jest również jego silne społecznienie. Na szczeblu krajowym przy każdym departamencie funkcjonują specjalne komisje branżowe, których zadaniem jest ustalanie głównych kierunków działania doradztwa i wynikających z nich programów doradczych. Komisje te tworzą rolnicy wybierani na szczeblu lokalnym. Działalność Duńskiego Centrum Doradztwa Rolniczego finansowana jest w głównej mierze przez samych rolników poprzez opłaty za usługi doradcze i składki członkowskie. Udział państwa w finansowaniu doradztwa rolniczego jest niewielki (wynosił w 1994 r. około 14%) i z każdym rokiem jest ograniczany (Nielsen, 1996).

Niemcy są przykładem kraju, w którym doradztwo rolnicze przyjęło różnorodne formy organizacyjne. Odpowiedzialność za organizację i zarządzanie doradztwem rolniczym ponoszą ministerstwa rolnictwa poszczególnych krajów związkowych. W każdym landzie instytucja doradcza została zorganizowana w taki sposób, aby jak najlepiej odpowiadała potrzebom rolników. Uogólniając, można wskazać na kierunki, w których rozwinęło się doradztwo rolnicze (Buermann, 1996).

- W landach północno-zachodnich Niemiec doradztwo realizowane jest przez izby rolnicze. Jest ono w 50% dofinansowywane z budżetu landu, pozostałe środki pochodzą z opłat za niektóre usługi doradcze, składek członkowskich i innych źródeł.
- W landach południowej części Niemiec, takich jak np. Bawaria, Badenia-Wirtembergia, czyli tych, gdzie struktura gospodarstw jest rozdrobniona, a priorytetowymi kierunkami rozwoju są turystyka i wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich doradztwo rolnicze realizowane jest przez regionalne biura doradztwa rolniczego. Zatem doradztwo bezpośrednio podlega władzom landu i należy do sfery usług publicznych.
- W landach wschodnich na terenie byłej Niemieckiej Republiki Demokratycznej rozwinęły się nowe systemy doradztwa. W Turyngii i Saksonii doradztwo zostało zorganizowane w oparciu o urzędy rolne i ma charakter instytucji państwowej. W Saksonii-Anhalt i Brandenburgii rozwinęło się doradztwo prywatne. Państwo jednak pozostawiło sobie możliwość wpływania na poziom usług doradczych, poprzez m.in. prawo do sprawdzania kwalifikacji doradców przed uzyskaniem przez nich licencji na wykonywanie zawodu. Jednocześnie, aby wyrównać możliwości korzystania z usług doradczych rolników tychże landów w stosunku do innych landów państwo subwencjonuje nawet do 90% sum wydawanych na ten cel (Ofenhitzer, 1996).
- Jeszcze inna forma organizacyjna doradztwa rolniczego występuje w Meklemburgii. Jest to spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, której udziałowcami są: kraj związkowy 64,8%; Zrzeszenie Rolnicze Meklemburgii 25,2%; Zrzeszenie Ogrodnicze Północ 10,0%. Na uwagę zasługują również powstałe w latach 50. samodzielne koła doradztwa, kółka maszyn rolniczych, wspólnoty producentów czy związki zarejestrowane w dziedzinie doradztwa, które po spełnieniu określonych warunków mogą uzyskać dotacje finansowe na pokrycie kosztów doradztwa.

Organizacja służb doradczych w świecie jest bardzo różnorodna. Każdy kraj wypracował swój specyficzny ukształtowany poprzez historię i uwarunkowania polityczno-gospodarcze system doradztwa rolniczego. W każdym z nich, w działalność doradczą włącza się wiele instytucji i organizacji, np. państwowe organizacje doradcze, firmy prywatne, banki, przedsiębiorstwa przemysłu rolno-spożywczego, stowarzyszenia i organizacje rolnicze, instytuty naukowe, szkolnictwo średnie i wyższe. Umiejscowienie doradztwa rolniczego w systemie upowszechniania wiedzy i postępu w rolnictwie stało się możliwe poprzez realizowane przez nie funkcje: doradczą, upowszechnieniowo-wdrożeniową, edukacyjną oraz informacyjną. Zarówno organizacja doradztwa rolniczego, jak i zakres realizowanych przezeń zadań zmieniają się w zależności od sytuacji politycznej kraju, od panującej koniunktury rynkowej i potrzeb odbiorców porad.

6. Wyniki badań ankietowych i ich analiza obejmująca wszystkie publiczne jednostki doradztwa

Badanie dotyczyło współpracy uczelni z ośrodkami doradztwa rolniczego w trzech podstawowych obszarach: 1) rolnictwo, 2) przedsiębiorczość, 3) kwestie społeczne.

Pytania od 1 do 7 miały charakter informacyjny. Odpowiedzi udzieliły wszystkie ODR-y. Pozwoliły one na wskazanie, czy i w jakim zakresie i formie ma miejsce współpraca ODR-ów z uczelniami oraz jakich dotyczy zagadnień. Odpowiedzi na poszczególne pytania pozwoliły bliżej prześledzić i scharakteryzować okres współpracy.

Pytanie 1. Czy ODR współpracuje z uczelniami?

Jak wynika z analizy odpowiedzi na postawione pytanie 1: Czy ODR współpracuje z uczelniami? Wszystkie ODR-y odpowiedziały „tak”. Różnicowała je jednak liczba uczelni z którymi współpracowały. Z największą liczbą (po siedem uczelni) współpracowały ODR-y z województw: podlaskiego, mazowieckiego, kujawsko-pomorskiego, lubelskiego i łódzkiego.

Pytanie 1a. Jeśli tak, to z jakimi?

Natomiast najbardziej zaangażowanymi we współpracę z ODR-ami były następujące uczelnie: Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach oraz Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu. Pozostałe uczelnie oraz państwowe instytuty badawcze współpracowały z od jednego do czterech ODR-ów (tab. 1).

Pytanie 1b. Od kiedy utrzymuje się współpraca ODR-z uczelniami?

Przedział czasowy był bardzo szeroki: „od początku”, „od wielu lat”, „od zawsze”, „od kilkunastu lat”, „od 30 lat”, „współpraca długoletnia”, „od lat 20. obecnego wieku”. Pojawiły się również odpowiedzi: „od powstania ośrodka doradztwa rolniczego”, co jest potwierdzeniem trwałości i fachowości realizacji zadań.

Pytanie 1c. Kto wystąpił z inicjatywą współpracy: ODR czy uczelnia?

Zróżnicowane były także odpowiedzi na pytanie 1c. Podjęcie współpracy zależy często od okoliczności i możliwości, co trafnie oddają następujące stwierdzenia ankietowanych: „Nie ma jednoznacznej odpowiedzi, każdy przypadek jest inny” albo „w zależności od formy współpracy”. Ankietowani podkreślają jednak, że wszystko zależy od sytuacji, czy dana uczelnia pozyskuje środki i włącza do grantu (KSOW) albo np. uczelnia przyjmuje zaproszenie od ODR-u, który realizuje zadania w ramach Sieci na rzecz Innowacji w Rolnictwie i na obszarach wiejskich (SIR). Najczęściej współpraca była obustronną inicjatywą – w ok. 47% ODR-y i uczelnie wspólnie uzgadniały formę i temat współpracy; w ok. 40% z inicjatywą występował ODR.

Tabela 1. Przykłady częstotliwości współpracy ośrodków doradztwa rolniczego (ODR-ów) z uczelniami i państwowymi instytutami badawczymi

Nazwy uczelni i państwowych instytutów badawczych	Liczba ODR-ów, współpracujących z wymienionymi uczelniami
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie	15
Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie	10
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	10
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu	9
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie	7
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach	5
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu	5
Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie, Uniwersytet Morski w Gdyni, Politechnika Gdańska, Politechnika Koszalińska, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie, Politechnika Bydgoska, Politechnika Białostocka, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Politechnika Świętokrzyska w Kielcach, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Uniwersytet Zielonogórski, Uniwersytet Jagielloński, Politechnika Wrocławska, Politechnika Łódzka, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy, Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy, Wyższa Szkoła Agrobiznesu w Łomży, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Akademia Ignatianum w Krakowie	od 1 do 4
Państwowe instytuty badawcze: Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin PIB, Instytut Biotechnologii Przemysłu Rolno-Spożywczego im. prof. Wacława Dąbrowskiego PIB, w Warszawie, Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy w Krakowie.	po 1

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety opracowanej przez IERiGŻ PIB w 2022 r.

Pytanie 1d. Czy współpraca utrzymuje się nadal?

Bardzo pozytywnym sygnałem są odpowiedzi na pytanie 1d, na które 100% ODR-ów odpowiedziało „tak”, również jeśli czas współpracy jest w wielu przypadkach długi.

Pytanie 1e. Jeśli współpraca nie utrzymuje się, to przez kogo została przerwana i z jakiego powodu?

Pytanie 1e jest uzupełnieniem pytania 1d. ODR-y w 100% odpowiedziały, że współpraca nie została przerwana. Jest to kolejny pozytywny sygnał.

Pytanie 2. Jakie formy współpracy są realizowane?

W odpowiedzi na pytanie 2: Jakie formy współpracy są realizowane? okazało się, że najpopularniejszą formą współpracy ośrodków doradztwa rolniczego z uczelniami są konferencje (33% odpowiedzi), wyjazdy studyjne (w tym m.in. zagraniczne) – ok. 39% oraz szkolenia (17%). Pozostałe 11% wskazało odpowiedź „inne”, w tym wymieniano takie formy współpracy, jak: szkolenia, doświadczenia polowe, „Dni Pola”, „Święto Jabłek”, konkursy, wystawy, spotkania ze studentami, zapraszanie pracowników uczelni na wydarzenia organizowane przez WODR-y, udział w realizacji projektów badawczo-rozwojowych, demonstracje, badania ankietowe, targi pracy, warsztaty dla rolników.

Pytanie 3. Czy w realizowanych projektach krajowych występuje współpraca z uczelniami?

Ośrodki doradztwa rolniczego realizują wiele projektów krajowych wspólnie z uczelniami rolniczymi. Na pytanie 3 89% ODR-ów odpowiedziało „tak”; tylko pozostałe 11% „nie”. Projekty mają szeroki wachlarz tematyczny, co jest przede wszystkim korzystne dla rolników. W tabeli 2 przedstawiono przykłady projektów realizowanych wspólnie przez ODR-y i uczelnie.

Tabela 2. Przykłady współpracy ODR-ów z uczelniami w realizacji projektów krajowych

Uczelnie i inne jednostki, z którymi ODR-y współpracowały lub współpracują w realizacji projektów krajowych
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, Politechnika Świętokrzyska w Kielcach, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Akademia Ignatianum w Krakowie, Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, oraz SIR, KSOW, Lider, Danko Hodowla Roślin sp. z o.o., Vivende sp. z o.o., Grupy EPI (grupy operacyjne na rzecz innowacji), rolnicy, przedsiębiorcy.
Tytuły projektów (operacji)
1. Innowacyjna technologia zwalczania szkodników wraz z ulepszoną metodą organizacji i marketingu w ekologicznych sadach jabłoniowych i gruszowych. 2. Wpływ udoskonalonych technologii wykorzystujących gazy obojętne na etapie przedfermentacyjnej obróbki moszczu na skład chemiczny, jakość sensoryczną oraz właściwości nutraceutyczne wina.

3. Konferencja sadownicza w ramach Sieci na rzecz Innowacji w Rolnictwie „Innowacyjne rozwiązania w zakresie uprawy leszczyny i mechanicznego zbioru orzechów laskowych”.
4. Wsparcie dla projektów demonstracyjnych i działań informacyjnych.
5. Poprawa jakości mięsa drobiowego poprzez udoskonalenie technologii hodowli i uboju drobiu kurzego.
6. Konferencja sadownicza w ramach Sieci Innowacji w Ogrodnictwie pt. „Innowacyjne rozwiązania w produkcji jabłek i gruszek”.
7. Innowacja technologiczna metod organizacji i marketingu w zakresie drylowania wiśni w sposób taki, aby struktura owocu była naruszona w jak najmniejszym stopniu.
8. Zielona energia w rolnictwie Polski Wschodniej – uwarunkowania rozwoju.
9. Wsparcie dla projektów demonstracyjnych i działań informacyjnych Innowacyjne produkty mleczne – działanie „Współpraca”.
10. Wino bez siarki, innowacyjne technologie w winnicy i winiarni wspierające ograniczanie dodatku siarki do win gronowych.
11. Opracowanie metody identyfikacji odmian pszenicy ozimej uprawianych w Polsce.
12. Pozyskiwanie najwyższej jakości wołowiny.

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

Pytanie 4. Czy w prowadzonej współpracy międzynarodowej (wyjazdy szkoleniowe, projekty, staże itp.) są uwzględniane uczelnie rolnicze?

W znacznie mniejszym stopniu uczelnie rolnicze są uwzględniane przez ODR-y w przypadku projektów, wyjazdów szkoleniowych i staży międzynarodowych. W odpowiedzi na pytanie 4 tylko nieco ponad 22% ankietowanych ODR-ów odpowiedziało „tak”. Pozostałe prawie 78% nie uwzględniło udziału uczelni rolniczych w organizowanych zagranicznych wyjazdach, wymianie doświadczeń, poznawaniu dobrych praktyk, targach rolniczych oraz projektach.

Pytanie 5. Czy JDR-y przewidują dalszą współpracę z uczelniami w najbliższych latach (obszary, zagadnienia)?

Pozytywnym sygnałem wynikającym z odpowiedzi, jakich udzieliły ODR-y na pytanie 5w 94% była to odpowiedź „tak”, a w 6% „nie”.

Pytanie 6. Jakich najważniejszych kwestii powinna dotyczyć współpraca?

Najważniejsze kwestie, których ta współpraca powinna dotyczyć przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Najczęściej zgłaszane przez ODR-y propozycje ich współpracy z uczelniami

Wyszczególnienie propozycji współpracy ośrodków doradztwa rolniczego z uczelniami, zgłaszanych przez ODR-y
Wsparcie merytoryczne, możliwość wzajemnego angażowania się w projekty, badania.
Współdziałanie we wdrażaniu innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie.
Współdziałanie we wdrażaniu innowacyjnych rozwiązań w przetwórstwie produktów rolnych.
Współdziałanie we wdrażaniu innowacyjnych rozwiązań z zakresu zmian klimatu i ochrony środowiska.
Współdziałanie we wdrażaniu innowacyjnych rozwiązań w zakresie rolnictwa precyzyjnego.
Współdziałanie w projektach badawczo-rozwojowych.

Współudział w przekazywaniu teorii do praktyki.
Podnoszenie kwalifikacji kadry doradczej.
Współudział w szkoleniach, konferencjach, targach, wyjazdach studyjnych.
Zapraszanie wykładowców z uczelni na wydarzenia organizowane przez WODR-y (np. Dni Pola).
Bieżąca współpraca polegająca na wymianie wiedzy i doświadczeń.
Pomoc uczelni w opracowaniu ankiet i przeprowadzaniu badań ankietowych i testów.
Pomoc uczelni w dostępie do gospodarstwa demonstracyjnego, zagród edukacyjnych.

Źródło: opracowano na podstawie ankiety opracowanej przez IERiGŻ PIB w 2022 r.

CDR odpowiedziało, że sieć KSOW+ ma za zadanie wspieranie AKIS-u: formy wsparcia będą zależały od decyzji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi na podstawie sugestii Komitetu Sterującego sieci. Szeroki zakres tematów, w których ODR widzi potrzebę współpracy z uczelniami pozwala wnioskować o odpowiedzialności kadry ODR-u i rozumieniu przez nią potrzeby sprostania wyzwaniom rozwojowym w rolnictwie.

Pytanie 7. Jak państwa JDR ocenia współpracę z uczelniami w skali 1–5?

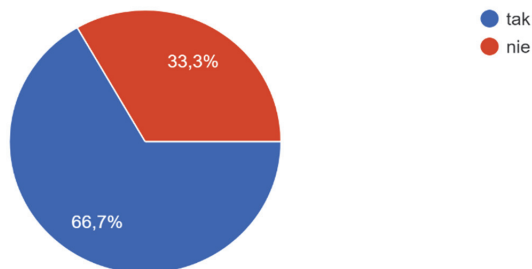
Najwięcej jednostek doradztwa rolniczego oceniło współpracę z uczelniami na poziomie „dobrym”, co według skali równa się 4 (56%); mniej wystawiło ocenę „bardzo dobrą”, czyli 5 (28%); jeszcze mniej „dostateczną”, tj. 3 (11%); a najmniej oceniło współpracę na poziomie „słabym” (5%).

W pytaniu 7 poproszono również o rozwinięcie ocen z pkt. 7.

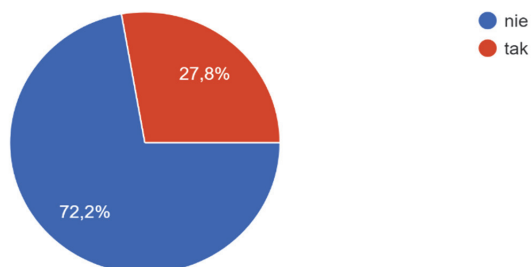
Odpowiedzi były zróżnicowane, ale zasadniczo adekwatne do wystawianej oceny. Na przykład przy ocenie 4 (dobra współpraca) zwracano uwagę na to, że uczelnie są zainteresowane współpracą wówczas, gdy priorytetowe są te same zagadnienia. Przy ocenie 5 (bardzo dobra współpraca) podkreślano wkład i zaangażowanie uczelni we wsparcie merytoryczne szkoleń i konferencji. Natomiast przy ocenie 3 (dostateczna współpraca) wskazywano potrzebę większej inicjatywy ze strony uczelni, zwłaszcza w stosunku do JDR-ów znajdujących się w innych województwach niż siedziba danej uczelni. Współpraca z uczelniami układa się dobrze, nasz ośrodek w pełni wykorzystuje potencjał badawczy i dydaktyczny przy realizowanych projektach. Większość respondentów wskazywała, że pracownicy jednostek naukowych są otwarci na współpracę i innowacje, chętnie też wdrażają swoje rozwiązania w ramach realizowanych projektów.

CDR bardziej surowo niż WODR-y oceniło współpracę z uczelniami – na ocenę dostateczną, a większość WODR-ów jako dobrą. Jak stwierdza CDR, w zakresie KSOW współpraca polega na finansowaniu/rozliczaniu finansowania na operacje uczelni, czyli czynności i zakres współpracy pomiędzy jednostką monitorującą a wykonawcą; w zakresie SIR znacznie bardziej zadowalający zakres współpracy – uczelnie są jednym z interesariuszy zarówno SIR, jak i AKIS i chętnie uczestniczą w wydarzeniach/operacjach finansowanych z SIR.

Pytanie 8. Czy JDR-y mają dostęp do wyników badań naukowych i rozwiązań innowacyjnych wypracowanych przez uczelnie?

Pytanie 8a: Czy przepływ informacji w tym zakresie jest wystarczający?

ad. 8a.

Jeśli nie, proszę podać przykłady, jak można by go usprawnić? (12 odpowiedzi)

Publikowane są wyniki doświadczeń 10-letnie i starsze. Najnowsze i dobrze rokujące wyniki badań mogłyby być przesyłane do MRiRW lub CDR-u, skąd mogliby pozyskać je pracownicy ODR-ów. Konieczna jest większa ilość spotkań, udział przedstawicieli ODR-ów w konferencjach naukowych, dostęp do baz uczelnianych dla JDR-ów. Potrzebny jest bezpośredni i bezpłatny dostęp do wyników badań. ODR-y nie mają dostępu do rozwiązań innowacyjnych. Istnieje dostęp tylko do wyników, które są zamieszczane na stronach uczelni. Przepływ informacji mógłby być większy i szerszy, szczególnie w kontekście innowacji w rolnictwie. Moglibyśmy być informowani o tym, co może być dla nas interesujące. ODR-y proponują zorganizowanie cyklicznych spotkań upowszechnieniowych. Zdaniem CDR baza danych SIR, utworzona przez CDR na prośbę MRiRW, nie jest dla uczelni naturalnym miejscem umieszczania informacji o innowacjach; sama baza nie udostępnia wiedzy w sposób zrozumiały dla rolnika; jest to jednostronny przekaz od uczelni do odbiorcy. Ogólnie wiedza na temat publikowanych wyników badań naukowych jest niewielka.

Pytanie 9. Czy tematyczne publikacje uczelniane są przekazywane do jednostek doradztwa rolniczego?

W 68% odpowiedzi ankietowani wskazywali, że publikacje tematyczne nie są im przekazywane. Odpowiedzi pozytywnej udzieliły podmioty z województw: zachodniopomorskiego, śląskiego, wielkopolskiego, mazowieckiego, warmińsko-mazurskiego, łódzkiego. CDR też odpowiedziało pozytywnie. Zapewne uczelnie przede wszystkim przysyłają publikacje do centrali.

Pytanie 10. Jakie tematy są obecnie szczególnie istotne dla bieżącej pracy jednostek doradztwa rolniczego?

Pytanie o charakterze otwartym. Wymieniono następujące tematy: gospodarka wodna w rolnictwie, ochrona roślin metodami niechemicznymi, gatunki i odmiany roślin uprawnych tolerancyjne na susze, mróz, choroby; cyfryzacja w produkcji rolnej, zagadnienia związane z genetyką roślin – dostosowanie odmian do zmieniających się warunków klimatycznych, ochrona żyzności gleb, zrównoważone nawożenie, wykorzystanie biomasy z gospodarstw rolnych na cele energetyczne i ogólnie rozumiana energia odnawialna, rozwiązania problemu niedoboru wody w rolnictwie, krótkie łańcuchy dostaw, technologie i innowacje w rolnictwie, gospodarowanie wodą na użytkach rolnych, Lokalne Partnerstwa ds. Wody, szkody łowieckie, szkody w związku z niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi i zarządzanie ryzykiem w gospodarstwie rolnym, ocieplenie klimatu i jego skutki, ograniczenie środków ochrony roślin i nawozów, nowoczesne rozwiązania w produkcji rolnej, tworzenie lokalnych partnerstw do spraw wody, koniunktura w rolnictwie, nowości w rozwiązaniach technologicznych (rolnictwo, przetwórstwo), cyfryzacja, rolnictwo 4.0., dobrostan zwierząt, technologie uprawy uproszczonej, retencjonowanie wód, ekologia, rolnictwo zrównoważone, nowe technologie uprawy ziemi, uprawy roślin i chowu zwierząt, gospodarowanie wodą, rolnictwo precyzyjne, cyfryzacja zarządzania gospodarstwem rolnym, zarządzanie ryzykiem, agrotechnika roślin rolniczych i ogrodniczych w związku ze zmianami klimatycznymi, nowoczesne technologie chowu/hodowli zwierząt i uprawy roślin, nowe rozwiązania cyfryzacyjne w rolnictwie, technologie upraw mniej popularnych (np. rośliny oleiste itp.), rolnictwo ekologiczne, ochrona środowiska, opracowywanie i wdrażanie innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie, transfer wiedzy i działalność informacyjna, technologie dostosowane do obecnych trendów produkcyjnych w rolnictwie. Większość wskazań dotyczyła zatem tematów związanych z szeroko pojętymi innowacjami w rolnictwie i przetwórstwie, ochroną środowiska, problemami niedoboru wody i gospodarki wodnej, ryzykiem w działalności rolnej i metodami jego zarządzania, krótkich łańcuchów dostaw. Podobnego zdania jest CDR.

Pytanie 11. Jaki typ szkoleń byłby najbardziej przydatny?

Było to pytanie o charakterze otwartym. Respondenci wymieniali różne formy szkoleń: szkolenia, demonstracje, warsztaty, seminaria wyjazdowe, szkolenia praktyczne, wyjazdy studyjne, konferencje, wizyty w zakładach doświadczalnych. Przeważały odpowiedzi, że każdy praktyczny rodzaj szkolenia byłby przydatny, jednak największy nacisk kładziony był na praktyczny aspekt szkoleń – podkreślano walory łączenia teorii z praktyką, jak również wartość innowacyjnego charakteru przekazywanych treści oraz ich zgodności z potrzebami podmiotów szkolonych, zarówno ODR (doradców), jak i producentów rolnych.

Pytanie 12. Czy ODR ma możliwość przyjęcia studentów/doktorantów na praktyki naukowe?

58% ankietowanych ośrodków zadeklarowało, że ma możliwość przyjmowania studentów bądź doktorantów na praktyki. Negatywnej odpowiedzi udzieliły jednostki w województwach: kujawsko-pomorskim, śląskim, mazowieckim, wielkopolskim, warmińsko-mazurskim, mazowieckim, łódzkim. CDR udzieliło odpowiedzi pozytywnej.

Pytanie 13. Czy przedstawiciele uczelni rolniczych uczestniczą w organizowanych przez ODR-y imprezach (targi rolnicze, kiermasze itp.)?

95% ankietowanych udzieliło odpowiedzi pozytywnej na to pytanie. Brak uczestniczenia przedstawiciele uczelni zadeklarował jedynie Mazowiecki ODR. CDR udzieliło pozytywnej odpowiedzi.

Pytanie 14. Czy przy opracowywanych przez ODR-y materiałach informacyjnych/edukacyjnych (broszury, filmy, audycje) potrzebne byłoby wsparcie (wiedza) uczelni rolniczych?

89% ankietowanych udzieliło odpowiedzi pozytywnej na to pytanie. Brak uczestniczenia przedstawiciele uczelni zadeklarowały jedynie Śląski ODR i Kujawsko-Pomorski ODR. CDR udzieliło pozytywnej odpowiedzi.

Pytanie 15. Czy ODR posiada bazę informacji, które mogłyby być wykorzystane w rozdziałach prac magisterskich/licencjackich, artykułach?

58% ankietowanych odpowiedziało negatywnie na to pytanie.

Tak – ODR w województwie:	Nie – ODR w województwie:
opolskim śląskim mazowieckim warmińsko-mazurskim	kujawsko-pomorskim lubuskim małopolskim wielkopolskim łódzkim

Pytanie 16. Czy ODR-y organizują praktyki dla studentów w ośrodkach doradztwa rolniczego?

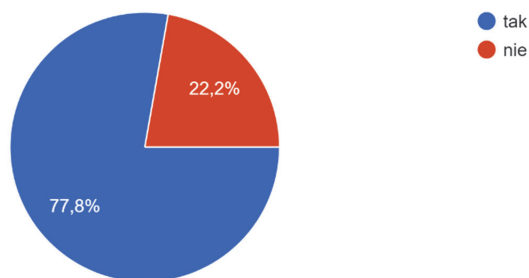
58% ankietowanych odpowiedziało pozytywnie na to pytanie.

Tak – ODR w województwie:	Nie – ODR w województwie:
podlaskim zachodniopomorskim opolskim kujawsko-pomorskim wielkopolskim lubuskim warmińsko-mazurskim	pomorskim świętokrzyskim śląskim małopolskim mazowieckim łódzkim

CDR udzieliło pozytywnej odpowiedzi.

17. Czy ODR bierze udział w wydarzeniach organizowanych na uczelniach?

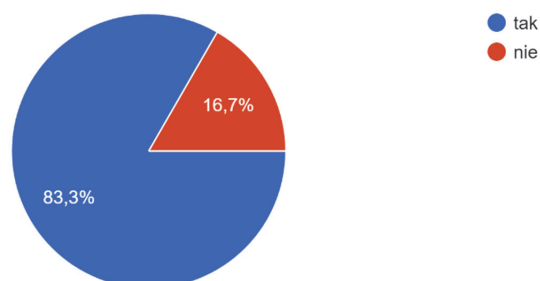
Badania ankietowe wykazały relatywnie duże zaangażowanie ODR-ów w wydarzenia organizowane przez uczelnie wyższe. W wydarzeniach tych brało udział 14 na 18 ankietowanych ośrodków (wykr. 17). CDR skarży się, że nie bierze udziału w wydarzeniach organizowanych na uczelniach.

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

18. Czy jest współpraca ODR-ów oraz uczelni (osobno lub razem) z organizacjami pozarządowymi, głównie na wsi, m.in. kołami gospodyń wiejskich?

Badania ankietowe wykazały także duże zaangażowanie ODR-ów oraz uczelni we współpracę z organizacjami pozarządowymi głównie na wsi. Z 18 ankietowanych ośrodków aż 15 podmiotów potwierdziło ten typ współpracy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

19. Czy ODR brał udział w przedsięwzięciach organizowanych przez SIR (Sieć na rzecz Innowacji w Rolnictwie i na Obszarach Wiejskich)?

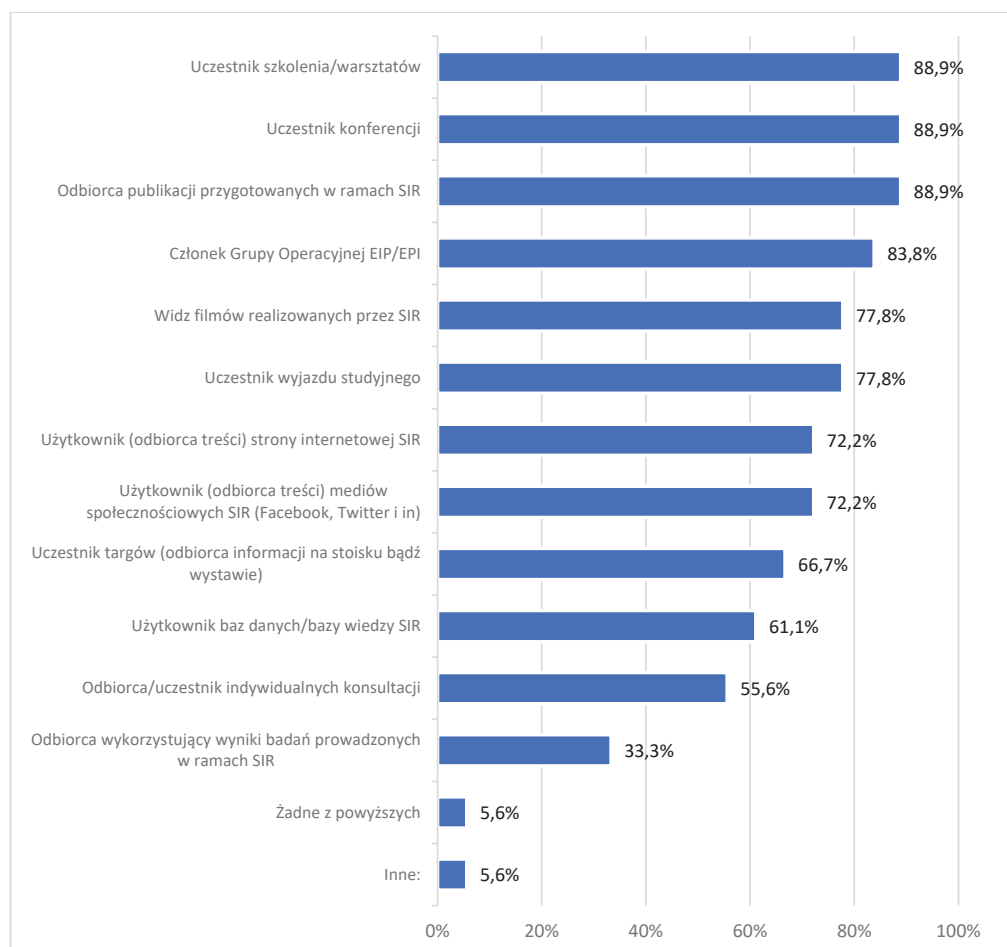
Ważnym aspektem na obszarach wiejskich jest wsparcie i tworzenie sieci kontaktów pomiędzy rolnikami, podmiotami doradczymi, jednostkami naukowymi, przedsiębiorcami sektora rolno-spożywczego oraz pozostałymi podmiotami wspierającymi wdrażanie innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich. Jednym z przykładów takiego wsparcia jest Sieć na Rzecz Innowacji w Rolnictwie i na Obszarach Wiejskich, działająca w ramach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich. Struktura SIR opiera się na publicznym doradztwie rolniczym, gdyż jej funkcjonowanie zapewniają: Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie (CDR), które jest koordynatorem Sieci, a w poszczególnych województwach jednostkami realizującymi zadania Sieci są wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego (WODR-y).

Operacje (tak nazwane były działania grup operacyjnych w roku 2018) i projekty (taką nazwę nosiły działania od roku 2019 i w latach późniejszych) dotyczące działań związanych z innowacjami na obszarach wiejskich dotyczyły przede wszystkim spotkań naukowych:

konferencji, seminariów, różnego typu szkoleń i warsztatów. Zorganizowano ich w latach 2018–2021 prawie 400. W związku z wybuchem pandemii COVID-19, od roku 2020, tego typu spotkania naukowe organizowane były także w formie online. Konferencje czy semina-ria nierzadko połączone były z wyjazdami studyjnymi w celu praktycznego zapoznania się z tematyką konferencji, czy też seminarium. Większość konferencji zorganizowana była przy udziale CDR i WODR. Ogółem w analizowanym okresie zorganizowano 139 wyjazdów studyjnych, w tym 39 za granicę.

Ankietowane ODR-y najczęściej były uczestnikami konferencji, szkoleń (warsztatów) oraz wykorzystywały publikacje, które opracowane były w ramach działań SIR (16 z 18). Relatywnie często były członkami grup operacyjnych oraz uczestnikami wyjazdów studyjnych i widzami filmów, które powstały w ramach Sieci. Ośrodki włączały się także w targi, korzystały z mediów społecznościowych, stron internetowych i baz danych.

Należy przypomnieć, że CDR – Oddział w Warszawie koordynuje sieć SIR.

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

Tabela 4. Udział ankietowanych ODR-ów w przedsięwzięciach organizowanych przez SIR

Wartość	Liczba
• Członek Grupy Operacyjnej EIP/EPI	15
• Uczestnik konferencji	16
• Uczestnik szkolenia/warsztatów	16
• Uczestnik wyjazdu studyjnego	14
• Uczestnik targów (odbiorca informacji na stoisku bądź wystawie)	12
• Widz filmów realizowanych przez SIR	14
• Odbiorca publikacji przygotowanych w ramach SIR	16
• Odbiorca wykorzystujący wyniki badań prowadzonych w ramach SIR	6
• Odbiorca/uczestnik indywidualnych konsultacji	10
• Użytkownik (odbiorca treści) strony internetowej SIR	13
• Użytkownik baz danych/bazy wiedzy SIR	11
• Użytkownik (odbiorca treści) mediów społecznościowych SIR (Facebook, Twitter i in.)	13
• Żadne z powyższych	1
• Inne:	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

20. Jakie są korzyści ODR-ów ze współpracy z uczelniami wyższymi?

Jako korzyści współpracy (tab. 5), które mają bardzo duże znaczenie dla ODR-ów najczęściej wskazywane były możliwości poszerzania wiedzy i zaznajomienia się z zagadnieniami dotyczącymi rozwoju rolnictwa, innowacji w rolnictwie oraz możliwości wykorzystania wiedzy i doświadczeń w projektach zewnętrznych, np. w UE. Bardzo ważną korzyścią był także aspekt wdrażania nowych modeli rozwoju rolnictwa konwencjonalnego korzystających z dorobku naukowo-badawczego w zakresie agroekologii, techniki rolniczej, postępu biologicznego, cyfryzacji, ICT oraz innych badań możliwych do wykorzystania w sektorze rolno-żywnościowym. Duże znaczenie jako wynik współpracy ODR-ów z uczelniami wyższymi miały przede wszystkim możliwość i intensyfikacja współpracy z innymi podmiotami otoczenia rolnictwa (jednostkami edukacyjnymi, naukowo--badawczymi oraz podmiotami praktyki gospodarczej) oraz możliwość zaznajomienia się i zaangażowania w rozwiązania związane z wyzwaniem dla rolnictwa, jakie wynikają z globalizacji, zmian klimatycznych oraz zarządzania zasobami naturalnymi. Duże znaczenie miały również: możliwość uczestniczenia w rozwoju nowoczesnych instrumentów wymiany wiedzy, np. platform internetowych oraz możliwość poszerzenia zakresu kompetencji instytucji – również dzięki uregulowaniom ustawowym i wzrost kompetencji praktyków gospodarczych w zakresie transferu wiedzy. Podkreślano także ważność większego wykorzystania instytucji jako bazy do realizacji dalszych projektów badawczych i szkoleniowych. Opinie CDR co do korzyści ze współpracy z uczelniami pokrywają się z opiniami WODR-ów.

Tabela 5. Korzyści ODR-ów ze współpracy z uczelniami wyższymi

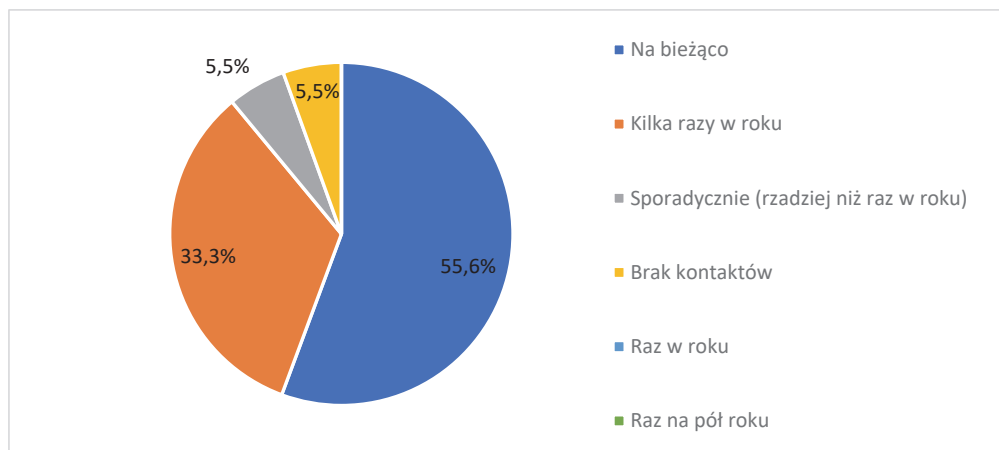
Bardzo duże znaczenie	Duże znaczenie	Przeciętne znaczenie	Małe znaczenie	Brak znaczenia
Poszerzenie zakresu kompetencji instytucji – również dzięki uregulowaniom ustawowym				
2	10	5	1	0
Poszerzenie wiedzy i znajomości zagadnień dotyczących rozwoju rolnictwa, innowacji w rolnictwie				
11	6	1	0	0
Poprawa sytuacji finansowej (instytucji)				
0	4	5	4	5
Podkreślenie roli krajowego rolnictwa jako gwaranta bezpieczeństwa żywnościowego i suwerenności narodowej				
3	11	2	2	0
Promocja krajowego rolnictwa i jakości surowców rolnych				
7	8	2	1	0
Intensyfikacja działań w obszarze badań i rozwoju				
7	9	1	1	0
Możliwość i intensyfikacja współpracy z innymi podmiotami otoczenia rolnictwa (jednostkami edukacyjnymi, naukowo-badawczymi oraz podmiotami praktyki gospodarczej)				
4	11	2	1	0
Promowanie zagadnień związanych z innowacyjnością				
8	9	1	0	0
Możliwość dzielenia się posiadaną wiedzą				
11	5	2	0	0
Wykorzystanie wiedzy i doświadczeń w projektach zewnętrznych, np. w UE				
8	8	2	0	0
Większe wykorzystanie instytucji jako bazy do realizacji dalszych projektów badawczych i szkoleniowych				
7	9	2	0	0
Wzrost zrozumienia decydentów i opinii publicznej dla wagi bezpieczeństwa żywnościowego oraz roli wspierania rozwoju gospodarki opartej o wiedzę i dyfuzję innowacji				
4	9	5	0	0
Wzrost nakładów finansowych na działania proinnowacyjne w ramach WPR				
2	10	3	2	1
Wzrost kompetencji praktyków gospodarczych w zakresie transferu wiedzy				
6	10	1	1	0
Wzrost zapotrzebowania producentów rolnych na innowacyjne rozwiązania dotyczące kanałów i techniki obrotu artykułami rolnymi				
6	8	4	0	0
Rozwój krajowego agrobiznesu generujący miejsca pracy wymagające innowacyjnej wiedzy i kompetencji				
2	10	4	1	1
Przyczynienie się do rozwiązania wyzwań dla rolnictwa, wynikających z globalizacji, zmian klimatycznych oraz zarządzania zasobami naturalnymi				
3	11	3	1	0
Przyczynienie się do rozwoju nowoczesnych instrumentów wymiany wiedzy, np. platform internetowych				
1	11	6	0	0

Wypracowanie uproszczeń proceduralnych we wdrażaniu programów wsparcia dla sektora rolno-żywnościowego				
5	7	4	1	1
Wkład we wzrost nakładów finansowych w ramach programów UE na prowadzenie badań naukowych ukierunkowanych na innowacyjność oraz transfer wiedzy w sektorze rolno-żywnościowym				
5	6	4	2	1
Promocja aspektów ochrony i zachowania zasobów naturalnych w rolnictwie, wymiaru społecznego i ładu korporacyjnego wśród podmiotów gospodarczych w agrobiznesie				
6	6	5	1	0
Wdrażanie nowych modeli rozwoju rolnictwa konwencjonalnego korzystających z dorobku naukowo-badawczego w zakresie agroekologii, techniki rolniczej, postępu biologicznego, cyfryzacji, ICT oraz innych badań możliwych do wykorzystania w sektorze rolno-żywnościowym				
11	3	4	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

21. Jaka jest intensywność kontaktów ODR-ów z uczelniami?

Intensywność kontaktów ODR-ów z uczelniami wyższymi prezentuje wykres do pytania 21 oraz tabela 5.

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

Respondenci (ODR-y) wskazali, że w większości placówek kontaktują się z uczelniami wyższymi na bieżąco (10 na 18 wskazań). Pozostała dość liczna grupa kontaktuje się z uczelniami kilka razy w roku (jedna trzecia wskazań). Nieliczne ODR-y utrzymują z uczelniami sporadyczne kontakty.

22. Jakie są narzędzia wykorzystywane przez ODR-y do kontaktów z uczelniami?

Przedstawiciele podmiotów działających w ramach publicznego doradztwa rolniczego w Polsce (Centrum Doradztwa Rolniczego i wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego) poproszeni byli o wskazanie narzędzi, jakie wykorzystują w relacjach z uczelniami (tab. 6). Mieli możliwość zaznaczenia więcej niż jednej opcji w kolumnie tabeli.

Najczęściej wskazywanymi narzędziami wykorzystywanymi przez podmioty działające w ramach publicznego doradztwa rolniczego w Polsce w relacjach z uczelniami wyższymi były kontakty telefoniczne i e-mailowe oraz sieci KSOW. Korzystano także z umów o współpracy, porozumień czy też konsorcjów badawczo-rozwojowych, wykorzystywano także kontakty nieformalne oraz prowadzono także wspólne działania typu warsztaty, programy doradcze, projekty badawcze kampanie itp. W relacjach z uczelniami wyższymi wykorzystywane były także inne narzędzia. Respondenci jako ważne wskazali badania ankietowe. Podkreślić należy, że w porównaniu z narzędziami wykorzystywanymi przez uczelnie wyższe w relacjach z podmiotami działającymi w ramach publicznego doradztwa rolniczego w Polsce (pkt 15, część *Uczelnia*), placówki doradztwa rolniczego (zarówno Centrum Doradztwa Rolniczego, jak i wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego) wykazały się mniejszym zróżnicowaniem wykorzystywania rodzajów narzędzi. Wykorzystywały większy ich wachlarz możliwości. Uczelnie wyższe skupione były przede wszystkim na korzystaniu z kontaktów nieformalnych, kontaktów telefonicznych i e-mailowych i relacji w ramach partnerstw publiczno-prywatnych.

Tabela 6. Narzędzia wykorzystywane przez podmioty działające w ramach publicznego doradztwa rolniczego w Polsce (Centrum Doradztwa Rolniczego i wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego) w relacjach z uczelniami wyższymi

Umowy o współpracy	Zapytania (tel./email)	Platformy	Sieci np. KSOW	Porozumienia /Konsorcja badawczo-rozwojowe	Kontakty nieformalne	Partnerstwo publiczno-prywatne	Wspólne działania*	Inne
Centrum Doradztwa Rolniczego								
2	2	1	2	2	2	0	1	0
wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego**								
10	13	5	12	10	10	2	11	1
RAZEM ODSETEK WSKAZAŃ (%)								
14,0	17,4	7,0	16,3	14,0	14,0	2,3	14,0	1,0

* warsztaty, programy doradcze, projekty badawcze kampanie itp.;

** odpowiedzi udzielili przedstawiciele ODR-ów w województwie: pomorskim, śląskim, mazowieckim, wielkopolskim, lubuskim, małopolskim, łódzkim i warmińsko-mazurskim z siedzibą w Olsztynie; ŚODR-u w Modliszewicach i Częstochowie; PODR-u w Szepietowie; KPODR-u w Minikowie; WODR-u w Poznaniu.

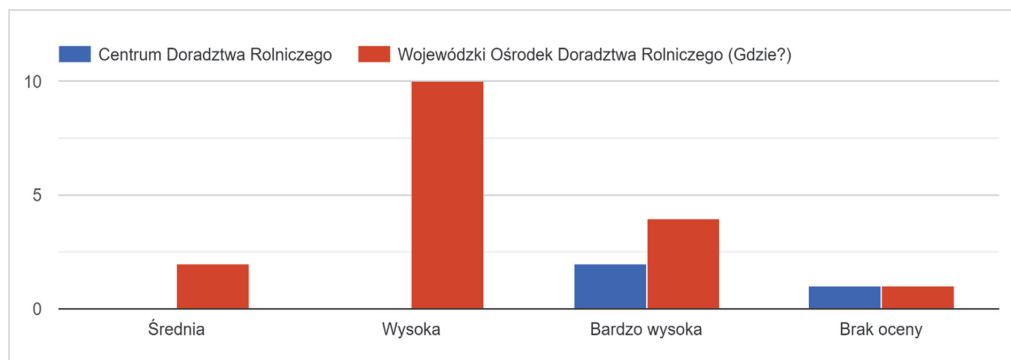
Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

Ogólnie na te same narzędzia stosowane przez CDR wskazuje sam ośrodek w Brwinowie, jak i WODR-y. CDR przypisuje większe znaczenie jedynie platformom.

23. Jak można ocenić satysfakcję i przekonanie o znaczeniu kontaktów z uczelniami?

Przedstawiciele podmiotów działających w ramach publicznego doradztwa rolniczego w Polsce (Centrum Doradztwa Rolniczego i wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego) poproszeni byli o ocenę jakości współpracy z punktu widzenia nowej wiedzy i korzyści dla publicznego doradztwa rolniczego w Polsce, zaznaczając właściwą opcję. Uzyskane wyniki prezentuje wykres do pytania 23 i tabela 7.

Tabela 7. Satysfakcja i przekonanie o znaczeniu kontaktów podmiotów publicznego doradztwa rolniczego z uczelniami wyższymi

Ocena współpracy	Centrum Doradztwa Rolniczego	Wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego
Średnia	0	2
Wysoka	0	10
Bardzo wysoka	2	4
Brak oceny	1	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

Jakość współpracy z punktu widzenia nowej wiedzy i korzyści dla publicznego doradztwa rolniczego w Polsce przez podmioty doradcze oceniona była wysoko i bardzo wysoko, przede wszystkim przez wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego. Co wskazuje na to, że korzyści i wysoka jakość tej współpracy równie wysoko oceniana jest przez obie współpracujące ze sobą strony zarówno służby doradcze, jak i placówki szkolnictwa wyższego i jest dla nich satysfakcjonująca (pkt 17, część *Uczelnie*). Sam CDR wysoko oceniało współpracę z uczelniami.

24. Jaki jest materialny efekt kontaktów ODR-ów z uczelniami?

Przedstawiciele podmiotów doradztwa rolniczego poproszeni byli o ocenę i wskazanie materialnych efektów współpracy, jakie uzyskał ODR, co prezentuje wykres do pytania 23 i tabela 8 (mieli oni możliwość zaznaczenia co najmniej 1 opcji w kolumnie tabeli).

Tabela 8. Materialne efekty kontaktów z uczelniami wyższymi

Wyszczególnienie	Centrum Doradztwa Rolniczego	Wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego	Odsetek wskazań
Zdobycie praktycznej wiedzy na temat nowych technologii produkcji w rolnictwie	1	14	20,8
Intensyfikacja kontaktów międzynarodowych	1	1	2,8
Zacieśnienie powiązań z rynkiem, z instytucjami otoczenia sektora rolnego	0	5	6,9
Wzrost konkurencyjności własnej instytucji	0	5	6,9
Wzrost kapitału społecznego – nawiązanie kontaktów pomocnych w przyszłych działaniach	1	7	11,1
Uczestnictwo we wdrożeniu rozwiązania innowacyjnego	0	10	13,9
Intensyfikacja kontaktów w różnych formach – udział w wyjazdach, szkoleniach	0	11	15,3
Zmiana sposobu myślenia, poszerzenie horyzontów (ang. <i>thinking outside the box</i>)	1	9	13,9
Zdobycie formalnych uprawnień w jakiejś dziedzinie	1	4	6,9
Przydatność współpracy w innych obszarach ważnych dla podmiotu np. oceny parametrycznej	0	1	1,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

Przedstawiciele podmiotów działających w ramach publicznego doradztwa rolniczego w Polsce proszeni o ocenę i wskazanie materialnych efektów współpracy z uczelniami wyższymi jako najważniejsze materialne efekty kontaktów z uczelniami wyższymi podkreślali wagę i możliwość zdobycia praktycznej wiedzy na temat nowych technologii produkcji w rolnictwie. Ten aspekt podkreślali także jako materialną korzyść współpracy przedstawiciele uczelni wyższych (pkt 18, cz. *Uczelnie*). Ze strony podmiotów doradztwa rolniczego ważna była także zarówno intensyfikacja kontaktów w różnych formach, w tym udział w wyjazdach, szkoleniach, jak i możliwość uczestnictwa we wdrożeniu rozwiązań innowacyjnych. Ważnym efektem była również zmiana sposobu myślenia, poszerzenie horyzontów (ang. *thinking outside the box*), a także respondenci dostrzegli wzrost kapitału społecznego poprzez nawiązanie

kontaktów pomocnych w przyszłych działaniach. Podkreślano także możliwość zdobycia formalnych uprawnień w określonych dziedzinach, wzrost konkurencyjności własnej instytucji, a także zacieśnienie powiązań z rynkiem, z instytucjami otoczenia sektora rolnego. Badanie wykazało, że podmioty doradztwa rolniczego widzą więcej rodzajów materialnych efektów współpracy niż uczelnie wyższe, dla których najważniejsze było zacieśnienie powiązań z rynkiem, z instytucjami otoczenia sektora rolnego i wskazane powyżej możliwości zdobycia praktycznej wiedzy na temat nowych technologii produkcji w rolnictwie. CDR w swojej odpowiedzi zwróciło przede wszystkim uwagę na intensyfikację kontaktów międzynarodowych i wzrost kapitału społecznego – nawiązanie kontaktów pomocnych w przyszłych działaniach

25. Z jakich źródeł najczęściej korzysta ODR w celu uzyskania informacji o nowoczesnych rozwiązaniach innowacyjnych dla praktyki rolniczej?

Jeśli chodzi o informacje pochodzące z uczelni, to dziewięć ODR-ów korzystało z nich często. Cztery ODR-y korzystały z tych informacji sporadycznie, a cztery ze średnią częstotliwością. Podobnie ODR-y często korzystały z informacji przekazywanych przez instytuty naukowe. Docenianym źródłem informacji jest prasa rolnicza. Częstotliwość uzyskiwania informacji dotyczących korzystania z audycji telewizyjnych jest rozproszona. Najwięcej ODR-ów korzystało z TV raz na pół roku. Podobnie jest z audycjami radiowymi. Wynika to może z faktu, że jest dość dużo prasy rolniczej, a nie ma obecnie odrębnych rolniczych kanałów telewizyjnych, czy stacji radiowych. Głównym źródłem informacji wykorzystywanym bardzo często jawi się internet. Kursy i seminaria są źródłem informacji, z których ODR-y korzystają średnio często. Firmy dostarczające środki produkcji są źródłem informacji dla połowy ODR-ów. Z niewymienionych w tabeli źródeł informacji ODR-y korzystały bardzo rzadko.

Tabela 9. Z jakich źródeł najczęściej korzysta ODR w celu uzyskania informacji o nowoczesnych rozwiązaniach innowacyjnych dla praktyki rolniczej?

Wyszczególnienie	1 – sporadycznie	2 – rzadko (raz w roku)	3 – średnio (raz na pół roku)	4 – często (kilka razy w roku)	5 – bardzo często (na bieżąco)
Uczelnie	4	0	4	9	1
Instytuty badawcze	1	0	2	11	4
Prasa rolnicza	0	0	1	9	8
Audycje w TV	2	2	6	5	3
Radio	3	4	3	7	1
Internet	0	0	0	3	15
Kursy	1	1	6	4	6
Seminaria	0	0	3	10	5
Firmy dostarczające środki produkcji	4	2	9	2	1
Inne (jakie?)	12	2	1	3	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

Jeśli chodzi o CDR, to jego odpowiedzi generalnie pokrywają się z odpowiedziami WODR-ów.

ad. 25. Inne (wymienić jakie)

Dziewięć ODR-ów wskazało na inne/pozostałe źródła informacji. Były to webinaria prowadzone przez CDR, współpraca z polskimi firmami nasiennymi (Danko, Małopolska i Poznańska Hodowla Roślin, Stacje Hodowli Grupa IHAR Radzików), spotkania ze związkami branżowymi, z innowacyjnymi rolnikami, Facebook, bezpośrednie spotkania z rolnikami, z izbami rolniczymi, wymiana informacji pomiędzy ODR-ami, sieć SIR.

26. Jakie bariery dostrzega ODR w związku ze współpracą z uczelniami?

Dziesięć ODR-ów wskazało, że istotne są bariery finansowe, w tym niedostatek funduszy własnych. ODR wskazały też na istotność zbyt niskiego poziomu finansowania publicznego.

Jako średnio istotne i istotne wymieniono zbyt niskie bądź niewłaściwie skonstruowane i zaadresowane wsparcie z UE. Podobnie oceniono niewystarczające nakłady na działalność B&R. Mniej istotny od poprzedniego punktu był niski poziom wzajemnego zaufania i gotowości do uczestnictwa we współpracy oraz grupowych przedsięwzięciach. Większej wagi nabierają złe regulacje – brak instrumentów prawnych odpowiednich do skali i zakresu zadań, a także złe bądź niedostateczne regulacje na poziomie lokalnym i krajowym. Nieco mniejsze znaczenie, zdaniem ankietowanych, mają regulacje na poziomie Unii Europejskiej.

Jako średnio istotną barierę we współpracy z uczelniami, ODR-y widzą niskie zainteresowanie potencjalnych partnerów (w szczególności rolników). Jako dość istotną barierę współpracy z uczelniami uznano brak ciekawych i innowacyjnych projektów, do których można przystąpić oraz brak rzetelnej wiedzy i informacji o projektach i potencjalnych partnerach. Podobnie za dość istotne uznano rozdrobnioną strukturę agrarną powodującą brak zainteresowanych implementacją innowacji oraz niskie kompetencje cyfrowe – w szczególności rolników, jako odbiorców wiedzy i innowacji. Podobnie odniesiono się do zagadnienia niskich zdolności do innowacyjności polskiej gospodarki, w tym sektora rolno-spożywczego oraz postrzegania instytucji w tym uczelni jako nieukierunkowanych na rozwiązanie rzeczywistych problemów polskiego rolnictwa. Wskazano też na istotne: brak długookresowych celów strategicznych i klarownych zadań stawianych przez administrację państwową i na bardzo istotne brak zintegrowanej bazy informacji o wynikach badań naukowych i platformy w formie otwartego repozytorium wiedzy i innowacji. Wskazano jako średnio istotne niskie korzyści współpracy i koszty przekraczające korzyści. Wyższą istotność przypisano rozproszonemu charakterowi odbiorców innowacji, co utrudnia identyfikację potrzeb. Za średnio istotną barierę uznano brak zinstytucjonalizowanych form współpracy między instytucją i podmiotami gospodarczymi, w tym gospodarstwami rolnymi. Za istotne uznano niewielkie zainteresowanie podmiotów sektora rolno-spożywczego kreowaniem krajowych innowacji powiązane z jego niską zdolnością do innowacyjności. Za średnio istotne uznano niewielkie zainteresowanie organizacji rolniczych w zakresie współpracy z nauką oraz niewielkie zainteresowanie współpracą ze środowiskiem naukowym ze strony publicznego i prywatnego doradztwa rolniczego. Za istotne uznano: brak dopływu młodych kadr (luki pokoleniowe w instytucji), niedostateczne promowanie dobrych praktyk w edukacji rolniczej, oraz brak sieci specjalistycznych gospodarstw szkoleniowych wyposażonych w nowoczesne maszyny, sprzęt i urządzenia wykorzystywane w produkcji rolniczej. Za bardzo istotną barierę uznano

brak systemu wsparcia i zachęt dla nowoczesnych gospodarstw rolnych w celu przyjmowania uczniów na odbywanie praktyk rolniczych.

CDR, w przeciwieństwie do WODR-ów, nie przywiązywało wielkiego znaczenia do barier finansowo-organizacyjnych. Zapewne wynika to z odmiennego systemu finansowania. CDR w większym stopniu niż WODR-y zwraca uwagę na niewystarczające nakłady na działalność B&R z budżetu państwa. CDR przywiązuje też większą wagę do złych regulacji. CDR nie uważa za bardzo istotne braku ciekawych i innowacyjnych projektów, do których można przystąpić. Prawdopodobnie CDR ma lepszy dostęp do projektów niż WODR-y. CDR nie uważa również za bardzo istotne niskich kompetencji cyfrowych – w szczególności rolników, a także niskiej zdolności do innowacyjności polskiej gospodarki. Być może wynika to z faktu, że z tymi problemami w terenie w większym stopniu borykają się WODR-y. Ciekawe, że CDR nie uważa za bardzo istotne braku dopływu młodych kadr (luki pokoleniowe w instytucji). Zapewne CDR ma mniejsze problemy kadrowe niż WODR-y.

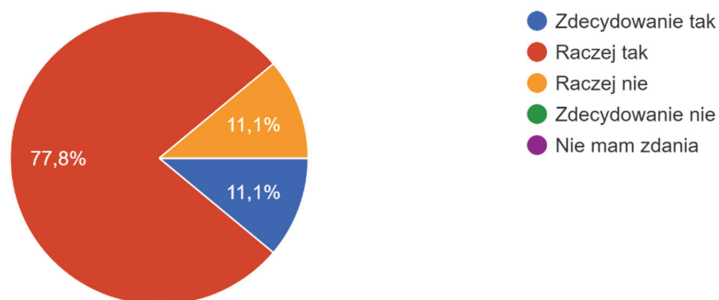
Tabela 10. Jakie bariery dostrzega ODR w związku ze współpracą z uczelniami?

Wyszczególnienie	Zupełnie nieistotne	Nieistotne	Średnio istotne	Istotne	Bardzo istotne
Bariery finansowe – niedostatek funduszy własnych	0	1	4	10	3
Bariery finansowe – zbyt niski poziom finansowania publicznego	0	2	5	5	6
Bariery organizacyjno-finansowe – zbyt niskie bądź niewłaściwie skonstruowane i zaadresowane wsparcie z UE	0	1	8	7	2
Niewystarczające nakłady na działalność B&R z budżetu państwa, ale także w sektorze prywatnym	0	0	10	7	1
Niski poziom wzajemnego zaufania i gotowości do uczestnictwa we współpracy oraz grupowych przedsięwzięciach	1	6	6	2	3
Złe regulacje – brak instrumentów prawnych odpowiednich do skali i zakresu zadań	1	2	7	7	1
Złe bądź niedostateczne regulacje na poziomie lokalnym	0	2	10	6	0
Złe bądź niedostateczne regulacje na poziomie krajowym	0	2	9	6	1
Złe bądź niedostateczne regulacje na poziomie Unii Europejskiej	1	4	9	4	0
Niskie zainteresowanie potencjalnych partnerów (w szczególności rolników)	0	2	10	5	1
Brak ciekawych i innowacyjnych projektów, do których można przystąpić	1	3	5	4	5
Brak rzetelnej wiedzy i informacji o projektach i potencjalnych partnerach	1	2	5	6	4
Rozdrobniona struktura agrarna powodująca brak zainteresowanych implementacją innowacji	0	4	7	6	1

Niskie kompetencje cyfrowe – w szczególności rolników jako odbiorców wiedzy i innowacji.	0	3	6	9	0
Niskie zdolności do innowacyjności polskiej gospodarki, w tym sektora rolno-spożywczego	1	3	7	7	0
Postrzeganie instytucji jako nieukierunkowanej na rozwiązanie rzeczywistych problemów polskiego rolnictwa	1	3	7	6	1
Brak długookresowych celów strategicznych i klarownych zadań stawianych przez administrację państwa	0	4	4	7	3
Brak zintegrowanej bazy informacji o wynikach badań naukowych i platformy w formie otwartego repozytorium wiedzy i innowacji	0	1	5	4	8
Niskie korzyści współpracy, koszty przekraczające korzyści	0	2	10	5	1
Rozproszony charakter odbiorców innowacji utrudniający identyfikację potrzeb	0	5	6	7	0
Brak zinstytucjonalizowanych form współpracy między instytucją i podmiotami gospodarczymi, w tym gospodarstwami rolnymi.	0	3	9	5	1
Niewielkie zainteresowanie podmiotów sektora rolno-spożywczego kreowaniem krajowych innowacji powiązane z jego niską zdolnością do innowacyjności.	0	5	6	6	1
Niewielkie zainteresowanie organizacji rolniczych w zakresie współpracy z nauką.	0	5	7	5	1
Niewielkie zainteresowanie współpracą ze środowiskiem naukowym ze strony publicznego i prywatnego doradztwa rolniczego.	1	4	7	6	0
Brak dopływu młodych kadr (luki pokoleniowe w instytucji)	1	2	5	5	5
Niedostateczne promowanie dobrych praktyk w edukacji rolniczej	1	2	5	7	3
Brak sieci specjalistycznych gospodarstw szkoleniowych wyposażonych w nowoczesne maszyny, sprzęt i urządzenia wykorzystywane w produkcji rolniczej	0	2	6	8	2
Brak systemu wsparcia i zachęt dla nowoczesnych gospodarstw rolnych w celu przyjmowania uczniów na odbywanie praktyk rolniczych	1	1	5	4	7

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

27. Czy według ODR-u system wiedzy i innowacji w rolnictwie (AKIS) w Polsce wymaga modyfikacji?

28. Które elementy należałoby poprawić/zmodyfikować, aby usprawnić system AKIS i podnieść efektywność funkcjonowania ODR-ów?

Za istotne ODR-y uznały wiedzę o innowacjach i nowych technologiach. Za średnio istotne ODR-y przyjęły instrumenty zarządzania organizacją i umiejętność szkolenia i budowania potencjału. Podobnie jest z wsparciem finansowo-kredytowym i instrumentami zarządzania ryzykiem, aczkolwiek wsparcie finansowe uznało za bardzo istotne siedem ODR-ów. Instrumenty zarządzania ryzykiem uznano za średnio istotne, podobnie jak umiejętność samopomocy. Zdaniem ankietowanych należałoby poprawić dostęp do rynków lokalnych i międzynarodowych oraz zdolność do mobilizacji inwestycji. Jednak oba te elementy są średnio istotne. Wzrost zrównoważenia środowiskowego uznano za średnio istotne. Natomiast utrzymanie dochodów, jakości i produkcji uznano za istotne. Instrumenty kontroli jakości zostały oceniane jako średnio istotne. Zdecydowanie stwierdzono, że należy podnieść poziom koordynacji między podmiotami oraz poziom siły przetargowej podmiotów. Za istotne i bardzo istotne uznano wzrost skuteczności usług doradczych oraz jakość kapitału ludzkiego (m.in. kompetencje cyfrowe). Odpowiedzi CDR pokrywają się z odpowiedziami WODR-ów.

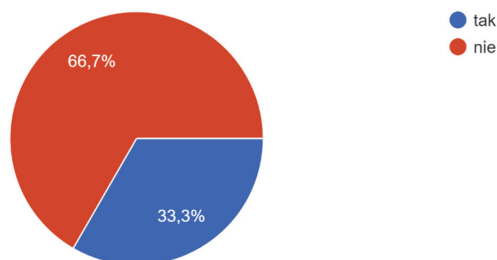
Tabela 11. Które elementy należałoby poprawić/zmodyfikować, aby usprawnić system AKIS i podnieść efektywność funkcjonowania ODR-ów?

Wyszczególnienie	Zupełnie nieistotne	Nieistotne	Średnio istotne	Istotne	Bardzo istotne
Wiedza o innowacjach i nowych technologiach	0	0	3	12	3
Instrumenty zarządzania organizacją	0	0	8	8	2
Umiejętność szkolenia i budowania potencjału	0	0	7	8	3
Wsparcie finansowo-kredytowe bądź subsydia	0	0	3	8	7
Instrumenty zarządzania ryzykiem	0	1	8	6	3
Umiejętność samopomocy	1	2	6	7	2

Dostęp do rynków lokalnych i międzynarodowych	0	2	7	6	3
Zdolność do mobilizacji inwestycji	1	2	7	6	2
Wzrost zrównoważenia środowiskowego	1	2	9	4	2
Utrzymanie dochodów, jakości i produkcji	0	1	5	8	4
Instrumenty kontroli jakości	1	0	9	6	2
Poziom koordynacji między podmiotami	0	1	4	12	1
Poziom siły przetargowej podmiotów	0	0	8	9	1
Wzrost skuteczności usług doradczych	0	1	5	6	6
Jakość kapitału ludzkiego (m.in. kompetencje cyfrowe)	0	1	3	8	6

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

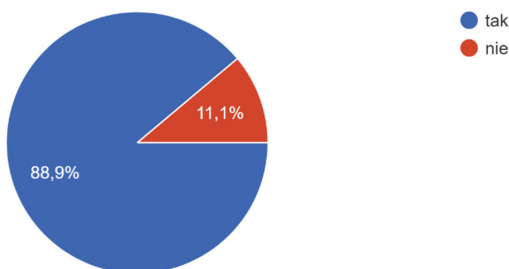
29. Czy JDR-y w ostatnich pięciu latach zgłaszały zapotrzebowanie na opracowanie programu i przeprowadzenie szkoleń dla ich pracowników?

ad. 29. Jeśli tak, to jakiej tematyki dotyczyły szkolenia/seminaria?

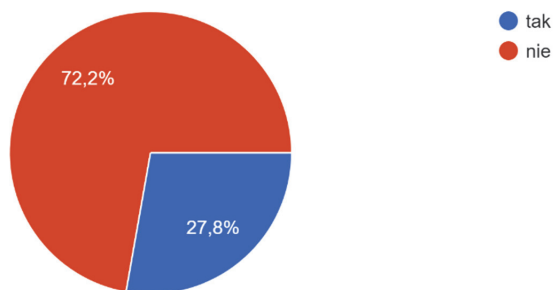
Udzielono ośmiu odpowiedzi. Szkolenia/seminaria dotyczyły kompetencji miękkich i metodyki pracy doradczej – dla nowych pracowników, integrowanego rolnictwa, ochrony środowiska, gospodarowania wodą, ekonomiki gospodarstw, technologii upraw, chowu, problematyki klimatycznej.

30. Czy przedstawiciele JDR-ów zapraszani są na organizowane przez uczelnie konferencje?

31. Czy powstały w okresie pięciu ostatnich lat prace magisterskie, licencjackie dotyczące zagadnienia doradztwa rolniczego?

ad. 31. Jeśli tak to, ile?

W odpowiedzi na to pytanie stwierdzono, że ODR-y nie mają takiej wiedzy.

32. Jak można by lepiej wykorzystać potencjał ODR-ów (w tym baz informacyjnych i informatycznych) do pogłębienia współpracy z uczelniami?

Oczekuje się większego zainteresowania nauki praktyką rolniczą, w tym doradztwem, a także zinstytucjonalizowanie współpracy. Można wykorzystać bazę dydaktyczno-szkoleniową ODR-ów do wspólnych projektów innowacyjnych, a także grunty ODR-ów pod wspólne projekty. Ośrodki są gotowe do współpracy. Posiadane przez ośrodki kontakty z rolnikami uczelnie mogłyby lepiej wykorzystać, aby być bliżej praktyki, problemów i potrzeb rolników i mieszkańców obszarów wiejskich. Należałoby utworzyć platformę pozwalającą na wymianę informacji. Powinny być częstsze kontakty osobiste specjalistów ODR-ów z odpowiednikami z danej dziedziny na uczelniach, zwiększona komunikacja między ODR-ami i uczelniami. Powinien wzrosnąć udział w projektach, konferencjach, targach, demonstracjach, pokazach itp., przez co zwiększyłyby się wymiar praktyczny nauki.

ODR-y są często traktowane jako przekaznik wiedzy pomiędzy uczelniami a rolnikami. Bazy informacyjne ODR-ów mogą posłużyć do przekazywania wyników badań naukowych. Ośrodek może również przekazywać informacje zwrotne o aktualnych potrzebach i problemach rolników z terenu swojego działania. Na uczelniach powinno nastąpić większe zainteresowanie problematyką pracy doradców rolnych. Powinno się powrócić do organizowania praktyk dla studentów.

Z drugiej strony JDR-y powinny zarówno potrafić zidentyfikować, jak i zaproponować zapotrzebowanie na wsparcie ze strony uczelni na rzecz rozwiązywania problemów poszczególnych rolników/grup rolników; muszą także potrafić tłumaczyć wyniki badań naukowych na praktyczne rozwiązania do zastosowania przez rolnika. Sumując wypowiedzi ankietowanych, powinna powstać wspólna platforma dostępu do baz danych. Powinno również nastąpić częstsze uczestnictwo pracowników uczelni w spotkaniach merytorycznych organizowanych przez ODR-y, wspólny udział w szkoleniach i seminariach. Generalnie chodzi o wymianę wiedzy i wdrażanie jej w gospodarstwach.

CDR uważa, że JDR-y muszą zarówno potrafić zidentyfikować, jak i opisać zapotrzebowanie na wsparcie ze strony uczelni na rzecz rozwiązywania problemów poszczególnych rolników/grup rolników; jak i muszą potrafić tłumaczyć wyniki badań naukowych na praktyczne rozwiązania do zastosowania przez rolnika.

33. Swobodna wypowiedź

Jeśli mają Państwo jakieś uwagi, pomysły na poprawę sytuacji z zakresie systemu wiedzy i innowacji w rolnictwie, bardzo prosimy o wpisanie ich w tym miejscu.

Odpowiedzi udzieliły cztery ODR-y. Uczelnie powinny mieć możliwość pozyskiwania środków finansowych na wdrożenia opracowanych przez siebie innowacyjnych rozwiązań oraz na upowszechnianie tych rozwiązań poprzez szeroko rozumianą współpracę z ODR-ami. Pracownicy naukowcy uczelni rolniczych powinni być dodatkowo premiowani za nawiązanie i prowadzenie współpracy w zakresie transferu wiedzy do ODR-ów.

Należałoby doprecyzować status ODR-ów (np. w NCBR) jako organizacji upowszechniających wiedzę – zgodnie z art. 2 pkt 83 rozporządzenia nr 651/2014. Obecnie, według NCBR, ODR-y są przedsiębiorstwami i nie przysługuje im dofinansowanie takie, jak uczelniom. Zmiana zapisu pozwoliłaby na zwiększenie współudziału ODR-ów w projektach innowacyjnych w Polsce. Obecnie taka współpraca jest możliwa w PROW i projektach Horyzont Europa.

7. Wyniki badań ankietowych i ich analiza obejmująca publiczne uczelnie rolnicze kształcące w zawodach rolniczych

Badanie dotyczyło współpracy uczelni z ośrodkami doradztwa rolniczego (ODR-ami). Zostało przeprowadzone metodą ankietową. Pytania od 1 do 7 miały charakter informacyjny. Odpowiedzi na pytania ankietowe pozwoliły na wskazanie, czy i w jakim zakresie i formie ma miejsce współpraca uczelni z ODR-ami oraz jakich dotyczy zagadnień. Z prośbą o wypełnienie ankiety zwrócono się do następujących uczelni:

Politechniki Bydgoskiej im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy,
Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie,
Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie,
Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu,
Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja w Krakowie,
Uniwersytetu Rzeszowskiego w Rzeszowie,
Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie.

Pytanie 1. Czy uczelnia współpracuje z ODR-ami?

Wszystkie uczelnie odpowiedziały „tak”.

Pytanie 1a. Jeśli tak, to z jakimi?

Powyżej wymienione uczelnie wskazały następujące ośrodki doradztwa rolniczego, z którymi współpracują:

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie,
Dolnośląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego we Wrocławiu,
Lubelski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Końskowoli,
Lubuski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Kalsku,
Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie,

Małopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Karniowicach,
Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego – Oddział Radom,
Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale,
Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Szepietowie,
Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Lubaniu,
Powiatowy Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Sielinku,
Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Olsztynie,
Wielkopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Poznaniu.

Pytanie 1b. Od kiedy?

Bardzo zróżnicowany był okres współpracy. Uczelniom, w odpowiedzi na pytanie 1b trudno było podać dokładną datę współpracy, ale dla większości był to okres długi. Najdłuższym stażem współpracy może poszczycić się Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, deklarując wieloletnią współpracę od 80. lat. Na długi okres współpracy wskazały także Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie (od co najmniej 20. lat) oraz Politechnika Bydgoska im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy (od kilkudziesięciu lat). Pozostałe uczelnie wskazywały, że współpraca trwa od wielu lat albo od dawna. Tylko Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego wskazała współpracę od 2008 r. oraz Uniwersytet Rzeszowski od 2012 roku.

Pytanie 1c. Kto wystąpił z inicjatywą współpracy: ODR czy uczelnia?

Pewną trudność sprawiała również odpowiedź na to pytanie. Jednostki o krótszym stażu współpracy udzielały bardziej dokładnej odpowiedzi, zaś te z długim nie wskazały konkretnej daty. Statystyka odpowiedzi wykazała, że najczęściej współpraca uczelni z ODR-em była wspólną inicjatywą (56% odpowiedzi), rzadziej ODR-u (22% odpowiedzi), oraz po 11% odpowiedzi, że „uczelnia” albo „nie pamiętam”.

Pytanie 1d. Czy współpraca utrzymuje się nadal?

Wszystkie uczelnie wskazały, że ich współpraca z ODR-ami nadal utrzymuje się. 100% odpowiedzi „tak”.

Pytanie 1e. Jeśli nie, to przez kogo i z jakiego powodu została przerwana?

Odpowiedzi – „0”.

Pytanie 1f. Czy współpraca z uczelnią jest wspierana finansowo przez lokalne samorządy?

Powyższe pytanie odnosi się do bardzo ważkiej kwestii pozyskiwania środków na realizację zadań potrzebnych dla rolnictwa i wsi. Tylko jedna uczelnia (Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie) potwierdziła, że otrzymała od lokalnego samorządu fundusze na współpracę z ODR-ami, pozostałe nie korzystały z wsparcia finansowego od samorządu.

Pytanie 2. Jakie formy współpracy są realizowane?

W odpowiedzi na pytanie 2 okazało się, że najpopularniejszą formą współpracy uczelni z ośrodkami doradztwa rolniczego są konferencje (86% odpowiedzi) i szkolenia (71% odpowiedzi). Inne formy, jak seminaria, wystawy, wyjazdy studyjne (w tym zagraniczne), realizacja projektów badawczych – po 57%.

Pytanie 3. Czy do realizowanych projektów krajowych włączone były JDR-y? Jeżeli tak, proszę podać przykłady; jeżeli nie, proszę podać powody.

Na pytanie 3 57% uczelni odpowiedziało „nie”, a 43% „tak”. Przyczyną braku współpracy był brak zainteresowania albo brak wiedzy na ten temat. Natomiast wśród odpowiedzi pozytywnych, uczelnie wskazywały, że prowadziły wspólnie z JDR-ami badania w zakresie rolnictwa ekologicznego oraz hodowli, a także w ramach KSOW.

Pytanie 4. Czy w prowadzonej współpracy międzynarodowej (wyjazdy szkoleniowe, projekty, staże itp.) są uwzględniane JDR-y? Jeśli tak, to proszę podać przykłady, jeśli nie – to proszę podać powody.

W znacznie mniejszym stopniu ODR-y są uwzględniane przez uczelnie rolnicze w przypadku projektów, wyjazdów szkoleniowych i staży międzynarodowych. W odpowiedzi na pytanie 4: Czy w prowadzonej współpracy międzynarodowej (wyjazdy szkoleniowe, projekty, staże itp.) są uwzględniane JDR-y? – jeśli tak, to proszę podać przykłady; jeśli nie, to proszę podać powody – tylko 29% ankietowanych uczelni odpowiedziało „tak”; pozostałe 71% odpowiedziało „nie”, czyli nie uwzględniało udziału JDR-ów w organizowanych zagranicznych wyjazdach. Uczelnie współpracujące z JDR-ami organizowały wspólnie przede wszystkim wyjazdy studyjne (np. do Austrii, Portugalii, Niemiec). Przyczyną zaś braku współpracy międzynarodowej uczelni z JDR-ami był brak projektów albo brak potrzeby włączania JDR-ów do projektów zagranicznych.

Pytanie 5. Czy uczelnie (wydział) przewidują dalszą współpracę z uczelniami w najbliższych latach?

W 100% była to odpowiedź „tak”. Pozytywna odpowiedź, jakiej udzieliły uczelnie na powyższe pytanie wskazuje na rozwój współpracy.

Pytanie 6. Jakie tematy należałoby szczególnie pilnie upowszechnić poprzez ODR-y?

W odpowiedzi na pytanie 6 najważniejsze tematy, które należałoby szczególnie pilnie upowszechnić przedstawiono w tabeli 12.

Tabela 12. Tematy, które w opinii uczelni powinny być pilnie upowszechniane poprzez ośrodki doradztwa rolniczego

Wyszczególnienie tematów, proponowanych przez uczelnie do pilnego upowszechniania poprzez ośrodki doradztwa rolniczego
Szkolenie rolników i hodowców
Zagadnienia związane z Zielonym Ładem
Tematy ekonomiczne
Tematy ekologiczne i środowiskowe
Tematy dotyczące rolnictwa precyzyjnego
Bieżący transfer wyników badań naukowych z dyscypliny rolnictwo i ogrodnictwo do szeroko rozumianej praktyki rolniczej, zwłaszcza w zakresie nowych, bardziej odpornych odmian uprawnych, nowych technologii upraw, czynników poprawiających właściwości gleby

Źródło: opracowano na podstawie ankiety opracowanej przez IERiGŻ PIB w 2022 r.

Zakres tematów, które uczelnie chcą realizować wspólnie z ODR-ami wskazuje na zrozumienie bieżących potrzeb w rolnictwie i na obszarach wiejskich i adekwatnych do kierunków unijnej, wspólnej polityki rolnej.

Pytanie 7. Czy w programach nauczania uczelni jest przewidziany przedmiot nt. doradztwa?

W 86% odpowiedź uczelni była pozytywna „tak”, a w 14% „nie”.

Pytanie 7a. Jeśli tak, to czy są przewidziane wykłady czy seminaria?

Wśród odpowiedzi pozytywnych 83% uczelni podało, że przewiduje wykłady albo seminaria.

Pytanie 7b. Czy pracownicy uczelni są zapraszani do prowadzenia wykładów organizowanych przez ODR-y, a pracownicy ODR-ów na spotkania ze studentami?

W 86% odpowiedź była pozytywna „tak”. Ważnym elementem współpracy jest to, aby była ona obustronna. Tego typu sprzężenie zwrotne umożliwia wymianę doświadczeń i jest istotne z punktu widzenia obustronnego rozwoju oraz pozwala na generowanie optymalnych rozwiązań.

Pytanie 7c. Czy współpraca ODR-ów z uczelniami jest realizowana w ramach rozliczeń finansowych, czy bezpłatnie?

W pytaniu 7c poruszona została jedna z bardziej zasadniczych kwestii współpracy – jej finansowanie. Okazało się, że w zdecydowanej większości (w 86%) jest ona bezpłatna, a tylko w 14% jest realizowana w ramach rozliczeń finansowych. Brak finansowania jest często barierą dla zawiązania i dalszej komunikacji uczelni z ODR-ami.

Pytanie 7d. Czy uczelnie mają propozycję ze strony ODR-ów organizowania praktyk w ośrodkach doradztwa rolniczego?

Na pytanie 7d 56% uczelni odpowiedziało „nie”, a 44% – „tak”.

Pytanie 8. Z kim współpracuje Państwa uczelnia?

- a. Centrum Doradztwa Rolniczego
33% ankietowanych nie współpracuje z CDR, 66% deklaruje współpracę;
- b. Oddział CDR
44% ankietowanych nie współpracuje z oddziałem CDR, 56% deklaruje współpracę. Współpracują one z oddziałami w Radomiu (trzy wskazania), Minikowie, Przysieku i Krakowie;
- c. Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego
Jedynie 22% ankietowanych nie współpracuje z żadnym WODR-em, 78% deklaruje taką współpracę. W jednym przypadku respondent wskazał, że współpracuje z trzema WODR-ami, w sześciu przypadkach były to pojedyncze wskazania, WODR-y w województwach, w których znajduje się uczelnia;
- d. Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego
Jedynie jeden respondent (11% łącznych odpowiedzi) wskazał, że współpracuje z powiatowym zespołem doradztwa rolniczego (w Sitnie). Pozostali (89% odpowiedzi) nie współpracują na tym poziomie;
- e. Instytucje czy raczej pracownicy (niebędący doradcami)
Na pytanie o współpracę instytucjonalną bądź raczej z indywidualnymi pracownikami jednostek doradztwa rolniczego, przewagę uzyskały wskazania na pracowników (pięć wobec dwóch wskazań na instytucje). Można zatem wnioskować, że decydujący wpływ mają kontakty poziome pomiędzy pracownikami uczelni i jednostek doradztwa rolniczego;
- f. Indywidualni doradcy rolniczy
78% respondentów nie współpracuje z indywidualnymi doradcami rolniczymi, 22% deklaruje taką współpracę. Odpowiedzi pozytywne dotyczyły współpracy z doradcami z ODR-u w Minikowie oraz członkami Stowarzyszenia Doradców na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, a także doradcami sieci Agroplus;
- g. Indywidualni doradcy rolno-środowiskowi
89% respondentów nie współpracuje z indywidualnymi doradcami rolno-środowiskowymi, 11% deklaruje taką współpracę. Odpowiedź pozytywna dotyczyła współpracy z doradcami z ODR-u w Minikowie;
- h. Indywidualni eksperci przyrodniczy
Nikt nie zadeklarował współpracy z tą grupą ekspertów.

Pytanie 9. Czy współpraca jest scentralizowana (np. poprzez Centrum Innowacji), czy raczej zdecentralizowana (na poziomie poszczególnych wydziałów, instytutów, katedr, bądź jako indywidualne przedsięwzięcie poszczególnych pracowników?

Wszyscy zadeklarowali współpracę o charakterze zdecentralizowanym.

- a. Czy uczelnia/pracownicy odnosi z tego tytułu korzyści finansowe?

W jednym przypadku wskazano odpowiedź „tak” (11% łącznych odpowiedzi), 89% odpowiedzi było negatywnych.

- b. Jak wielu pracowników uczelni jest zaangażowanych we współpracę z ODR?

Odpowiedź o charakterze otwartym. Dwie odpowiedzi wskazywały na brak wiedzy w tym zakresie. W pozostałych przypadkach były to najczęściej odpowiedzi: kilku (5–8 osób), około 10 osób (2x), kilkanaście osób, około 20 osób (2x). Można zatem założyć, że liczba osób zaangażowanych we współpracę z jednostkami doradztwa rolniczego jest na uczelniach stała i w miarę ograniczona, nie przekracza 10–20 osób.

- c. Czy przepływ informacji w tym zakresie jest wystarczający?

Jeden respondent wskazał na niewystarczający przepływ informacji oraz konieczność wymiany informacji i usprawnienia kanałów przepływu informacji pomiędzy uczelniami i jednostkami doradztwa rolniczego, pozostali (89% odpowiedzi) wskazali, że przepływ informacji jest wystarczający.

Pytanie 10. Proszę wymienić najważniejsze obszary działalności reprezentowanej przez Pana/Panią uczelni w procesie wsparcia rozwoju rolnictwa w Polsce. (Proszę zaznaczyć właściwe odpowiedzi – w skali pięciostopniowej 1 – najmniej znaczące, 2 – mało znaczące, 3 – średnio znaczące, 4 – znaczące, 5 – najbardziej znaczące).

Wartości w tabeli 13 wskazują procent odpowiedzi, które zaznaczono w przypadku danej opcji. Respondenci, którzy zaznaczyli opcję „inne” wymienili: transfer badań, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, wspólną organizację „Dni Pola”. Na podstawie udzielonych odpowiedzi można wyciągnąć wniosek, iż uczelnie rolnicze widzą swoją rolę w rozwoju rolnictwa przede wszystkim jako ośrodki nauki, badań i rozwoju oraz edukacji. W mniejszym stopniu, wg własnej opinii, ich rolą jest dyfuzja informacji i wsparcie wiedzy, a także jej upublicznianie i działalność informacyjna. Prowadzenie szkoleń oraz tworzenie i rozwój nowych produktów bądź usług uznano w przeważającej większości za zadanie średnio znaczące.

Tabela 13. Najważniejsze obszary działalności uczelni w procesie wsparcia rozwoju rolnictwa w Polsce

Wyszczególnienie	1 – najmniej znaczące	2 – mało znaczące	3 – średnio znaczące	4 – znaczące	5 – najbardziej znaczące
Nauka	0%	0%	0%	33%	67%
Badania i rozwój	0%	0%	0%	44%	56%
Edukacja (regularna i po-dyplomowa)	0%	0%	0%	33%	67%
Prowadzenie szkoleń	0%	0%	56%	33%	11%
Dyfuzja innowacji	0%	0%	33%	44%	22%
Wsparcie wiedzy	0%	0%	22%	56%	22%
Upublicznianie wiedzy, działalność informacyjna	0%	0%	11%	56%	33%
Tworzenie i rozwój nowych produkty/usługi	0%	11%	33%	44%	11%
Inne – jakie?	67%	0%	11%	11%	11%

Pytanie 11. Czy uczelnia/ pracownicy brali udział w przedsięwzięciach organizowanych przez SIR (Sieć Innowacyjności w Rolnictwie)?

W 44% przypadków respondenci wskazali, iż nie brali udziału w przedsięwzięciach organizowanych przez SIR. W dwóch przypadkach zaznaczone zostały wszystkie możliwe formy uczestnictwa, zaś w pozostałych przypadkach zaznaczono opcję uczestnika szkoleń/warsztatów, odbiorcy publikacji oraz członka grupy operacyjnej EIP/EPI. Można wnioskować, że znajomość i odbiór aktywności organizowanych przez SIR jest na uczelniach rolniczych stosunkowo ograniczona. Jest to o tyle niepokojące, że kluczowym partnerem SIR mają być właśnie uczelnie.

Pytanie 12. Jakie widzi Pan/Pani korzyści dla siebie bądź własnej instytucji z tytułu współpracy z podmiotami publicznego doradztwa rolniczego?

Wartości w tabeli poniżej wskazują procent odpowiedzi, które zaznaczono w przypadku danej opcji.

Tabela 14. Jakie widzi Pan/Pani korzyści dla siebie bądź własnej instytucji z tytułu współpracy z podmiotami publicznego doradztwa rolniczego

Wyszczególnienie	Brak znaczenia	Bardzo małe znaczenie	Małe znaczenie	Przeciętne znaczenie	Duże znaczenie	Bardzo duże znaczenie
Poszerzenie zakresu kompetencji instytucji – również dzięki uregulowaniom ustawowym	0%	0%	0%	33%	44%	22%
Poszerzenie wiedzy i znajomości zagadnień dotyczących rozwoju rolnictwa, innowacji w rolnictwie	11%	0%	0%	11%	44%	33%
Poprawa sytuacji finansowej (instytucji bądź indywidualnej respondenta)	22%	0%	33%	33%	11%	0%

Podkreślenie roli krajowego rolnictwa jako gwaranta bezpieczeństwa żywnościowego i suwerenności narodowej	0%	0%	22%	11%	33%	33%
Promocja krajowego rolnictwa i jakości surowców rolnych	0%	0%	0%	22%	33%	44%
Intensyfikacja działań w obszarze badań i rozwoju	0%	0%	11%	0%	56%	33%
Możliwość i intensyfikacja (pośrednio poprzez współpracę z publicznym doradztwem) współpracy z innymi podmiotami otoczenia rolnictwa (jednostkami edukacyjnymi, naukowo-badawczymi oraz podmiotami praktyki gospodarczej)	0%	0%	22%	22%	44%	11%
Promowanie zagadnień związanych z innowacyjnością	0%	0%	0%	44%	11%	44%
Możliwość dzielenia się posiadaną wiedzą	0%	0%	0%	11%	11%	78%
Wykorzystanie wiedzy i doświadczeń w projektach zewnętrznych, np. w UE	0%	0%	11%	22%	11%	56%
Większe wykorzystanie instytucji jako bazy do realizacji dalszych projektów badawczych i szkoleniowych.	0%	0%	11%	0%	56%	33%
Wzrost zrozumienia decydentów i opinii publicznej dla wagi bezpieczeństwa żywnościowego oraz roli wspierania rozwoju gospodarki opartej o wiedzę i dyfuzję innowacji	0%	0%	11%	0%	56%	33%
Wzrost nakładów finansowych na działania proinnowacyjne w ramach WPR	0%	0%	22%	0%	56%	22%
Wzrost kompetencji praktyków gospodarczych w zakresie transferu wiedzy	0%	0%	22%	22%	33%	22%
Wzrost zapotrzebowania producentów rolnych na innowacyjne rozwiązania dotyczące kanałów i techniki obrotu artykułami rolnymi	0%	0%	11%	0%	56%	33%
Rozwój krajowego agrobiznesu generujący miejsca pracy wymagające innowacyjnej wiedzy i kompetencji	0%	0%	0%	11%	44%	44%
Przyczynienie się do rozwiązania wyzwań dla rolnictwa, wynikających z globalizacji, zmian klimatycznych oraz zarządzania zasobami naturalnymi	0%	0%	0%	44%	33%	22%

Przyczynienie się do rozwoju nowoczesnych instrumentów wymiany wiedzy, np. platform internetowych	11%	0%	0%	33%	44%	11%
Wypracowanie uproszczeń proceduralnych we wdrażaniu programów wsparcia dla sektora rolno-żywnościowego	11%	0%	0%	44%	22%	22%
Wkład we wzrost nakładów finansowych w ramach programów UE na prowadzenie badań naukowych ukierunkowanych na innowacyjność oraz transfer wiedzy w sektorze rolno-żywnościowym	0%	0%	11%	33%	33%	22%
Promocja aspektów ochrony i zachowania zasobów naturalnych w rolnictwie, wymiaru społecznego i ładu korporacyjnego wśród podmiotów gospodarczych w agrobiznesie	0%	0%	11%	44%	22%	22%
Wdrażanie nowych modeli rozwoju rolnictwa konwencjonalnego korzystających z dorobku naukowo-badawczego w zakresie agroekologii, techniki rolniczej, postępu biologicznego, cyfryzacji, ICT oraz innych badań możliwych do wykorzystania w sektorze rolno-żywnościowym	0%	0%	22%	11%	44%	22%

Największy odsetek wskazań dla opcji „bardzo duże znaczenie” zarejestrowano w przypadku korzyści wynikających z możliwości dzielenia się posiadaną wiedzą, wykorzystania wiedzy i doświadczeń w projektach zewnętrznych, np. UE oraz rozwoju krajowego agrobiznesu, kreującego miejsca pracy wymagające wiedzy i kompetencji innowacyjnych. Duże znaczenie w opinii respondentów miały również korzyści wynikające z poszerzenia zakresu kompetencji, poszerzenia wiedzy i znajomości zagadnień dotyczących rozwoju rolnictwa, innowacji w rolnictwie, intensyfikacji działań w obszarze B&R, większego wykorzystania instytucji jako bazy do realizacji dalszych projektów badawczych i szkoleniowych, wzrostu nakładów finansowych na działania proinnowacyjne w ramach WPR oraz wzrostu zrozumienia decydentów i opinii publicznej dla wagi bezpieczeństwa żywnościowego oraz roli wspierania rozwoju gospodarki opartej o wiedzę i dyfuzję innowacji. Wskazywano również (aczkolwiek z mniejszą intensywnością) na korzyści wynikające z rozwoju nowych modeli rozwoju rolnictwa, promocję postępu i innowacji w branży oraz potencjalny wzrost nakładów na finansowanie badań w ramach UE.

Pytanie 13. Intensywność kontaktów z podmiotami publicznego doradztwa rolniczego. (Proszę określić, jak często kontaktuje się Pan/Pani bądź Pana/Pani instytucja z podmiotami działającymi w ramach systemu publicznego doradztwa rolniczego w Polsce).

Tabela 15. Intensywność kontaktów z podmiotami publicznego doradztwa rolniczego

Wyszczególnienie	Brak kontaktów	Sporadycznie (rzadziej niż raz w roku)	Raz na pół roku	Kilka razy w roku	Na bieżąco
Centrum Doradztwa Rolniczego	33%	22%	11%	33%	0%
Oddział Centrum Doradztwa Rolniczego	33%	22%	11%	33%	0%
Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego	11%	22%	0%	11%	56%
Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego	44%	33%	0%	0%	11%
Indywidualni pracownicy (niebędący doradcami)	11%	44%	0%	0%	44%
Indywidualni doradcy rolniczy	22%	11%	0%	11%	33%
Indywidualni doradcy rolno-środowiskowi	22%	56%	11%	0%	11%
Indywidualni eksperci przyrodniczy	22%	67%	0%	0%	0%

Wartości w tabeli wskazują procent odpowiedzi, które zaznaczono w przypadku danej opcji. W przypadku opcji dotyczącej ciągłych i roboczych kontaktów („na bieżąco”) najczęściej wskazywano wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego oraz indywidualnych pracowników tych ośrodków, którzy nie są doradcami rolniczymi. Opcja braku kontaktów była wskazywana najczęściej w przypadku powiatowych zespołów doradztwa rolniczego. Na kontakty z CDR do kilku razy w roku wskazało 33% badanych uczelni.

Pytanie 14. Formalizacja kontaktów z podmiotami doradztwa publicznego. Proszę określić czy relacje Pana/Pani bądź Pana/Pani instytucji z innymi podmiotami działającymi w ramach systemu publicznego doradztwa rolniczego w Polsce są w jakikolwiek sposób sformalizowane (np. umową, regulacjami).

Wartości w tabeli 16 wskazują procent odpowiedzi, które zaznaczono w przypadku danej opcji. Proporcje odpowiedzi wskazują na dominujący model braku formalizacji kontaktów i oparcia ich raczej o indywidualne znajomości pomiędzy pracownikami uczelni rolniczych oraz pracownikami jednostek doradztwa rolniczego. Dotyczy to wszystkich wymienionych opcji w odniesieniu do podmiotów doradztwa rolniczego.

Tabela 16. Formalizacja kontaktów z podmiotami doradztwa publicznego

Wyszczególnienie	Brak kontaktów	Kontakty bez formalizacji na bazie np. relacji prywatnych pracowników	Formalizacja dwustronna (umowy <i>ad hoc</i> , w konkretnym celu)	Formalizacja wynikająca z regulacji wyższego rzędu (np. ustaw)
Centrum Doradztwa Rolniczego	22%	56%	0%	22%
Oddział Centrum Doradztwa Rolniczego	22%	56%	0%	22%

Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego	22%	33%	33%	11%
Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego	44%	33%	0%	22%
Indywidualni pracownicy (niebędący doradcami)	22%	56%	0%	22%
Indywidualni doradcy rolniczy	22%	56%	0%	22%
Indywidualni doradcy rolno-środowiskowi	22%	56%	0%	22%
Indywidualni eksperci przyrodniczy	22%	56%	0%	22%

Pytanie 15. Narzędzia wykorzystywane przez uczelnie wyższe do kontaktów z podmiotami doradztwa publicznego prezentuje tabela 17. Respondenci poproszeni byli o określenie, jakie narzędzia wykorzystuje Pan/Pani bądź Pana/Pani instytucja (uczelnia wyższa) w relacjach z innymi podmiotami działającymi w ramach publicznego doradztwa rolniczego w Polsce. Mogli zaznaczyć więcej niż jedną opcję w wierszu tabeli.

Tabela 17. Narzędzia wykorzystywane przez uczelnie wyższe w relacjach z podmiotami działającymi w ramach publicznego doradztwa rolniczego w Polsce

Umowy o współpracę	Zapytania (tel. / email)	Platformy	Sieci, np. KSOW	Porozumienia / Konsorcja badawczo-rozwojowe	Kontakty nieformalne	Partnerstwo publiczno-prywatne	Wspólne działania*	Inne
Centrum Doradztwa Rolniczego								
0	2	0	0	1	4	1	2	1
Oddział Centrum Doradztwa Rolniczego								
0	2	0	0	1	4	1	2	1
Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego								
2	4	1	2	2	3	2	2	1
Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego								
0	3	0	0	0	4	2	1	1
Indywidualni pracownicy (niebędący doradcami)								
0	2	0	0	0	4	3	0	1
Indywidualni doradcy rolniczy								
0	2	0	0	0	2	3	1	1
Indywidualni doradcy rolno-środowiskowi								
0	2	0	0	0	3	2	1	1
Indywidualni eksperci przyrodniczy								
0	2	0	0	0	4	2	0	1
RAZEM ODSETEK WSKAZAŃ (%)								
2,2	21,3	1,2	2,2	4,5	31,5	18,0	10,1	9,0

*warsztaty, programy doradcze, projekty badawcze, kampanie itp.

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

Najczęściej wskazywanymi narzędziami wykorzystywanymi przez uczelnie wyższe w relacjach z podmiotami działającymi w ramach publicznego doradztwa rolniczego w Polsce były kontakty nieformalne, z których równie często korzystano w odniesieniu do wszystkich wymienionych podmiotów doradczych. Ważne były także kontakty telefoniczne i e-mailowe. Korzystano z nich najczęściej w kontaktach z wojewódzkimi i powiatowymi ośrodkami doradztwa. Działania w ramach partnerstw publiczno-prawnych częściej wykorzystywane były w kontaktach z indywidualnymi doradcami i pracownikami niebędącymi doradcami, niż z Centrum Doradztwa Rolniczego i jego oddziałami. Wspólne działania typu warsztaty, programy doradcze, projekty badawcze, kampanie itp. uczelnie wyższe podejmowały głównie w kontaktach z Centrum Doradztwa Rolniczego i jego oddziałami oraz wojewódzkimi ośrodkami doradztwa rolniczego.

Pytanie 16. Kierunek i waga kontaktów z podmiotami rolniczego doradztwa publicznego w Polsce. Jak opisałyby Pan/Pani kierunek i wagę kontaktów Pani/Pana bądź Pana/Pani instytucji (reprezentowanej uczelni wyższej) z innymi podmiotami działającymi w ramach systemu publicznego doradztwa rolniczego w Polsce, co prezentuje Tabela 18. Respondenci zaznaczali właściwą opcję w każdym wierszu tabeli.

Tabela 18. Kierunek i waga kontaktów uczelni wyższych z podmiotami rolniczego doradztwa publicznego w Polsce

Jednostronna (przepływ OD partnera do mnie)	Jednostronna (przepływ od mnie DO partnera)	Dwustronna (mój wkład w relację przeważa)	Dwustronna (wkład drugiej strony w relację przeważa)	Dwustronna (wkłady obu stron równoważne)	Brak kontaktów
Centrum Doradztwa Rolniczego					
0	2	0	1	3	3
Oddział Centrum Doradztwa Rolniczego					
0	1	0	1	3	4
Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego					
0	1	1	0	5	2
Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego					
1	0	0	0	2	6
Indywidualni pracownicy (niebędący doradcami)					
0	1	0	0	5	3
Indywidualni doradcy rolniczy					
1	1	0	0	4	3
Indywidualni doradcy rolno-środowiskowi					
1	1	0	0	3	4
Indywidualni eksperci przyrodniczy					
1	1	0	0	2	5
RAZEM ODSETEK WSKAZAŃ (%)					
5,6	11,1	1,3	2,8	37,5	41,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

Uczelnie wyższe, które określiły kierunki i wagę kontaktów z podmiotami w ramach systemu publicznego doradztwa rolniczego najczęściej wskazywały, że kontakty były równoważne, czyli z obu stron (uczelni wyższej i podmiotu doradztwa rolniczego). Taki rodzaj zaangażowania wykazywano przede wszystkim z wojewódzkimi ośrodkami doradztwa rolniczego,

indywidualnymi pracownikami i doradcami, ale także i z pozostałymi podmiotami. Jednostronny przepływ (z uczelni do podmiotu doradczego) występował relatywnie rzadko głównie w odniesieniu do Centrum Doradztwa Rolniczego.

Pytanie 17. Satysfakcja i przekonanie o znaczeniu kontaktów z podmiotami w ramach systemu publicznego doradztwa rolniczego (tab. 19).

Przedstawiciele uczelni wyższych byli poproszeni o ocenę jakości współpracy z punktu widzenia nowej wiedzy i korzyści dla Pani/Pana instytucji (uczelni) z podmiotami działającymi w ramach publicznego doradztwa rolniczego w Polsce. Mieli za zadanie zaznaczenie właściwej opcji.

Tabela 19. Satysfakcja i przekonanie o znaczeniu kontaktów z podmiotami w ramach systemu publicznego doradztwa rolniczego

Bardzo niska	Niska	Średnia	Wysoka	Bardzo wysoka	Brak oceny
Centrum Doradztwa Rolniczego					
0	0	0	3	1	5
Oddział Centrum Doradztwa Rolniczego					
0	0	0	3	1	5
Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego					
0	0	0	3	4	2
Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego					
0	0	1	1	0	7
Indywidualni pracownicy (niebędący doradcami)					
0	0	2	1	1	5
Indywidualni doradcy rolniczy					
0	0	1	2	0	6
Indywidualni doradcy rolno-środowiskowi					
0	0	2	1	0	6
Indywidualni eksperci przyrodniczy					
0	0	1	1	0	7
RAZEM ODSETEK WSKAZAŃ (%)					
0,0	0,0	10,0	20,8	10,0	59,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

Przedstawiciele uczelni wyższych, którzy określili poziom satysfakcji i przekonanie o znaczeniu kontaktów z podmiotami w ramach systemu publicznego doradztwa rolniczego wskazali wysoką i bardzo wysoką ocenę jakości współpracy z punktu widzenia nowej wiedzy i korzyści dla uczelni przede wszystkim z wojewódzkimi ośrodkami doradztwa rolniczego, a także z Centrum Doradztwa Rolniczego i jego oddziałami. Niższy poziom satysfakcji wyrazili w odniesieniu do współpracy z indywidualnymi doradcami i ekspertami publicznego doradztwa rolniczego w Polsce.

Pytanie 18. Materialny efekt kontaktów z podmiotami w ramach systemu publicznego doradztwa rolniczego (tab. 20).

Przedstawiciele uczelni wyższych byli poproszeni o ocenę i wskazanie materialnych efektów współpracy, jakie uzyskała Pani/Pana instytucja (uczelnia) z innymi podmiotami działającymi w ramach publicznego doradztwa rolniczego w Polsce. Mieli za zadanie zaznaczyć co najmniej 1 opcję w wierszu poniżej tabeli.

Tabela 20. Materialny efekt kontaktów z podmiotami w ramach systemu publicznego doradztwa rolniczego

Zdobycie praktycznej wiedzy na temat nowych technologii produkcji w rolnictwie	Intensyfikacja kontaktów międzynarodowych.	Zacieśnienie powiązań z rynkiem, z instytucjami otoczenia sektora rolnego	Wzrost konkurencyjności własnej instytucji	Wzrost kapitału społecznego – nawiązanie kontaktów pomocnych w przyszłych działaniach	Uczestnictwo we wdrożeniu rozwiązania innowacyjnego	Intensyfikacja kontaktów w różnych formach – udział w wyjazdach, szkoleniach	Zmiana sposobu myślenia, poszerzenie horyzontów (ang. <i>thinking outside the box</i>)	Zdobycie formalnych uprawnień w jakiejś dziedzinie	Przydatność współpracy w innych obszarach ważnych dla podmiotu (np. oceny parametrycznej)
Centrum Doradztwa Rolniczego									
2	3	2	0	0	0	1	0	1	0
Oddział Centrum Doradztwa Rolniczego									
2	3	2	0	0	0	0	1	1	0
Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego									
2	1	3	1	0	0	2	0	0	0
Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego									
3	0	2	1	1	1	0	1	0	0
Indywidualni pracownicy (niebędący doradcami)									
2	1	3	0	1	0	0	1	1	0
Indywidualni doradcy rolniczy									
2	1	3	0	1	0	0	1	1	0
Indywidualni doradcy rolno-środowiskowi									
3	0	3	0	1	0	0	1	1	0
Indywidualni eksperci przyrodniczy									
3	0	3	0	1	0	0	1	1	0
RAZEM ODSETEK WSKAZAŃ (%)									
26,4	12,5	29,2	2,8	6,9	1,4	4,2	8,3	8,3	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

Przedstawiciele uczelni wyższych poproszeni o ocenę i wskazanie materialnych efektów współpracy, jakie uzyskała uczelnia z podmiotami działającymi w ramach publicznego doradztwa rolniczego w Polsce wskazali najczęściej zacieśnienie powiązań z rynkiem, z instytucjami otoczenia sektora rolnego. Ważne to było przede wszystkim na poziomie współpracy z indywidualnymi doradcami, ekspertami i pracownikami oraz wojewódzkimi ośrodkami doradztwa rolniczego, ale także i Centrum Doradztwa Rolniczego, oddziałów centrów i powiatowych zespołów doradztwa rolniczego. Także zdobycie praktycznej wiedzy na temat nowych

technologii produkcji w rolnictwie było efektem współpracy uczelni wyższych z każdym z wymienionych podmiotów doradztwa rolniczego, przede wszystkim z indywidualnymi doradcami rolno-środowiskowymi, ekspertami przyrodniczymi i powiatowymi zespołami doradztwa rolniczego. Z kolei intensyfikacja kontaktów międzynarodowych była efektem współpracy i wsparcia uczelni ze strony Centrum Doradztwa Rolniczego oraz jego oddziałów.

Pytanie 19. Z jakich źródeł najczęściej Pana/Pani instytucja korzysta w celu uzyskania informacji o nowoczesnych rozwiązaniach innowacyjnych dla praktyki rolniczej?

Przedstawiciele uczelni wyższych poproszeni byli o ocenę częstotliwości wykorzystania źródeł, zaznaczając odpowiednią opcję w wierszu, co prezentuje tabela 21.

Tabela 21. Źródła, z których najczęściej Pana/Pani instytucja (uczelnia) korzysta w celu uzyskania informacji o nowoczesnych rozwiązaniach innowacyjnych dla praktyki rolniczej

Wyszczególnienie	1 – sporadycznie	2 – rzadko (raz w roku)	3 – Średnio (raz na pół roku)	4 – często (kilka razy w roku)	5 – bardzo często (na bieżąco)
Prasa rolnicza	2	1	2	1	3
Audycje w TV	2	2	1	2	2
Radio	2	2	2	2	1
Internet	0	0	0	2	7
Kursy	1	2	1	2	3
Seminaria	0	1	3	2	3
Konferencje	0	0	3	3	3
Bezpośrednio z ODR	3	0	2	3	1
Bezpośrednio z CDR	5	2	2	0	0
Instytuty badawcze	1	2	1	3	2
Firmy dostarczające środki produkcji	2	1	0	3	3
Inne (jakie?)	8	1	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

Najczęstszym źródłem, z którego uczelnie wyższe korzystały na bieżąco w celu uzyskania informacji o nowoczesnych rozwiązaniach innowacyjnych dla praktyki rolniczej był Internet. Bardzo często korzystano w tym celu z wiedzy, jakiej dostarczały konferencje, seminaria, kursy, prasa rolnicza, a także wiedzy przedstawicieli firm dostarczających środki produkcji. Relatywnie często, kilka razy w roku korzystano z wiedzy, jaką dysponowały instytuty badawcze, ODR-y, audycje TV. Sporadycznie korzystano z kontaktów z innymi naukowcami, czasopiśmie naukowych oraz wyjazdów studyjnych.

Pytanie 20. Partnerzy działający w ramach publicznego doradztwa rolniczego w Polsce, z którymi chciał(a)by Pan/i (uczelnia) zintensyfikować współpracę?

Partnerzy wskazani są w tabeli 22. Przedstawiciele uczelni wyższych proszeni byli o zaznaczenie właściwej opcji w wierszach tabeli. Uczelnie wyższe chciałyby zintensyfikować współpracę przede wszystkim z wojewódzkimi ośrodkami doradztwa rolniczego, co zostało określone jako bardzo duża potrzeba zintensyfikowania tej współpracy. Wskazali także dużą potrzebę zintensyfikowania współpracy z Centrum Doradztwa Rolniczego, oddziałami centrum oraz powiatowymi

zespołami doradztwa rolniczego. Zdaniem respondentów mniej ważne (na średnim poziomie) jest zintensyfikowanie kontaktów i współpracy z indywidualnymi doradcami, ekspertami i pracownikami działającymi w ramach publicznego doradztwa rolniczego w Polsce.

Tabela 22. Partnerzy, działający w ramach publicznego doradztwa rolniczego w Polsce, z którymi uczelnie wyższe chciałyby zintensyfikować współpracę

Brak potrzeby	Niska potrzeba	Średnia potrzeba	Duża potrzeba	Bardzo duża potrzeba	Brak oceny
Centrum Doradztwa Rolniczego					
1	0	0	6	0	2
Oddział Centrum Doradztwa Rolniczego					
1	0	0	5	1	2
Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego					
1	0	1	3	3	1
Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego					
1	2	0	3	1	2
Indywidualni pracownicy (niebędący doradcami)					
1	1	4	1	2	0
Indywidualni doradcy rolniczy					
1	1	3	1	2	1
Indywidualni doradcy rolno-środowiskowi					
1	2	4	0	1	1
Indywidualni eksperci przyrodniczy					
1	1	4	0	2	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

Pytanie 21. Bariery, jakie dostrzegają uczelnie wyższe w związku ze współpracą z systemem publicznego doradztwa rolniczego w Polsce (tab. 23). Przedstawiciele uczelni poproszeni byli o zaznaczenie właściwej opcji w każdym wierszu poniższej tabeli.

Tabela 23. Bariery, jakie dostrzegają uczelnie wyższe we współpracy z systemem publicznego doradztwa rolniczego w Polsce

Zupełnie nieistotne	Nieistotne	Średnio istotne	Istotne	Bardzo istotne
Bariery finansowe – niedostatek funduszy własnych				
1	0	4	1	3
Bariery finansowe – zbyt niski poziom finansowania publicznego				
0	0	2	3	4
Bariery organizacyjno-finansowe – zbyt niskie, bądź niewłaściwie skonstruowane i zaadresowane wsparcie z UE				
0	0	2	4	3
Niewystarczające nakłady na działalność B&R z budżetu państwa, ale także w sektorze prywatnym				
0	0	1	4	4
Niski poziom wzajemnego zaufania i gotowości do uczestnictwa we współpracy oraz grupowych przedsięwzięciach				
2	3	2	1	1
Złe regulacje – brak instrumentów prawnych odpowiednich do skali i zakresu zadań				
2	2	2	2	1
Złe bądź niedostateczne regulacje na poziomie lokalnym				
2	1	3	2	1

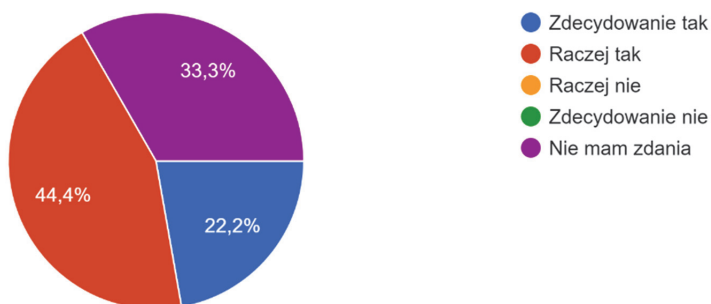
Złe bądź niedostateczne regulacje na poziomie krajowym				
2	1	3	1	2
Złe bądź niedostateczne regulacje na poziomie Unii Europejskiej				
3	1	2	1	2
Niskie zainteresowanie potencjalnych partnerów (w szczególności rolników)				
0	2	2	2	3
Brak ciekawych i innowacyjnych projektów, do których można przystąpić				
1	0	2	6	0
Brak rzetelnej wiedzy i informacji o projektach i potencjalnych partnerach				
0	2	1	5	1
Rozdrobniona struktura agrarna powodująca brak zainteresowanych implementacją innowacji				
1	0	3	5	0
Niskie kompetencje cyfrowe – w szczególności rolników jako odbiorców wiedzy i innowacji				
1	1	1	6	0
Niskie zdolności do innowacyjności polskiej gospodarki, w tym sektora rolno-spożywczego				
0	2	2	4	1
Postrzeganie instytucji jako nieukierunkowanej na rozwiązanie rzeczywistych problemów polskiego rolnictwa				
0	2	3	4	0
Brak długookresowych celów strategicznych i klarownych zadań stawianych przez administrację państwa				
0	0	4	4	1
Brak zintegrowanej bazy informacji o wynikach badań naukowych i platformy w formie otwartego repozytorium wiedzy i innowacji				
0	1	3	3	2
Niskie korzyści współpracy, koszty przekraczające korzyści				
1	1	1	3	3
Rozproszony charakter odbiorców innowacji utrudniający identyfikację potrzeb				
1	1	2	3	2
Brak zinstytucjonalizowanych form współpracy między instytucją i podmiotami gospodarczymi, w tym gospodarstwami rolnymi				
0	1	3	3	2
Niewielkie zainteresowanie podmiotów sektora rolno-spożywczego kreowaniem krajowych innowacji powiązane z jego niską zdolnością do innowacyjności				
0	1	3	3	2
Niewielkie zainteresowanie organizacji rolniczych w zakresie współpracy z nauką				
0	1	4	2	2
Niewielkie zainteresowanie współpracą ze środowiskiem naukowym ze strony publicznego i prywatnego doradztwa rolniczego				
0	2	3	2	2
Brak dopływu młodych kadr (luki pokoleniowe w instytucji)				
0	1	2	1	5
Niedostateczne promowanie dobrych praktyk w edukacji rolniczej				
1	1	2	2	3
Brak sieci specjalistycznych gospodarstw szkoleniowych wyposażonych w nowoczesne maszyny, sprzęt i urządzenia wykorzystywane w produkcji rolniczej				
0	2	1	5	1
Brak systemu wsparcia i zachęt dla nowoczesnych gospodarstw rolnych w celu przyjmowania uczniów na odbywanie praktyk rolniczych				
0	3	1	3	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

Jako istotne i bardzo istotne bariery, jakie dostrzegają uczelnie wyższe we współpracy z systemem publicznego doradztwa rolniczego w Polsce respondenci wskazali przede wszystkim: niewystarczające nakłady na działalność B&R z budżetu państwa (ale także w sektorze prywatnym) i bariery finansowe związane ze zbyt niskim poziomem finansowania publicznego oraz bariery organizacyjno-finansowe – zbyt niskie bądź niewłaściwie skonstruowane i zaadresowane wsparcie z UE. Wskazano także, że istotne i bardzo istotne bariery współpracy stanowi także brak oferty ciekawych i innowacyjnych projektów, do których uczelnia może przystąpić, brak rzetelnej wiedzy i informacji o projektach i potencjalnych partnerach, a także niskie kompetencje cyfrowe – w szczególności rolników jako odbiorców wiedzy i innowacji oraz brak dopływu młodych kadr (luki pokoleniowe w instytucji). Ważny był też brak sieci specjalistycznych gospodarstw szkoleniowych wyposażonych w nowoczesne maszyny, sprzęt i urządzenia wykorzystywane w produkcji rolniczej. Podkreślano także niskie korzyści współpracy i koszty przekraczające korzyści.

Nieistotnymi i zupełnie nieistotnymi barierami współpracy były z kolei: niski poziom wzajemnego zaufania i gotowości do uczestnictwa we współpracy oraz grupowych przedsięwzięciach, złe regulacje – brak instrumentów prawnych odpowiednich do skali i zakresu zadań oraz złe bądź niedostateczne regulacje na poziomie Unii Europejskiej.

Pytanie 22. Czy uważa Pan/i, że system wiedzy i innowacji wymaga modyfikacji?

Wprawdzie część uczelni nie miała zdania co do modyfikacji systemu wiedzy i innowacji w rolnictwie (AKIS), ale sześć uczelni potwierdziło potrzebę przebudowy systemu, w tym dwie zdecydowanie tak.

Pytanie 23. Które elementy należałoby poprawić/zmodyfikować, aby usprawnić system AKIS i podnieść efektywność funkcjonowania Pana/Pani instytucji jako jego składowej? Proszę zaznaczyć właściwą opcję.

Uczelnie uznały za istotne wiedzę o innowacjach i nowych technologiach. Podobnie instrumenty zarządzania organizacją i umiejętność szkolenia budowania potencjału. Wsparcie finansowo-kredytowe potraktowano jako bardzo istotne, a instrumenty zarządzania ryzykiem jako istotne. Podobnie potraktowano umiejętność samopomocy. Zdaniem ankietowanych, należałoby poprawić dostęp do rynków lokalnych i międzynarodowych oraz zdolność do mobilizacji inwestycji. Jednocześnie pierwszy element oceniono jako bardzo istotny i średnio istotny, a drugi jako istotny. Wzrost zrównowżenia środowiskowego uznano za istotny. Podobnie utrzymanie dochodów, jakości i produkcji uznano za istotne. Instrumenty kontroli jakości

zostały oceniane jako średnio istotne i istotne. Zdecydowanie stwierdzono, że należy podnieść poziom koordynacji między podmiotami, co uznano za istotne oraz poziom siły przetargowej podmiotów, co uznano za średnio istotne. Za istotne i średnio istotne uznano wzrost skuteczności usług doradczych oraz jakość kapitału ludzkiego (m.in. kompetencje cyfrowe).

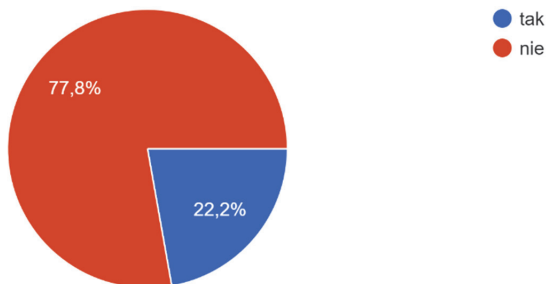
Tabela 24. Które elementy należałoby poprawić/zmodyfikować, aby usprawnić system AKIS i podnieść efektywność funkcjonowania Pana/Pani instytucji jako jego składowej?

Wyszczególnienie	Zupełnie nieistotne	Nie-istotne	Średnio istotne	Istotne	Bardzo istotne
Wiedza o innowacjach i nowych technologiach	0	0	0	7	2
Instrumenty zarządzania organizacją	0	1	0	6	2
Umiejętność szkolenia i budowania potencjału	0	1	0	6	2
Wsparcie finansowe – kredytowe bądź subsydia	0	0	2	3	4
Instrumenty zarządzania ryzykiem	0	0	3	4	2
Umiejętność samopomocy	0	0	3	4	2
Dostęp do rynków lokalnych i międzynarodowych	0	0	4	2	3
Zdolność do mobilizacji inwestycji	0	0	1	6	2
Wzrost zrównoważenia środowiskowego	0	0	1	6	2
Utrzymanie dochodów, jakości i produkcji	0	0	3	5	1
Instrumenty kontroli jakości	0	0	4	4	1
Poziom koordynacji między podmiotami	0	0	3	4	2
Poziom siły przetargowej podmiotów	0	1	5	3	0
Wzrost skuteczności usług doradczych	0	1	3	4	1
Jakość kapitału ludzkiego (m.in. kompetencje cyfrowe)	0	1	4	3	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

Pytanie 24. Czy JDR w ostatnich pięciu latach zgłaszały zapotrzebowanie na opracowanie programu i przeprowadzenie szkoleń dla ich pracowników?

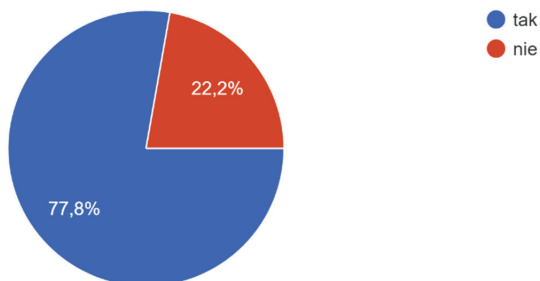
ad. 24. Jeśli tak, to jakiej tematyki dotyczyły szkolenia/seminaria?

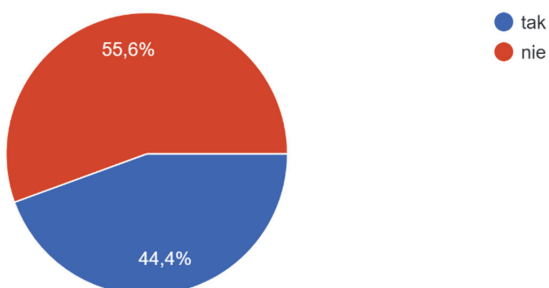
Trzy odpowiedzi:

- szkolenia dla pracowników i rolników,
- nie dotyczy,
- ekonomika, rolnictwo.

Pytanie 25. Czy przedstawiciele JDR-ów zapraszani są na organizowane przez uczelnie konferencje?

Pytanie 26. Czy powstały w okresie pięciu ostatnich lat prace magisterskie, licencjackie dotyczące zagadnienia doradztwa rolniczego?

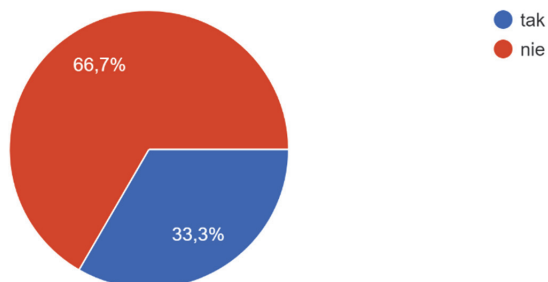

ad. 26. Jeśli tak, to ile?

Cztery odpowiedzi:

- jedna,
- kilka,
- dwie,
- kilka prac.

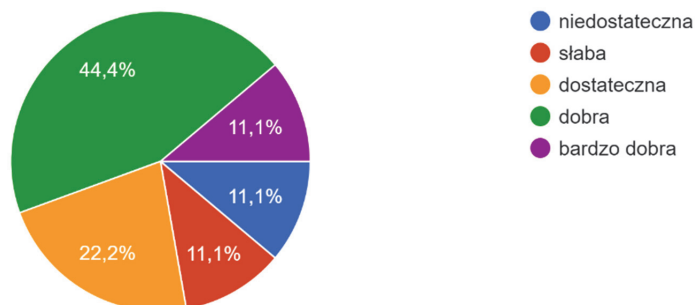
Pytanie 27. Czy uczelnia uczestniczyła jako partner w grupie operacyjnej realizującej projekt w ramach Sieci Innowacji na Rzecz Rolnictwa?

ad. 27. Jeśli tak, to czego dotyczyła realizowana operacja i kto wchodził jeszcze w skład tej grupy?

Dotyczyły innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie. Rolnicy, przedsiębiorcy. Brak szczegółowych informacji, ale WMODR, UWM i przedsiębiorstwo prywatne.

Pytanie 28. Jak Państwa uczelnia ocenia współpracę z JDR-ami w skali 1–5?

Pytanie 29. Jak można by lepiej wykorzystać potencjał uczelni (w tym baz informacyjnych i informatycznych) do pogłębienia współpracy z JDR-ami?

Dziewięć odpowiedzi:

- najpierw JDR musiałaby chcieć to wykorzystać,
- nie wiem,
- współpraca w zakresie prowadzenia badań,

- większa współpraca w zakresie realizacji konkretnych innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie,
- lepsza współpraca,
- współpraca w ramach projektów,
- zwiększenie współpracy w zakresie kształcenia doradców na studiach podyplomowych,
- współpraca z WMODR układa się dobrze, problemem są skomplikowane procedury i zasady systemu finansowania wspólnych projektów
- wspólne projekty oraz przedsięwzięcia.

Pytanie 30. Swobodna wypowiedź

Jeśli mają Państwo jakieś uwagi, pomysły na poprawę sytuacji w zakresie systemu wiedzy i innowacji w rolnictwie, bardzo prosimy o wpisanie ich w tym miejscu.

Współpraca jest niestety jednostronną, czyli wykorzystywaniem wiedzy pracowników naukowych na szkolenia czy warsztaty, brak chęci szerszej współpracy, np. wspólnych projektów itp.:

- współpraca kompleksowa naukowiec/badacz–doradztwo–rolnik,
- odpowiedź dotyczy wydziału, nie odnosi się do współpracy w ramach uczelni,
- brak innych komentarzy.

W mojej ocenie transfer wiedzy i innowacji w rolnictwie w bardzo dużym stopniu determinuje dostępność środków finansowych na inwestycje. Większość rolników, szczególnie młodych, w tym również studentów i absolwentów UWM w Olsztynie jest otwartych na nowe rozwiązania techniczne (sprzęt i maszyny rolnicze), mniej na innowacje technologiczne. Problemem są natomiast innowacje organizacyjne, duże opory przed podejmowaniem działań wspólnych, zmian organizacyjnych.

Jak ODR-y i uczelnie odnosiły się do tych samych zagadnień?

Kto wystąpił z inicjatywą współpracy: ODR-y czy uczelnie? (ODR – 1C, uczelnie – 1C)¹⁰

Obie strony stwierdzały, że najczęściej współpraca była obustronną inicjatywą. Według ODR-u w ok. 47% ODR-y i uczelnie wspólnie uzgadniały formę i temat współpracy; w ok. 40% z inicjatywą występował ODR. Natomiast uczelnie podawały 56% i 22%. Można więc twierdzić, że ODR-y przeszacowały swoją inicjatywę.

Czy współpraca utrzymuje się nadal? (ODR – 1D, uczelnie – 1D)

Obie strony zgodnie potwierdziły, co jest bardzo dobrym sygnałem.

Jeśli współpraca nie utrzymuje się, to przez kogo została przerwana i z jakiego powodu? (ODR-y – 1D, uczelnie – 1D)?

Obie strony potwierdziły, że współpraca nie została przerwana, co jest dobrym sygnałem.

---

¹⁰ Cyfry w nawiasach oznaczają nr pytania. W zestawieniu pierwsze liczby dotyczą ODR-ów, drugie uczelni.

Jakie formy współpracy są realizowane? (ODR-y – 2, uczelnie – 2)

- a. konferencje: 33% i 86%;
- b. seminaria: 57% (uczelnie);
- c. szkolenia: 17% i 71%;
- d. wystawy: 57% (uczelnie);
- e. Dni Pola lub inne dni związane z rolnictwem (np. Święto Jabłek);
- f. projekty badawczo-wdrożeniowe: 57% (uczelnie);
- g. inne (wymienić, np. wyjazdy zagraniczne): 39% i 57%.

ODR-y nie odnotowały udziału uczelni w seminariach, wystawach i projektach badawczych.

Czy do realizowanych projektów krajowych włączone były uczelnie i JDR-y? (ODR-y – 3, uczelnie – 3)

Jeśli:

Tak – przykłady 89% i 43%;

Nie – powody 11% i 57%.

ODR-y zwracały uwagę na relatywnie wyższy udział uczelni w projektach krajowych. Uczelnie włączały ODR-y do projektów w mniejszym stopniu.

Czy w prowadzonej współpracy międzynarodowej (wyjazdy szkoleniowe, projekty, staże itp. są uwzględniane uczelnie i JDR-y? (ODR-y – 4, uczelnie – 4)

Tak – 22% i 29%,

Nie – 78% i 71%.

Tu wyniki są zgodne. ODR-y generalnie były w minimalnym stopniu włączane do projektów zagranicznych. Zapewne projekty dotyczyły innych tematów, niezwiązanych z doradztwem.

Czy JDR-y i uczelnie przewidują dalszą współpracę w najbliższych latach (obszary zagadnienia) (ODR-y – 5, uczelnie – 5)?

Tak – 94% i 100%,

Nie – 6%.

To bardzo pozytywny wynik.

Jakich najważniejszych kwestii powinna dotyczyć współpraca oraz jakie tematy należałoby szczególnie pilnie upowszechniać poprzez ODR-y (ODR-y – 6, uczelnie – 6)?

ODR-y m.in. zwracały uwagę na konieczność podnoszenia kwalifikacji kadr, ale przede wszystkim na zagadnienia innowacji w rolnictwie. Właśnie na innowacje nakierowują się też uczelnie.

Jakie są korzyści ODR-ów ze współpracy z uczelniami wyższymi i *vice versa* (ODR-y – pytanie 20, uczelnie – pytanie 12) ?

Odpowiedzi ODR-ów i uczelni są zbieżne.

Jaka jest intensywność kontaktów ODR-ów z uczelniami i *vice versa* (ODR-y – pytanie 21, uczelnie – pytanie 13)?

Optymistycznym zjawiskiem jest, że ODR-y z uczelniami i *vice versa* kontaktują się na bieżąco.

Czy uważa Pan/Pani, że system wiedzy i innowacji w rolnictwie (AKIS) w Polsce wymaga modyfikacji? (ODR-y – pytanie 27, uczelnie – pytanie 22)?

Prawie 80% ODR-ów (14) – odpowiedziało, że raczej tak. Wprawdzie część uczelni (pytanie 22) nie miała zdania co do modyfikacji systemu wiedzy i innowacji w rolnictwie (AKIS), ale sześć stwierdziło, że tak, w tym dwie – zdecydowanie tak.

Które elementy należałoby poprawić/zmodyfikować, aby usprawnić system AKIS i podnieść efektywność funkcjonowania Pana/Pani instytucji jako jego składowej? (ODR – pytanie 28, uczelnie – pytanie 23)?

ODR-y i uczelnie miały odmienne odpowiedzi na pytanie dotyczące usprawnienia systemu AKIS.

Tabela 25. Które elementy należałoby poprawić/zmodyfikować, aby usprawnić system AKIS i podnieść efektywność funkcjonowania Pana/Pani instytucji jako jego składowej?

Wyszczególnienie	ODR-y	uczelnie
Wiedza o innowacjach i nowych technologiach	istotne	istotne
Instrumenty zarządzania organizacją	średnio istotne i istotne	istotne
Umiejętność szkolenia i budowania potencjału	istotne	istotne
Wsparcie finansowe – kredytowe bądź subsydia	istotne	bardzo istotne
Instrumenty zarządzania ryzykiem	średnio istotne	istotne
Umiejętność samopomocy	istotne	istotne
Dostęp do rynków lokalnych i międzynarodowych	średnio istotne	średnio istotne
Zdolność do mobilizacji inwestycji	średnio istotne	istotne
Wzrost zrównoważenia środowiskowego	średnio istotne	istotne
Utrzymanie dochodów, jakości i produkcji	istotne	istotne
Instrumenty kontroli jakości	średnio istotne	istotne i średnio istotne
Poziom koordynacji między podmiotami	istotne	istotne i średnio istotne
Poziom siły przetargowej podmiotów	istotne	średnio istotne
Wzrost skuteczności usług doradczych	istotne i bardzo istotne	średnio istotne i istotne
Jakość kapitału ludzkiego (m.in. kompetencje cyfrowe)	istotne	średnio istotne i istotne

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

Ogólnie uczelnie przypisywały większe znaczenie elementom AKIS niż ODR-y. Jedynie, jeśli chodzi o poziom siły przetargowej podmiotów i wzrost skuteczności usług doradczych ODR-y przypisują większe znaczenie tym dwu czynnikom niż uczelnie.

Czy JDR-y w ostatnich pięciu latach zgłaszały zapotrzebowanie na opracowanie programu i przeprowadzenie szkoleń dla ich pracowników (ODR-y – pytanie 29, uczelnie pytanie – 24)?

	ODR-y	uczelnie
tak	6	2
nie	12	7

Czyli generalnie nie.

Jeśli tak, to jakiej tematyki dotyczyły szkolenia/seminaria?

Udzielono ośmiu odpowiedzi. Szkolenia/seminaria dotyczyły kompetencji miękkich i metodyki pracy doradczej dla nowych pracowników, integrowanego rolnictwa, ochrony środowiska, gospodarowania wodą ekonomiki gospodarstw, technologii upraw, chowu, problematyki klimatycznej. Odpowiedziały jedynie trzy uczelnie. Dość ogólnie stwierdzono, że szkolenia dotyczyły ekonomiki i rolnictwa. Czyli zakres się pokrywa przy obu instytucjach.

Czy przedstawiciele JDR-ów zapraszani są na organizowane przez uczelnie konferencje (ODR-y – pytanie 30, uczelnie pytanie – 25)?

	ODR-y	uczelnie
tak	16	7
nie	2	2

Odpowiedzi pokrywają się. ODR-y uczestniczyły w konferencjach.

Czy powstały w okresie pięciu ostatnich lat prace magisterskie, licencjackie dotyczące zagadnienia doradztwa rolniczego (ODR-y – pytanie 31, uczelnie – pytanie 26)?

	ODR-y	uczelnie
tak	5	4
nie	13	5

Odpowiedzi pokrywają się. Niemniej jednak prawie połowa uczelni twierdziła, że prace powstawały, a prawie dwie trzecie ODR-ów było zdania, że nie powstawały.

Jeśli tak, to ile?

ODR-y twierdziły, że nie mają takiej wiedzy. Uczelnie podawały zakres od jednej do kilku prac.

Jak można by lepiej wykorzystać potencjał ODR-ów (w tym baz informacyjnych i informatycznych) do pogłębienia współpracy z uczelniami? (ODR-y – pytanie 32, uczelnie – pytanie 29)?

Wspólnym mianownikiem jest udział w prowadzeniu badań i projektów. Większa współpraca w zakresie realizacji konkretnych innowacyjnych rozwiązań rolnictwie. ODR-y oczekują większego zainteresowania nauki praktyką rolniczą, w tym doradztwem, a także zinstytucjonalizowanie współpracy. To się pokrywa ze stwierdzeniem uczelni o uproszczeniu procedur i zasad systemu finansowania wspólnych projektów. Uczelnie z kolei w jednym przypadku skarżą się na słabą chęć współpracy, co z kolei jest zbieżne z opinią ODR-ów, że powinny potrafić zidentyfikować, jak i zaproponować zapotrzebowanie na wsparcie ze strony uczelni.

Jakie bariery dostrzega ODR w związku ze współpracą z uczelniami, a jakie bariery widzą uczelnie w kontaktach z doradztwem (ODR-y – pytanie 26, uczelnie – pytanie 21)?

Tabela 26. Bariery, jakie dostrzega ODR w związku ze współpracą z uczelniami i jakie widzą uczelnie w kontaktach z doradztwem

Wyszczególnienie	ODR-y Średnio istotne	ODR-y Istotne	ODR-y Bardzo istotne	Uczelnie Średnio istotne	Uczelnie Istotne	Uczelnie Bardzo istotne
Bariery finansowe – niedostatek funduszy własnych	x	x		x		x
Bariery finansowe – zbyt niski poziom finansowania publicznego	x	x	x		x	x
Bariery organizacyjno-finansowe – zbyt niskie bądź niewłaściwie skonstruowane i zaadresowane wsparcie z UE	x	x			x	x
Niewystarczające nakłady na działalność B&R z budżetu państwa, ale także w sektorze prywatnym	x	x			x	x
Niski poziom wzajemnego zaufania i gotowości do uczestnictwa we współpracy oraz grupowych przedsięwzięciach		x	x			
Złe regulacje – brak instrumentów prawnych odpowiednich do skali i zakresu zadań	x	x		x	x	
Złe bądź niedostateczne regulacje na poziomie lokalnym	x	x				
Złe bądź niedostateczne regulacje na poziomie krajowym	x	x		x		x
Złe bądź niedostateczne regulacje na poziomie Unii Europejskiej	x	x				

Niskie zainteresowanie potencjalnych partnerów (w szczególności rolników)	X	X		X	X	X
Brak ciekawych i innowacyjnych projektów, do których można przystąpić	X	X	X		X	
Brak rzetelnej wiedzy i informacji o projektach i potencjalnych partnerach	X	X	X		X	
Rozdrobniona struktura agrarna powodująca brak zainteresowanych implementacją innowacji	X	X		X	X	
Niskie kompetencje cyfrowe – w szczególności rolników jako odbiorców wiedzy i innowacji	X	X			X	
Niskie zdolności do innowacyjności polskiej gospodarki, w tym sektora rolno-spożywczego	X	X			X	
Postrzeganie instytucji jako nieukierunkowanej na rozwiązanie rzeczywistych problemów polskiego rolnictwa	X	X		X	X	
Brak długookresowych celów strategicznych i klarownych zadań stawianych przez administrację państwa	X	X	X	X	X	
Brak zintegrowanej bazy informacji o wynikach badań naukowych i platformy w formie otwartego repozytorium wiedzy i innowacji	X	X	X	X	X	
Niskie korzyści współpracy, koszty przekraczające korzyści	X	X			X	X
Rozproszony charakter odbiorców innowacji utrudniający identyfikację potrzeb	X	X			X	
Brak zinstytucjonalizowanych form współpracy między instytucją i podmiotami gospodarczymi, w tym gospodarstwami rolnymi	X	X		X	X	
Niewielkie zainteresowanie podmiotów sektora rolno-spożywczego kreowaniem krajowych innowacji powiązane z jego niską zdolnością do innowacyjności	X	X		X	X	
Niewielkie zainteresowanie organizacji rolniczych współpracą z nauką	X	X	X	X	X	X

Niewielkie zainteresowanie współpracą ze środowiskiem naukowym ze strony publicznego i prywatnego doradztwa rolniczego	X	X		X		
Brak dopływu młodych kadr (luki pokoleniowe w instytucji)	X	X	X			X
Niedostateczne promowanie dobrych praktyk w edukacji rolniczej	X	X		X	X	X
Brak sieci specjalistycznych gospodarstw szkoleniowych wyposażonych w nowoczesne maszyny, sprzęt i urządzenia wykorzystywane w produkcji rolniczej	X	X			X	
Brak systemu wsparcia i zachęt dla nowoczesnych gospodarstw rolnych w celu przyjmowania uczniów na odbywanie praktyk rolniczych	X	X	X		X	

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych badań ankietowych IERiGŻ PIB w 2022 r.

Jeśli chodzi o bariery finansowe (niedostatek funduszy), jedynie uczelnie uważają to za bardzo istotne ograniczenie. Przy rozpatrywaniu zbyt niskiego poziomu finansowania publicznego, ODR-y i uczelnie są zgodne, że jest to czynnik bardzo istotny. Niewłaściwe wsparcie z UE traktują jako bardzo istotne jedynie uczelnie. Wskazywałoby to na relatywnie większe uzależnienie uczelni od środków wspólnotowych (granty, konferencje, wspólne badania). Podobnie uczelnie bardziej niż ODR-y narzekają na niewystarczające środki budżetowe. Uczestnictwo we współpracy oraz grupowych przedsięwzięciach uważają za bardzo istotne jedynie ODR-y. Zapewne ODR-y na co dzień odczuwają przeszkody dla wspólnych działań na obszarach wiejskich. Uczelnie uważają za bardzo istotne niedostateczne regulacje na poziomie krajowym. Uczelnie jako bardzo istotne (czemu dawały wyraz w innych pytaniach ankiety) traktują zainteresowanie potencjalnych partnerów (w szczególności rolników). ODR-y narzekają w największym stopniu na brak ciekawych i innowacyjnych projektów, do których można przystąpić. Być może projekty istnieją, ale nieczęsto uczelnie zapraszają ODR-y do ich wspólnej realizacji. Być może, ale to już wina komisji, w projektach UE mało miejsca jest poświęcone projektom związanymi z doradztwem. Potwierdza to uznanie przez ODR-y jako bardzo istotne braku rzetelnej wiedzy i informacji o projektach i potencjalnych partnerach.

Uczelnie zauważają jako bardzo istotne, niskie korzyści współpracy, koszty przekraczające korzyści. Zarówno ODR-y, jak i uczelnie postrzegają jako bardzo istotne, niewielkie zainteresowanie organizacji rolniczych w zakresie współpracy z nauką. ODR-y i uczelnie są zgodne, że bardzo istotny jest brak dopływu młodych kadr (luki pokoleniowe w instytucji), i to zarówno w doradztwie, jak i na uczelniach. Uczelnie uważają też za bardzo istotne niedostateczne promowanie dobrych praktyk w edukacji rolniczej.

8. Wyniki badań pogłębionych na podstawie wyników z etapu I dla czterech województw

8.1. Kryteria wyboru czterech ODR-ów

8.1.1. Rolnictwo Wielkopolski

Rolnictwo na terenie Wielkopolski jest wysoko rozwinięte. Jest to zasługa nie tylko poziomu kultury rolnej, ale także zmian, jakie zaszły w naszym kraju po 1989 roku. Dostęp do środków unijnych i krajowych oraz wykorzystywanie w pełni puli środków przyznanych dla Wielkopolski spowodował znaczny rozwój technologiczny obszarów wiejskich. Dlatego do dalszego dynamicznego rozwoju regionu niezbędne jest dalsze wspieranie możliwości finansowania i współfinansowania inwestycji w gospodarstwach i na terenach wiejskich. Ponadto, w celu lepszego rozwoju obszarów wiejskich, należy położyć duży nacisk na wspieranie zakładów przetwórczych w ich modernizacji oraz na tworzenie nowych. Nie bez znaczenia jest także tworzenie przyjaznych przepisów oraz procedur do organizowania się producentów i rolników, np. w grupy producenckie.

W Wielkopolsce rolnicy gospodarują na obszarze 1,8 mln ha użytków rolnych, co stanowi ok. 60 % powierzchni Wielkopolski. Wielkość gospodarstwa rolnego w Wielkopolsce wynosi średnio 14,24 ha (GUS, 2022). Pomimo niekorzystnych dla rolnictwa warunków klimatycznych oraz glebowych rolnicy osiągają bardzo dobre wyniki produkcyjne. Wielkopolskie rolnictwo to wielka różnorodność. Oprócz uprawy zbóż, roślin okopowych są rejon, gdzie dominuje produkcja trzody chlewnej, gdzie indziej bydła, inne miejsca to z kolei zagłębia produkcji warzyw. Wielkopolscy rolnicy należą do czołowych producentów zbóż, buraków cukrowych i rzepaku oraz wiodących producentów żywca wieprzowego, drobiowego i wołowego oraz mleka. Nowoczesność, wysoka kultura rolna, ale także rachunek ekonomiczny to cechy kojarzące się z wielkopolskim rolnictwem. Gospodarstwa rolne zajmowały 1895,8 tys. ha, tj. 63,6% powierzchni geodezyjnej województwa wielkopolskiego, wynoszącej według stanu w dniu 1.01.2019 r. 2982,7 tys. ha. Grunty wielkopolskich gospodarstw stanowiły 11,6% powierzchni gospodarstw rolnych kraju. W użytkowaniu gospodarstw indywidualnych znajdowało się 1669,2 tys. ha, tj. 88,0% powierzchni gospodarstw w województwie. Średnia powierzchnia gospodarstwa posiadającego użytki rolne wyniosła 15,41 ha, a powierzchnia użytków rolnych 14,31 ha (w kraju odpowiednio 11,63 ha i 10,45 ha).

Rolnictwo Wielkopolski jest jednym z najważniejszych jej potencjałów (*Strategia*, 2020). Pod względem poziomu gospodarowania oraz wysokości plonów i wydajności wyróżnia się ono na tle kraju. Ze względu na strukturę wielkościową gospodarstw rolnych oraz na wysoki odsetek pracujących, nadal podstawą wielkopolskiego rolnictwa są gospodarstwa rodzinne. Niekorzystne dla rolnictwa są warunki klimatyczne oraz glebowe i gruntowo-wodne. Czynniki te stawiają rolnictwo Wielkopolski w trudnej pozycji konkurencyjnej względem rolnictwa innych krajów UE. Z kolei atutem jest niski poziom chemizacji oraz niskie koszty pracy. Wielkopolska jest czołowym w skali kraju regionem produkcji zwierzęcej, w 2021 r. zajęła drugie miejsce z wynikiem 1 388 245 t (GUS, 2022). Osiągane wyniki są znacznie wyższe od średniej krajowej.

Największy wzrost powierzchni nastąpił w uprawie pastwisk trwałych, która w poprzednim roku była niższa o 48% oraz rzepaku i rzepiku (roczny wzrost o 8%). Największy spadek areału nastąpił w uprawie ziemniaków (24% mniej w 2020 r.) oraz zbóż ogółem (o 5%)

i 2020 roku. Stosunkowo dobrze rozwinięty jest rynek owoców i warzyw oraz grupy produkcyjne. Nadal jednak zbyt słabe jest powiązanie producentów z przedsiębiorstwami przetwórczymi i handlowymi. Konieczny jest znaczący rozwój rynków hurtowych produktów rolniczych oraz sieci sprzedaży produktów tradycyjnych i regionalnych. Sektor przetwórstwa rolno-spożywczego jest jednym z głównych działów gospodarki Wielkopolski. Pod względem regionalnych i tradycyjnych produktów rolnictwo Wielkopolski może konkurować i konkuruje z powodzeniem na rynkach UE. Wielkopolską wieś dotyka wiele problemów natury społecznej, m.in. słaba infrastruktura transportowa łącząca ją z większymi ośrodkami miejskimi, wykluczenie cyfrowe, ukryte bezrobocie oraz niski stopień wyposażenia w infrastrukturę komunalną. W kształtowaniu ogólnie pojętego rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa w Wielkopolsce szczególnie ważną rolę pełnią służby doradcze. Ośrodki doradztwa rolniczego, choć głęboko niedofinansowane, wywierają niebagatelny wpływ na różne aspekty codziennego życia na wsi. Są źródłem pomocy dla mieszkańców obszarów wiejskich i rolników w ich problemach, jednocześnie wspierają rozwój i realizują zadania centralnej polityki rolnej. Dlatego też należy uwzględnić wkład tych jednostek w dalszej perspektywie jako środek zapobiegający dalszemu pogłębieniu problemów wsi.

Wielkopolska jest regionem przodującym w rolnictwie, stosującym innowacyjne rozwiązania, stąd relacje ODR – uczelnie są bardzo cenne i warto je dokładnie zbadać.

8.1.2. Rolnictwo podgórskie

W ogólnej powierzchni województwa podkarpackiego wynoszącej 1784,6 tys. ha, w posiadaniu gospodarstw rolnych w 2019 r. znajdowało się 679,0 tys. ha, tj. 38,0% powierzchni województwa. Powierzchnia ogólna gospodarstw rolnych w porównaniu z 2018 r. była większa o 33,3 tys. ha, tj. o 5,2%. Z ogólnej powierzchni gospodarstw rolnych w użytkowaniu gospodarstw indywidualnych znajdowało się 652,9 tys. ha, tj. 96,2% powierzchni gruntów ogółem. Użytki rolne zajmowały 579,1 tys. ha, tj. 32,5% powierzchni województwa i w porównaniu z 2018 r. były większe o 30,5 tys. ha (o 5,6%). Gospodarstwa indywidualne użytkowały 555,8 tys. ha, tj. 96,0% powierzchni użytków rolnych województwa, a gospodarstwa rolne osób prawnych i jednostek niemających osobowości prawnej posiadały 23,3 tys. ha użytków rolnych. W ogólnej powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach rolnych, 571,4 tys. ha zajmowały użytki rolne w dobrej kulturze (98,7%). Pozostałe użytki rolne zajmowały 7,7 tys. ha, tj. 1,3% powierzchni ogółem użytków rolnych. W powierzchni użytków rolnych będących w dobrej kulturze – grunty pod zasiewami w gospodarstwach rolnych zajmowały 310,4 tys. ha i stanowiły 54,3% powierzchni. Powierzchnia gruntów ugorowanych wyniosła w 2019 r. 14,2 tys. ha i stanowiła 2,5% powierzchni użytków rolnych w dobrej kulturze. Uprawy trwałe utrzymywane w dobrej kulturze rolnej, zgodnie z normami w gospodarstwach rolnych, zajmowały 10,6 tys. ha, tj. 1,9% użytków rolnych w dobrej kulturze. Trwałe użytki zielone zajmowały 231,3 tys. ha i stanowiły 40,5% użytków rolnych w dobrej kulturze oraz 39,9% użytków rolnych ogółem. W ogólnej powierzchni użytków rolnych w dobrej kulturze 4,8 tys. ha (0,8%) zajmowały ogrody przydomowe (Urząd Statystyczny w Rzeszowie, 2022).

W strukturze gospodarstw rolnych dominują gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych 1–2 ha, które stanowiły 38,6%, w powierzchni użytków rolnych województwa miały udział – 12,4%. Liczną grupę stanowiły gospodarstwa o powierzchni 2–5 ha użytków rolnych (analogicznie 38,4% i 27,1%). Gospodarstwa o powierzchni 5–10 ha użytków rolnych

stanowiły 12,2% i gospodarowały na 18,4% użytków rolnych. Udział gospodarstw największych (powyżej 15 ha użytków rolnych) stanowił zaledwie 3,6% wszystkich gospodarstw (Urząd Statystyczny w Rzeszowie, 2022).

Główne czynniki charakteryzujące rolnictwo i obszary wiejskie na Podkarpaciu to:

1. Tradycyjny charakter rolnictwa z wielokierunkową i ekstensywną produkcją;
2. Rozdrobniona struktura gospodarstw;
3. Rozproszenie przestrzenne rozłogu gospodarstw;
4. Wysoki udział ludności wiejskiej w ogólnej liczbie mieszkańców województwa;
5. Wysoki poziom zatrudnienia w rolnictwie;
6. Przewaga pozarolniczych źródeł dochodów;
7. Stosunkowo czyste środowisko oraz duży udział obszarów o szczególnych walorach przyrodniczo-krajobrazowych.

Widać więc, że rolnictwo podgórskie jest specyficzne, różne od innych regionów. Doradców czeka tu także odmienny rodzaj pracy. Zapewne także mogą liczyć na pomoc uczelni. Aby się o tym przekonać, warto przeprowadzić szczegółowy wywiad.

8.1.3. Rolnictwo Warmii i Mazur

Użytki rolne stanowią 46,3% powierzchni województwa (w tym grunty orne 33,4%, łąki 7,5%, pastwiska 7,5%, sady 0,1%). Lasy zajmują 29,9% powierzchni. Warunki przyrodnicze (krótki okres wegetacji, konfiguracja terenu i zróżnicowanie gleb) stawiają przed rolnictwem województwa wymóg wysokiego poziomu uzbrojenia technicznego i powodują, że jednostkowe koszty produkcji rolniczej są wyższe, dochodowość natomiast mniejsza niż w innych regionach kraju. Prawie wszystkie gospodarstwa rolne są we władaniu prywatnym. Obszar przeciętnego gospodarstwa indywidualnego jest dość duży i wynosi 14 ha. Odsetek gospodarstw o powierzchni ponad 20 ha (14,5%) zdecydowanie przewyższa średnią krajową. Wody w województwie zajmują 6,0% powierzchni, co stanowi 18,2% ogólnej powierzchni wód w kraju. Gospodarka rybacka odgrywa w województwie dużą rolę i rozwija się w trzech kierunkach: gospodarki jeziorowej, gospodarki stawowej i rzecznej. Rybactwo morskie prowadzone jest na wodach Zalewu Wiślanego. Rolnictwo w regionie produkuje i przetwarza na skalę rynkową głównie zboża (79,4% powierzchni zasiewów) i ziemniaki (3,8%). Zróżnicowany region – hoduje się głównie drób, trzodę chlewną, bydło, konie i w niewielkim procencie owce.

Obszar Pojezierza Mazurskiego ma charakter rolniczo-przemysłowy, z wzrastającym udziałem usług, m.in. handlu i turystyki. W 1989 r. rozpoczął się proces stopniowej restrukturyzacji, modernizacji i prywatyzacji gospodarki, zwłaszcza handlu, hotelarstwa, usług transportowych i budownictwa.

Jest to więc bardzo zróżnicowany region, w którym do produkcji rolniczej dochodzi tworzenie bazy turystycznej i wyżywieniowej dla licznych gości. Interesujące jest spojrzenie na tę mozaikę działań poprzez pryzmat współpracy ODR-y–uczelnie. Zostanie zatem przeprowadzone bardziej szczegółowe badanie – rozmowa z Dyrektorem ODR-u.

8.1.4. Rolnictwo Południowego Mazowsza

W 2019 r. łączną produkcję owoców z drzew w sadach oszacowano na 1522,5 tys. ton, tj. na poziomie o 23,2% niższym w porównaniu z produkcją roku poprzedniego, a zbiory owoców z krzewów owocowych i plantacji jagodowych wyniosły 99,8 tys. ton i były o 8,5% niższe od uzyskanych w 2018 roku. Dominujące w produkcji sadowniczej zbiory jabłek (stanowiły bowiem ponad 92% ogółu) były niższe o 22,8%. O około jedną czwartą niższe były zbiory gruszek i śliwek, a o ponad 30% zbiory wiśni i czereśni.

W 2019 r. łączne zbiory warzyw gruntowych wyniosły 604,6 tys. ton i były o 13,0% niższe od uzyskanych w ubiegłym roku. Województwo mazowieckie zajmuje pierwsze miejsce w Polsce, jeśli chodzi o zbiory owoców z drzew oraz z krzewów owocowych i plantacji jagodowych.

Ze względu na specjalizację regionu, ważne jest przeprowadzenie również pogłębio- nego wywiadu z Mazowieckim ODR, oddział w Radomiu.

8.2. Wywiady badań pogłębianych

8.2.1. Wielkopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Poznaniu – wywiad z dyrektorem Jac-kiem Sommerfeldem

1. Jakie są główne problemy w rolnictwie i na obszarach wiejskich w Państwa regionie?

Ostatnio pod egidą wojewody wielkopolskiego został powołany zespół do spraw analizy szans i zagrożeń oraz potencjalnych kierunków Rozwoju Obszarów Wiejskich do 2030 r., jeśli chodzi o województwo wielkopolskie. Opracowaliśmy w tym roku dokument o charakterze strategicznym „Rozwój obszarów wiejskich i rolnictwa województwa wielkopolskiego do 2030 roku”.

Gwałtowne zmiany klimatyczne powodujące na terenie Wielkopolski corocznie susze wymagają pilnego podjęcia nadzwyczajnych działań w zakresie gospodarki wodnej poprawia-jącej bilans wody poprzez retencjonowanie jej oraz oszczędniejsze gospodarowanie wodą. Większego wsparcia wymagają również działania mające na celu ograniczenia emisji gazów cieplarnianych oraz zanieczyszczenia powietrza. Ważnym elementem wspierającym ochronę środowiska i klimatu jest rozwój OZE.

Innym problemem, który rolnicy zgłaszają to jest brak ziemi, dzięki której mogliby powiększyć gospodarstwa. Ja sam jestem też radnym w jednej z gmin podpoznańskich i rolnicy zgłaszają się właśnie z prośbą, by pomóc im znaleźć ziemię. To jest problem ogólnopolski, ale dotyka również nas. To są wysokie ceny środków produkcji, ceny energii. Niepewna jest też wysokość cen zbytu, co podkreślają rolnicy. Inny problem to sprawa wymiany pokoleń, czyli starzenie się właścicieli gospodarstw rolnych, którzy nie zawsze mają następców. Występuje też brak rąk do pracy. Tu pomagają sąsiedzi ze Wschodu. Występuje też na wsi pewne wykluczenie cyfrowe, co widać przy ubieganiu się o środki finansowe z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Rolnicy mają problem i szukają pomocy. Odrębnym zagadnieniem jest zapobieganie i zwalczanie ASF oraz przestrzeganie zasad bioasekuracji.

2. Czy w kontaktach z uczelniami uwzględniane są główne problemy regionu (przykłady)?

Uczelnie pomagają w codziennych problemach. Szczególnie dobry kontakt jest z Uniwersyte-tem Przyrodniczym. Jeden z profesorów jest członkiem naszej Rady Społecznej Doradztwa Rolniczego przy Wielkopolskim Ośrodku Doradztwa Rolniczego w Poznaniu, poza tym obecne kontakty stały się intensywniejsze, ponieważ już w przyszłym roku organizujemy Krajowe Dni Pola, i tu mocno właśnie jesteśmy wspierani przez Pana Rektora i jego ludzi, którzy zostali wytypowani i przygotowują dla nas program na to konkretne wydarzenie. Także w bieżącej naszej pracy doradczej służą pomocą, oczywiście w ramach swojego czasu i nie odmawiają, jeśli chodzi o wykłady, prelekcje, udział w seminariach. Profesorowie często przyjeżdżają na nasze targi, na konkretne szkolenia. Ja na współpracę nie mogę narzekać i naukowcy mocno się w nią włączają. Powstała Akademia Żywności Bydła Mlecznego. Rolnicy byli zadowoleni. Odbyły się także prelekcje z uniwersytetu.

3. Co można by poprawić w tej współpracy?

To jest problem bardziej złożony, ponieważ np. jeśli chodzi o wodę, to raczej nie mamy jeszcze takiego sprzymierzeńca naukowego. Tworzymy lokalne partnerstwa do spraw wody, są badania ministerstwa, pomagają nam organizacje rolnicze. Ogólnie nie jest źle. Uczelnie nam pomagają. Ścieżki są przetarte, kontakty są nawiązane, więc jeśli tylko mogą, nie odmawiają. Spróbujemy nawiązać też kontakt z Politechniką Poznańską w sprawach cyfryzacji. Ogólnie będziemy szukać pomocy w tematach innowacyjnych.

4. Niezależnie od bieżących problemów występujących w regionie, jakie Pan widzi główne wyzwania w pracy ODR-u w najbliższym czasie?

Kontynuujemy działania z lat poprzednich. WODR z siedzibą w Poznaniu, jako pierwszy ośrodek w Polsce, utworzył Sieć Gospodarstw Demonstracyjnych, która obecnie obejmuje 98 gospodarstw w Wielkopolsce. Gospodarstwa demonstracyjne są miejscem realizacji szkoleń, demonstracji, pokazów w celu ułatwienia transferu wiedzy z nauki do praktyki. Gospodarstwa reprezentują najwyższy poziom produkcji rolniczej, poprzez opieranie swojej działalności na wykorzystaniu nowoczesnych technologii, a także bardzo dobrej organizacji pracy, dzięki czemu uzyskują wysokie efekty ekonomiczne. Na terenie gospodarstw demonstracyjnych odbywają się również praktyki zawodowe i studenckie.

Wielkopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Poznaniu stara się kłaść duży nacisk na transfer wiedzy i innowacji z nauki do praktyki rolniczej. Tematem, który jest cały czas aktualny jest cyfryzacja. Ośrodek buduje i udoskonala platformy internetowe oraz tworzy odpowiednie aplikacje. Przykładem jest elektroniczna platforma świadczenia usług. Jest to oprogramowanie do bezpośredniego kontaktu pracowników ośrodka z rolnikami i mieszkańcami obszarów wiejskich. Kolejny przykład to bezpłatna aplikacja eDWIN, która ułatwia codzienną pracę na polu. Skorzystać mogą z niej zarówno rolnicy, jak i samorządy, instytucje naukowe oraz każdy z nas. Wraz z końcem października uruchomione zostały dwie ostatnie usługi w ramach platformy eDWIN, którymi są „Śledzenie pochodzenia produktów” oraz „Raportowanie zagrożeń”. Najważniejszą usługą platformy doradczej eDWIN to wirtualne gospodarstwo. Dzięki niej rolnicy mogą zarządzać swoimi uprawami, prowadzić rejestr wykonywanych zabiegów, a także zgłaszać występowanie agrofagów.

5. Jak Pan widzi rolę uczelni w tworzeniu Krajowej Sieci Gospodarstw Demonstracyjnych?

Nawiązując do wcześniejszej wypowiedzi, organizujemy chociażby właśnie szkolenia czy wyjazdy studyjne dla naszych gospodarstw demonstracyjnych, angażujemy do tego naukowców. Zapraszamy uczelnie do współpracy w produkcji roślinnej, zwierzęcej, szukając rozwiązań zależnie od przekroju gospodarstw. Tu są potrzebni nasi partnerzy z Uniwersytetu Przyrodniczego, a z drugiej strony, może nie jest do końca jeszcze wykorzystany ten potencjał. Ale jest pole do dalszej współpracy, to właśnie gospodarstwa demonstracyjne. Mogą one stanowić bazę do badań, wdrożeń i prezentacji. Liczymy na bieżące, merytoryczne wsparcie przez uczelnie gospodarstw demonstracyjnych.

6. Poniżej zbiór głównych zakresów usług oferowanych przez ODR. W których dziedzinach widzi Pan szczególnie rolę uczelni? Proszę wymienić trzy.

Z zakresu technologii produkcji:

Integrowana produkcja roślin;
Rolnictwo precyzyjne;
Rolnictwo ekologiczne;
Zrównoważona produkcja zwierzęca;
Dobre praktyki w produkcji rolniczej.

Z zakresu rozwoju obszarów wiejskich:

Żywność wysokiej jakości i krótkie łańcuchy dostaw;
Nowe i innowacyjne kierunki rozwoju gospodarstw;
Dodatkowe źródła dochodów gospodarstw rolnych;
Lokalne inicjatywy społeczne.

Zarządzanie gospodarstwem rolnym:

Ekonomika gospodarstw;
Wspólne działania.

Przede wszystkim ważna jest współpraca w zakresie rolnictwa ekologicznego, a więc wsparcie merytoryczne. Druga sprawa to zrównoważona produkcja zwierzęca, bo w tym jesteśmy mocni, ale chcielibyśmy włączyć uczelnie do pomocy w planowaniu innowacyjnych kierunków rozwoju gospodarstw. Jest przestrzeń do pomysłów naukowych.

7. Czy uczelnie pomagają w tworzeniu grup operacyjnych (Program Współpraca PROW)?

W tym zakresie możemy liczyć na wykłady i szkolenia (Akademia Krów Mlecznych).

8. W uwagach NIK-u z 2020 r. jest stwierdzenie, że ODR-y nie oferowały usług adekwatnych dla poszczególnych grup beneficjentów, w przypadku Wielkopolski są to gospodarstwa duże. Czy ODR zwrócił się i otrzymał pomoc ze strony uczelni w ukierunkowaniu tego typu gospodarstw?

Jest około 100 gospodarstw demonstracyjnych oraz jest baza klientów. Niekoniecznie są wyróżnione jakieś duże gospodarstwa. Staramy się docierać do wszystkich gospodarstw polskich rolników, ale z tego co wiemy, same uczelnie indywidualnie nawiązują kontakty z dużymi gospodarstwami w Polsce, a także mogą podać przykład profesorów Uniwersytetu Przyrodniczego,

którzy razem z nami w ramach grupy operacyjnej tworzą ciekawy projekt dywersyfikacji źródeł białka na cele paszowe, i to przyniosło konkretne wymierne korzyści.

9. Czy uczelnie oferowały jakieś rozwiązania dla gospodarstw z regionu poznańskiego, w tym zwłaszcza z zakresu cyfryzacji?

Współpracujemy z IOR – platformą ochrony roślin. Jeżeli o cyfryzację chodzi, to właśnie liczymy tu raczej na pomoc Politechniki i Uniwersytetu Ekonomicznego. Współpracujemy z poznańskim centrum komputerowym, Instytutem Łukasiewicza. Będziemy też realizować duży projekt z finansowania rządowego, ale też unijnego, związany ze sztuczną inteligencją. Nasze hasło przewodnie do współpracy to rolnictwo innowacyjne i nie zamykamy się na współpracę z nauką.

10. Czy uczelnie oferowały jakieś rozwiązania w zakresie propagowania systemów jakości?

Z tym się nie spotkałem od zeszłego roku, kiedy zostałem dyrektorem.

11. Czy uczelnie oferowały jakieś rozwiązania w zakresie różnych form sprzedaży produktów dostosowanych do specyfiki regionu.

Mamy e-bazarek. Chcemy, by był jeszcze u nas udoskonalany, żeby na podstawie kodu konsument mogli odczytywać informacje o danych produktach, jakie będą mogli nabyć na tym bazarku. Były też szkolenia związane z produkcją żywności, ale spotkań, rozwiązań praktycznej pomocy w formach sprzedaży, które mogą prowadzić sami rolnicy nie było. Wojewoda wyraził zgodę na bazar przed urzędem wojewódzkim.

12. Czy uczelnie oferowały jakieś rozwiązania w zakresie zobowiązań rolników wynikających z konieczności realizacji Zielonego Ładu i celów Strategii „Od pola do stołu”?

Były prowadzone studia dedykowane dla doradców z całej Polski, gdzie nasz uniwersytet był bardzo aktywny. Tak jak mówiłem, także z pomocą profesorów z Uniwersytetu Przyrodniczego przygotowaliśmy „Rozwój obszarów wiejskich i rolnictwa województwa wielkopolskiego do 2030 roku”, będący także reakcją na strategię Unii Europejskiej.

Kilka pytań po zwrocie ankiet

13. Czy ODR-y nie zgłaszały zapotrzebowania na szkolenia (pytanie 29) – 67% nie, dlaczego?

Oferta szkoleniowa był szeroka. Można było zadawać pytania w czasie szkoleń.

14. Odnośnie do sprawy (pytanie 31), że nie było na uczelniach prac dotyczących doradztwa – a czy ODR-y zgłaszały zapotrzebowanie?

Duża grupa naszych pracowników korzystała i skończyła studia podyplomowe na tych uczelniach, a jeśli chodzi o takie konkretne prace, to właśnie jedynie nasi pracownicy pod kierunkiem kadry Uniwersytetu Przyrodniczego je pisali. Generalnie nie występowaliśmy o pisanie na uczelniach prac o tematyce ODR-ów, ale myślę, że jest to dobry pomysł, żeby wyjść z taką propozycją. Dotychczas raczej nasi pracownicy zasilali pracami magisterskimi czy dyplomowymi półki na uczelni, ale mogliby to robić i studenci. Jest tu pewien potencjał, np. dotyczący zagadnienia suszy.

8.2.2. Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale, pogłębiony wywiad z dyrektorem Robertem Pieszczochem

1. Jakie są główne problemy w rolnictwie i na obszarach wiejskich w Państwa regionie?

Obecnie naszym największym problemem jest na pewno rozdrobnienie naszych gospodarstw. Gospodarka globalna niestety idzie w takim kierunku, że wielkoobszarowe duże gospodarstwa towarowe mają łatwiejszą drogę. U nas długimi latami królowały gospodarstwa tak zwanych dwuzawodowców i to tych gospodarstw było najwięcej. Dzisiaj może nasze rolnictwo nie opiera się na dwuzawodowcach, ale cały czas chcemy te drobne gospodarstwa rozwijać, ponieważ tu widzimy korzyści i dla rolników podkarpackich, i konsumentów. Kiedyś problemem była infrastruktura.

2. Czy w kontaktach z uczelniami uwzględniane są główne problemy regionu (przykłady)?

Współpraca jest na bardzo wysokim poziomie. Są wspólne projekty z tymi uczelniami. Uczelnie pomagają – oczywiście rzeszowskie, ale także Kraków i SGGW – dawny Wydział Rolniczy.

3. Niezależnie od bieżących problemów występujących w regionie, jakie Pan widzi główne wyzwania w pracy ODR-u w najbliższym czasie?

Kontynuujemy działania z lat poprzednich. Jest to związane z podkarpackim e-bazarkiem i podkarpackim bazarkiem. Chcemy też rozwijać naszą bazę wystawienniczą, bo tego oczekują od nas nasi rolnicy i oczywiście cały czas musimy podnosić kwalifikacje pracowników, ponieważ obecnie rolnicy oczekują wiedzy naszych pracowników na jak najwyższym poziomie, żeby się to przełożyło na wykorzystanie środków. Nadchodzi czas na środki z nowej perspektywy finansowej – i tutaj są olbrzymie oczekiwania podkarpackich rolników.

4. Jak Pan ocenia rolę uczelni w tworzeniu Krajowej Sieci Gospodarstw Demonstracyjnych?

Jeśli chodzi o sieć gospodarstw demonstracyjnych, to akurat w tym aspekcie w ostatnich latach nie współpracowaliśmy, ale teraz mamy taki projekt, który wdramy. Kiedyś te demonstracje w gospodarstwach były bardzo popularne, było ich bardzo dużo i ośrodki doradztwa rolniczego miały tych gospodarstw także bardzo dużo. W pewnym momencie tego zaniechano, ale teraz dzięki programom unijnym wracamy do tego. Myślę, że powstanie wiele gospodarstw zarówno w produkcji roślinnej, jak i zwierzęcej, ale na razie nie ma w tym wszystkim dużej roli uczelni.

5. Poniżej zbiór głównych zakresów usług oferowanych przez ODR. W których dziedzinach widzi Pan szczególną rolę uczelni? Proszę wymienić trzy.

Z zakresu technologii produkcji:

Integrowana produkcja roślin;
Rolnictwo precyzyjne;
Rolnictwo ekologiczne;
Zrównoważona produkcja zwierzęca;
Dobre praktyki w produkcji rolniczej.

Z zakresu rozwoju obszarów wiejskich

Żywność wysokiej jakości i krótkie łańcuchy dostaw;
Nowe i innowacyjne kierunki rozwoju gospodarstw;
Dodatkowe źródła dochodów gospodarstw rolnych;
Lokalne inicjatywy społeczne.

Zarządzanie gospodarstwem rolnym:

Ekonomika gospodarstw;
Wspólne działania.

Myślę, że przede wszystkim w kwestii doświadczalnictwa, ponieważ też mamy pole doświadczalne. Jeżeli chodzi o doświadczalnictwo, to intensywnie współpracowaliśmy z Panią Profesor z SGGW oraz innymi profesorami. Jeżeli chodzi o kwestie ekonomiczne, to tutaj też jest ważna współpraca, bo wszelkie opracowania bardzo dużo nam dają i dużo z tego korzystamy, nie wiem, czy w tym zakresie coś trzeba zmieniać. Kolejna kwestia to rolnictwo ekologiczne.

6. Czy uczelnie pomagają w tworzeniu grup operacyjnych (Program Współpraca PROW)?

Działa współpraca z Uczelnią Rzeszowską i z Krakowem. Program współpracy działa wspaniale.

7. W uwagach NIK-u z 2020 r. jest stwierdzenie, że ODR-y nie oferowały usług adekwatnych dla poszczególnych grup beneficjentów, w przypadku Rzeszowszczyzny są to gospodarstwa małe. Czy ODR zwrócił się i otrzymał pomoc ze strony uczelni w ukierunkowaniu tego typu gospodarstw?

Trzeba wziąć pod uwagę, że te gospodarstwa duże w ostatnich latach nie chciały korzystać z oferty ośrodków doradztwa rolniczego, a bardziej szły w kierunku oferty firm prywatnych. Niemniej jednak my teraz w ostatnim czasie ten rynek odzyskujemy, bo wiąże się to też z tym, że podmioty prywatne obiecywały rolnikom złote góry i w rezultacie taka firma napisała wniosek, ale potem my musieliśmy go dokończyć jako ośrodek doradztwa. Myślę, że nie mamy oferty tylko dla jednej grupy, lecz mamy ofertę dla każdego i jeżeli ktokolwiek chce z tej oferty skorzystać, to wychodzimy naprzeciw oczekiwaniom.

8. Czy uczelnie oferowały rozwiązania dla gospodarstw górskich?

Absolutnie tak. Wspólnie z uczelniami staramy się, aby takie centrum polityki górskiej powstało.

9. Czy uczelnie oferowały jakieś rozwiązania w zakresie propagowania systemów jakości?

W tym zakresie nie było współpracy.

10. Czy uczelnie oferowały jakieś rozwiązania w zakresie różnych form sprzedaży produktów dostosowanych do specyfiki regionu?

Mamy e-bazarki. Na Podkarpaciu działa oczywiście rolniczy handel detaliczny. W tych tematach współpracujemy z uczelniami i robimy wszystko, żeby te gospodarstwa jak najwięcej skorzystały.

11. Czy uczelnie oferowały jakieś rozwiązania w zakresie zobowiązań rolników wynikających z konieczności realizacji Zielonego Ładu i celów Strategii „Od pola do stołu”?

My strategię u siebie realizujemy, co widać chociażby na przykładzie e-bazarków, ale szkoleń w tym zakresie właściwie nie było.

Kilka pytań po zwrocie ankiet

12. Czy system AKIS wymaga modyfikacji?

Uważam, że ten system w obecnej postaci jak dotychczas działa dobrze. Chodzi o to, żeby go w całości wdrożyć.

13. Czy ODR-y nie zgłaszały zapotrzebowania na szkolenia (pytanie 29) – 67% nie, dlaczego?

My akurat współpracujemy i korzystamy z oferty z uczelni w tym zakresie. Zatem to akurat w naszym przypadku nie jest tak, że ODR nie zgłasza zapotrzebowania i nie korzysta.

14. Odnośnie do sprawy, że nie było na uczelniach prac dotyczących doradztwa (pytanie 31) – a czy ODR-y zgłaszały zapotrzebowanie?

Na naszej uczelni mówię o tym, gdy tylko jestem. Ale nasz system kształcenia na dzisiaj jest jaki jest i nie kształci doradców. Ci którzy kończą poszczególne kierunki na temat doradztwa mają bardzo słabe wyobrażenie. Ale mamy podpisane dzisiaj porozumienie z uczelniami i myślę, że ta współpraca będzie lepsza i takie prace powstaną.

8.2.3. Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Olsztynie, pogłębiony wywiad z dyrektorem Damianem Godzińskim

1. Jakie są główne problemy w rolnictwie i na obszarach wiejskich w Państwa regionie?

Mamy to szczęście, że nasze województwo jest bardzo zróżnicowane: duże, jeżeli chodzi o powierzchnię gospodarstw rolnych, zróżnicowane w ujęciu całego województwa. Co do gałęzi produkcji, to jesteśmy dużym producentem drobiu, jest tu druga pod względem wielkości w kraju spółdzielnia trzody chlewnej, bydło mleczne, bydło mięsne, to także wiodące gałęzie produkcji. Mamy wiele terenów leśnych i jezior, co oznacza utrudnione warunki gospodarowania, ale także sprzyjające dywersyfikacji przychodów gospodarstw rolnych, tzn. gospodarstwa agroturystyczne, sprzedaż bezpośrednia, zagrody edukacyjne, czyli jest na czym budować. Jeżeli mowa o zdrowej żywności, to chętnie kupowane są produkty właśnie od nas z Warmii i Mazur. Znajduje się tu dużo gospodarstw ekologicznych.

2. Czy w kontaktach z uczelniami uwzględniane są główne problemy regionu (przykłady)?

Mówimy o Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim. Jest wiodącą jednostką naukową o bogatej historii i kierunkach kształcenia, które nam bardzo odpowiadają. Uniwersytet przekształcił się i dopasował do realiów polityki rolnej po 2004 roku. Wpisują się też w AKIS. Dobrym przykładem jest Wydział Ekonomiczny, który jest ukierunkowany na obszary wiejskie. Pracownicy

naukowi i Pani Dziekan Wydziału Ekonomicznego są bardzo pomocni. Wydział Rolniczy patrzy bardzo szeroko na rolnictwo, nie tylko z punktu widzenia działalności rolniczej, ale przede wszystkim obszarów wiejskich. Co warto podkreślić, mamy dobrą współpracę z kilkoma wydziałami, m.in. Ekonomicznym, Weterynaryjnym, Rolnictwa i Leśnictwa. Na różnych płaszczyznach, bo korzystamy wspólnie, jeżeli prowadzimy działania z KSOW, czyli przy realizacji projektów uniwersytet często jest naszym partnerem. Wiadomo, że wszystkie działania związane z transferem wiedzy są prowadzone w oparciu o Uniwersytet Warmińsko-Mazurski i we współpracy Uniwersytet Warmińsko-Mazurski wychodzi poza granice komfortu. To nie tylko dydaktyka typowa, ale podejście jak na przykład w czasie uczestnictwa w II edycji Dni Pola w tym roku, co było związane z demonstracjami polowymi w ciągu 19 kolejnych dni w różnych powiatach, to pracownicy uczelni jeździli z nami na pola i prezentowali działania praktyczne, co jest zgodne z celami AKIS.

Jeżeli chodzi o czynnik ludzki, to ogólnie jesteśmy zadowoleni. Jest poparcie z jednej i drugiej strony, chociaż jest taka bariera, to jest pytanie związane z działaniem współpracy, gdzie uniwersytet się trochę zachowuje asekuracyjnie, bo wymaga dokumentów, które nie wszyscy są skłonni podpisać, takich jak weksel, a już tym bardziej gwarancje bankowe czy ubezpieczenie. To jest bariera, chociażby dla rolników, zwykłych Polaków, bez których projekt tak naprawdę nie ma racji bytu. Uniwersytet od wszystkich uczestników przedsięwzięcia życzy sobie gwarancji bankowej, jest to dla mnie obecnie nie do przyjęcia. Mamy pewne pomysły na rozwiązanie tego problemu, tym bardziej że na innych uniwersytetach takich wymogów nie ma, ale warto podkreślić, że generalnie ten uniwersytet ma dobre pomysły.

3. Niezależnie od bieżących problemów występujących w regionie, jakie Pan widzi główne wyzwania w pracy ODR-u w najbliższym czasie?

Najważniejsza sprawa, to nie zostać w tyle. To jest ogromna szansa dla doradztwa, żeby być liderem, być pomostem pomiędzy producentem a konsumentem. Mamy trudności, bo prywatne firmy mają lepiej dzisiaj, im łatwiej podejmować decyzje niż nam, kiedy potrzebujemy zgody ministra i długo na nią czekamy, a mamy ciekawe pomysły. Wydaje się, że to jest przyczynek do tego, żeby w końcu w Polsce zadziałało coś, czego się nie udało osiągnąć przez ostatnie 20–30 lat, czyli by tworzyły się spółdzielnie rolnicze, bo one bez stworzenia sprzyjających warunków nie powstaną. Nowe mogą powstać, jeżeli będą skrócone łańcuchy dostaw, metody dostawy żywności i okaże się, że żywności potrzeba więcej, jest jej za mało. Rolnicy zaczną reagować, ale musi być jakiś wspólny mianownik, a może być nim ODR. Mamy kadry tutaj w Olsztynie i nie tylko, możemy w ramach swoich zadań statutowych być pomostem i spokojnie, nieodpłatnie, co jest bardzo ważne w tym wszystkim, spinać pewne rzeczy, np. w ramach sprzedaży bezpośredniej.

4. Jak Pan widzi rolę uczelni w tworzeniu Krajowej Sieci Gospodarstw Demonstracyjnych?

Uczelnia olsztyńska w tworzeniu tej sieci pomaga naturalnie, pomaga swoim doświadczeniem. My nie bez konsultacji z uniwersytetem nie robimy i spotykamy się i rozwijamy. My ich potrzebujemy i oni nas, współpraca następuje, gdy zachodzi taka potrzeba. Ja mogę z każdym podpisać porozumienie, tylko żeby rezultat był obopólnie korzystny. Chodzi o to, żeby były jakieś konkrety, np. lokalne partnerstwa na rzecz wody. Któż może zrobić lepszą analizę, jak nie Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, zatrudniający ekspertów w tej dziedzinie.

Możemy także znaleźć przykłady w dziedzinie gleboznawstwa, tak na przykład uniwersytety posiadają urządzenia i skanery gleby. Podam przykład. Ze względu na właściwości agronomiczne to jest jedno skanowanie na cały okres 50–60 lat do przodu, a my badając glebę, opieramy się na deklaracji rolnika, jaka jest klasa agronomiczna, a to jest wskaźnik, który determinuje wynik.

Uniwersytet o tym wie, że jest taki problem. Zakład Geofizyki z Lublina posiada skaner i mamy taki potencjał, tylko teraz kwestia wykorzystania takiej technologii i zainicjowania korzystania z usługi, bo teraz chodzi nam o stworzenie mapy. Stacje chemiczno-rolnicze w Polsce powstały latach 50., żeby rolnikom sporządzać mapy, żeby mogli wysiewać nawozy. Ale teraz potrzebujemy mapy cyfrowej. Taką mapę cyfrową może stworzyć np. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski. Takie przykłady można mnożyć, tylko jest pytanie, czy to jest komuś potrzebne. Naszym zdaniem, ośrodka doradztwa i uniwersytetu, jest potrzebne, ale czy takie działania, na przykład jak współpraca do tego nam pasują, czy NCBR do tego pasuje, czy jakieś inne działania? Najlepsza byłaby dotacja celowa w ramach takiego partnerstwa publiczno-prywatnego i uniwersyteckiego. Pomysłów jest wiele. Przez te pięć lub sześć ostatnich lat, kiedy przeszliśmy pod ministerstwo, już wykształciliśmy się w AKIS, tak że naprawdę jesteśmy dobrzy. Ja odwiedzam Węgry i tam też jest AKIS, a w ogóle nie ma nic wspólnego z doradztwem. Jest AKIS i jest osobno doradca. A u nas w AKIS jest doradca.

AKIS jest bardzo istotny. Ale aby zrozumieć pojęcie AKIS, trzeba sobie zdać z tego sprawę, jak to rozumieć. To zależy, jakiego podmiotu dotyczy. Nie ma pojęcia jednego AKIS. AKIS jest pojęciem względnym i dla każdego podmiotu inaczej można go interpretować. Ja bym w AKIS za wiele nie poprawiał, jeżeli chodzi o WPR, bo on jest bardziej skrojony na potrzeby kraju i ja bym tu nie zmieniał. Od ewentualnych zmian są inne osoby.

Jak się jest w AKIS, to się go tworzy. Nikt nas nie szkolił. Świetny przykład – podczas pełnienia swej funkcji przez ministra Kamińskiego były robocze spotkanie, warsztaty, kilka godzin. Wszystkie instytuty przyjechały do Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Wypisano na rzutniku 30 projektów, które trzymają w szafkach od 5–6 lat: rolnictwo precyzyjne, teledetekcja itp. Dyrektorzy ODR-ów razem z brokerami wybierali sobie zagadnienia i podchodzili do danych stołów, tu krakowski uniwersytet, tam Puławy. To jest rozmowa dobra i jak nam się podoba, to my wchodzimy i ja już mam namiary do kogoś. Taki AKIS jest potrzebny rolnikom i jest potrzebny tym prywatnym przedsiębiorcom, którzy produkują sami i sami przetwarzają i często im się wydaje, że wszystko wiedzą, ale gdy coś zobaczą na jakimś wyjeździe studyjnym, na szkoleniu, to już jest zmiana w sposobie myślenia. My nie otwieramy książki i dzisiaj będzie od strony 52 do 70, tylko pokazujemy dobre praktyki. A zdarza się, że duże przedsiębiorstwa mówią „nie wiedzieliśmy”. To jest AKIS właśnie. Jeszcze jedna bardzo ważna sprawa, którą należałoby podkreślić, że duża rola doradztwa jest w tym, żeby zająć się konsumentem, bo my się zajmujemy bardzo dużo rolnikami, pracując z nimi, organizując targi, różne wydarzenia, eventy. A konsumenta tylko informujemy, ale ten konsument nie za bardzo wie, że to ODR informuje. Powinna być większa kampania informacyjna o tym, że to rolnictwo ma informować konsumenta, bo dzisiaj konsument często przypomina sobie w sklepie, że 15 lat temu był zielony listek na opakowaniu. Dzisiaj jest wiele opakowań. Musi być nowa informacja. Pytanie, jakie kryterium wyboru teraz mamy przyjmować. To nie Inspekcja Jakości Handlowej, która zajmuje się przebiegiem produkcji, tylko doradztwo rolnicze powinno informować. Powinniśmy zachęcać konsumentów do nabywania produktów od rolników.

5. Poniżej zbiór głównych zakresów usług oferowanych przez ODR-y. W których dziedzinach widzi Pan szczególnie rolę uczelni? Proszę wymienić trzy.

Z zakresu technologii produkcji

Integrowana produkcja roślin;
Rolnictwo precyzyjne;
Rolnictwo ekologiczne;
Zrównoważona produkcja zwierzęca;
Dobre praktyki w produkcji rolniczej.

Z zakresu rozwoju obszarów wiejskich

Żywność wysokiej jakości i krótkie łańcuchy dostaw;
Nowe i innowacyjne kierunki rozwoju gospodarstw;
Dodatkowe źródła dochodów gospodarstw rolnych;
Lokalne inicjatywy społeczne.

Zarządzanie gospodarstwem rolnym

Ekonomika gospodarstw;
Wspólne działania.

Przede wszystkim w sprawach technologicznych i rozwoju obszarów wiejskich.

6. Czy uczelnie pomagają w tworzeniu grup operacyjnych (Program Współpraca PROW)?

To uczelnie mają pomysły. My możemy wymyślić system sprzedaży, schemat organizacyjny, ale nie możemy wymyślić systemu produkcji. Mam taki przykład: moim zdaniem najlepszy projekt w kraju – Polska Czerwona w Popielnie, wypas leśny. Świetny projekt, wspaniali ludzie. Ale mieliśmy kłopot z tymi gwarancjami bankowymi. Wszystko to są pomysły uniwersytetu. Uważam jednak, że bez instytutów i bez uniwersytetu, bez jednostek naukowych w ogóle, działanie współpraca nie miałoby możliwości i racji bytu, bo te innowacje powstają na uczelniach. One działają na przedsiębiorców, którzy mogą zainwestować. Uniwersytety mogą prezentować, ale mogą też swoje pomysły przełożyć na praktykę, co ja uważam za bardzo potrzebne. To nie jest w formie grantów, tak że to nie jest typowe dofinansowanie uniwersytetu, tylko wyjście na zewnątrz. Ja podam prosty przykład. Uniwersytet ma pomysł na podlewanie warzyw wodą gazowaną, bo w gazie jest dwutlenek węgla, który jest dostarczany w formie gazowej do korzenia. Tak że nie trzeba szukać, tylko wdrażać. Uniwersytet realizuje działanie współpraca. My angażujemy rolnika, angażujemy podmiot prywatny, mamy 28 punktów. Ale tych pomysłów jest mnóstwo, już przez te 5 lat były dziesiątki grup operacyjnych, zawiązywały się, rozwiązywały, ale jestem pod wrażeniem tego, czego dokonali naukowcy i doktoranci.

7. W uwagach NIK-u z 2020 r. jest stwierdzenie, że ODR-y nie oferowały usług adekwatnych dla poszczególnych grup beneficjentów, w przypadku Warmii i Mazur są to gospodarstwa duże. Czy ODR zwrócił się i otrzymał pomoc ze strony uczelni w ukierunkowaniu tego typu gospodarstw?

My w ODR-rze mamy taką demokrację. Ja jestem za dywersyfikacją przychodów gospodarstw na obszarach wiejskich, w gospodarstwach rolnych zatem, żeby opłacało się mieszkać na wsi,

żeby się młodzi ludzie rozwijali na wsi, żeby nie tylko z tego ziarna żyli. Na przykład ojciec ma 50 lat, syn ma 23–25. Syn ożenił się i mieszka z rodzicami, ale ojciec chce pracować i syn chce pracować i jest jeszcze matka, jeszcze jest ta młoda żona, dla każdego musi się coś znaleźć. Mamy koła gospodyń wiejskich, sprzedaż bezpośrednią. Są dobre pomysły, ja niedługo będę jechał na Sycylię. Tam pewna Polka założyła i prowadzi sprzedaż 20 kilogramowych paczek z owocami. Skupia 150 rolników i z tego żyje. Oni już swoje gospodarstwo rolne sprzedali. Żyją tylko z pakowania i sprzedaży. Jestem zwolennikiem właśnie tego typu działalności, Moi zastępcy również są za tym, żeby wspierać duże gospodarstwa rolne.

Są i naukowcy, i praktycy, którzy mają takie gospodarstwa agroturystyczne, w których przyjmują gości, i to jest właśnie wartość dodana, kiedy nauka łączy się z praktyką. Mamy stały kontakt z profesorem Zbigniewem Brodnickim. On niemalże co tydzień jest u nas, bo albo działanie współpracy, albo zespół strategii, analiza rozwoju województwa, więc jak najbardziej naukowcy są takimi moderatorami. Mamy duże wsparcie i jak tylko coś potrzeba, to oni nam pomagają.

8. Czy uczelnie oferowały jakieś rozwiązania w zakresie propagowania systemów jakości?

Możemy namawiać rolników albo do produkcji konwencjonalnej, integrowanej, albo do produkcji ekologicznej, ale mówimy tu o wspólnej polityce rolnej, a to jest Europa, ale mamy się skupić na Polsce, która jest diametralnie różna obecnie od Węgier, Czech, Niemiec, Francji i zawsze będzie różna. Ja bym spojrział pod kątem województwa. Stworzyliśmy swój system jakości w pilotażu i ja mam prezentować w ministerstwie przed kierownictwem ministerstwa rolnictwa system jakości, ale to nie będzie system jakości, tylko to będzie potwierdzenie jakości produktów, pochodzenia produktu, cały przebieg tego, co cały czas robimy tak naprawdę w gospodarstwie rolnym, jako doradcy jesteśmy od samego zasiewu aż do zbioru, a pozostaje tylko to potwierdzić w sposób cyfrowy. Dać rolnikowi potwierdzenie tego przebiegu produkcji żywności w którym uczestniczyliśmy, na naszej stronie stworzyć portal, który będzie odsyłał z produktu końcowego na naszą stronę i mamy system jakości i na naszej stronie będzie informacja, skąd się wziął produkt. To mój pomysł autorski, bezkonkurencyjny, ponieważ żaden podmiot prywatny nie będzie zainteresowany wprowadzeniem typu systemu, gdyż będzie chciał od tych rolników jakiejś gratyfikacji finansowej za system. My zaś nie potrzebujemy. Tylko tyle, że ja zaangażuję jednego człowieka, który wprowadzi gospodarstwo rolne do komputera i konsument na przykład czyta kod telefonem i jest na stronie ODR-u i ma wszystkie informacje o produkcie. To dotyczy na razie krótkich łańcuchów. Podam przykład: ktoś ma 20 krów mlecznych, produkuje swój ser i swoje twarogi, czyli wiadomo, skąd jest produkt, wiadomo, jak został wyprodukowany. My jesteśmy w stanie opisać gospodarstwo i to potwierdzić. Mamy w cyklach zamkniętych produkcję trzody chlewnej z ras rodzimych, te produkty sprzedawane do restauracji i wiem, że to się spodobało temu producentowi, powiedział, że jest mocno zainteresowany, że będzie naklejał tę naklejkę z kodem i w restauracji, gdzie produkt sprzedają będą mogli czytać. Jeśli konsument ma jakieś zastrzeżenia co do jakości tego artykułu, może zadzwonić do ośrodka.

9. Czy ODR-y nie zgłaszały zapotrzebowania na szkolenia (pytanie 29) – 67% nie, dlaczego?

To czynnik ludzki. Pracownicy tak to odbierają. Mają dużo pracy. Ja sam się uczę, ja co roku, co 2 lata, robię zawsze jakieś studia, mam 44 lata i nie skończyłem się uczyć, uważam, że powinno się uczyć całe życie, tak ustawicznie.

10. Odnośnie do sprawy, że nie było na uczelniach prac dotyczących doradztwa (pytanie 31) – a czy ODR-y zgłaszały zapotrzebowanie?

My mamy działania KSOW-owskie. Jest jeden AKIS. Moi pracownicy mnie informują, że nie ma w naborach osób świeżo po studiach, więc robimy projekt miękki, gdzie łączymy szkoły średnie z uniwersytetem i z ODR-em. Zajęcia teoretyczne odbywają się w ośrodku doradztwa rolniczego oraz jest praktyka dwudniowa w ODR-rze. Pokazujemy, czym jest doradztwo, że nie zamykamy się. 1/3 pracy polega na tym, że pracownicy są w terenie. Doradcy w terenie 2/3 czasu spędzają poza biurem. Bardzo często osoby, które przychodzą do pracy po roku mówią, że nie spodziewali się tak szerokiego wachlarza zasobu informacji, który można nabyć po szkoleniach. Aby zostać doradcą rolniczym, trzeba się doksztalać i bardzo prosić – chcesz iść na studia, dopłacamy 50%. Chodzi o to, że jedziesz do gospodarstwa rolnego nie doradzać – jedziesz robić AKIS. Rozmawiasz z 4–5 gospodarzami, to prowadzisz w tym momencie doradztwo grupowe, to jest takie doradztwo, jakie funkcjonuje np. w Szkocji. Trzeba słuchać, bo jest pięciu rolników z pięcioma różnymi doświadczeniami i wymieniamy się wiedzą. Na tym właśnie polega AKIS. To jest doradztwo na miarę XXI wieku.

8.2.4. Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Radomiu, pogłębiony wywiad z dyrektorem Marcinem Kacą

1. Jakie są główne problemy w rolnictwie i na obszarach wiejskich w Państwa regionie?

Rolnictwo w woj. mazowieckim jest bardzo istotnym sektorem, na tle pozostałych sektorów gospodarki województwa. Użytki rolne mają bardzo duży udział w ogólnej powierzchni gospodarstw rolnych, problemem pozostaje jednak stosunkowo niska jakość gleb. Przeważają gleby brunatne, bielcowe oraz rdzawe powstałe na podłożu piasków różnej genezy, glin i utworów pyłowych. Jeśli chodzi o podział wg. klas bonitacyjnych, to w kl. I jest jedynie 0,07%, w klasie II 0,68%, w klasie III 17,04%, w klasie IV 37,1%, V 28,41%, VI 16,62% oraz 0,09% to grunty nieklasyfikowane. Te proporcje kształtują się na niższym poziomie niż średnia dla wszystkich województw w Polsce. Pomimo słabej jakości gleb, można zaobserwować ponadprzeciętny w stosunku do pozostałej części kraju rozwój pewnych specjalizacji produkcji rolniczych, w tym w szczególności produkcji warzywniczo-sadowniczej (dominującej na terenie południowo-zachodniej i centralnej części regionu), produkcji mleka (która jest przede wszystkim obecna w północno-wschodniej części regionu) oraz produkcja mięsa, przede wszystkim mięsa drobiowego (która dominuje w części północno-zachodniej regionu). Udział woj. mazowieckiego w globalnej produkcji rolnictwa w Polsce jest wysoki i wynosi około 1/5. Tu szczególnie istotne znaczenie ma produkcja mleka, której udział w kraju wynosi niemal 22%, istotne znaczenie ma również chów bydła, np. bardzo wysokie jest pogłowie bydła ogółem oraz obsada bydła na 100 ha użytków rolnych, ale oczywiście najważniejszą specjalizacją pozostaje produkcja sadownicza i ogrodnicza. Region znajduje się w czołówce, jeżeli chodzi o produkcję ogrodniczą, taką jak:

jabłka, porzeczki, maliny, truskawki, marchew. Warzywnictwo jest bardzo istotną gałęzią produkcji, pod względem areалу upraw woj. mazowieckie zajmuje drugą pozycję za woj. wielkopolskim. Ma to oczywiście określone konsekwencje, gdyż rynek ogrodniczy jest specyficznym podsektorem w ramach sektora rolnego i charakteryzuje go stosunkowa autonomiczność, samoregulacja, intensywna konkurencja, występowanie rynków lokalnych, duża różnorodność i sezonowość. Problemem pozostaje stosunkowo duże rozdrobnienie produkcji oraz duża liczba producentów rolnych. Nadal niedostateczny jest rozwój technologiczny (na tle np. innych państw), co niesie za sobą ograniczenie wydajności pracy. W produkcji warzywniczo-sadowniczej bardzo ważna jest samoorganizacja i współpraca pomiędzy producentami rolnymi, zrzeszenia w organizacji i związki producentów rolnych, ponieważ działalność indywidualna bądź brak współpracy pomiędzy producentami mogą powodować wykluczenia sprzedaży towarów, wahania cenowe, obniżenie przychodów. W woj. mazowieckim odnotowywane są ogólne trendy spadku liczby gospodarstw rolnych, jednocześnie zwiększa się liczba gospodarstw ekologicznych, spada również jednak globalna produkcja rolnicza w wyniku spadku produkcji roślinnej i zwierzęcej.

2. Czy w kontaktach z uczelniami uwzględniane są główne problemy regionu (przykłady)?

Współpraca z uczelniami dotyczy Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie, Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Uniwersytetu Rzeszowskiego. Jest to współpraca o różnym charakterze, z częścią podmiotów ma charakter bieżący i stały z innymi w zależności od zidentyfikowanych potrzeb bądź zaistniałych okoliczności, np. wydarzenia organizowanego przez ośrodek. Ogólnie nie ma jednolitego wzorca i modelu współpracy pomiędzy uczelniami i ośrodkiem. Najistotniejsza i najbardziej intensywna jest współpraca z podmiotami zblizonymi geograficznie, tj. przede wszystkim zlokalizowanymi na terenie regionu. Uczelnie uczestniczą w wydarzeniach organizowanych przez ośrodek, np. imprezy promocyjno-targowe, takie jak Dni Pola, Święto Jabłek, ale również w wykładach, prelekcjach, seminariach, konsultacjach eksperckich. Jednostki naukowe reagują na informacje otrzymane od ośrodka, zgłaszają również własne inicjatywy współpracy. Wiele zależy od tzw. kontaktów oddolnych, tj. relacji pomiędzy pracownikami uczelni i ośrodka, które są efektem dotychczasowego współdziałania i wspólnej pracy w projektach, czy też wydarzeniach o różnych charakterze. Ułatwia to bardzo kolejne wspólne działania i przyczynia się do ich intensyfikacji.

3. Co można by poprawić w tej współpracy?

Wyzwania związane ze współpracą dotyczą szeregu obszarów związanych między innymi z finansowaniem wspólnych działań, możliwościami w zakresie zasobów (np. podaż kadr), formułowaniem klarownych i długookresowych zadań i oczekiwań związanych ze współpracą, informowaniem o współpracy i propagowaniem jej wyników. Ośrodek jest gotowy do współpracy i jest na nią otwarty. Można np. też wskazać na potencjalną istotność pośrednictwa w kontaktach rolników i uczelni, tak aby zbliżyć te podmioty do praktyki, problemów i potrzeb producentów rolnych i ogólnie mieszkańców obszarów wiejskich.

4. Niezależnie od bieżących problemów występujących w regionie, jakie Pan widzi główne wyzwania w pracy ODR-u w najbliższym czasie?

Ogólne problemy i wyzwania stojące przed publicznym doradztwem rolniczym zostały dobrze zdiagnozowane i są znane od wielu lat. Istotnym wyzwaniem pozostają problemy kadrowe związane z niedostatecznym poziomem wynagrodzeń w publicznym doradztwie opartym o sztywną siatkę płac opisaną w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, co za tym idzie niedostateczną motywacyjną funkcją płacy, co wiąże się ze stosunkowo dużą rotacją kadrową, fluktuacją związaną z odchodzeniem wykwalifikowanych pracowników, co za tym idzie narastaniem tzw. luki pokoleniowej. Jednocześnie rośnie liczba obowiązków nakładanych na publiczne doradztwo rolnicze w związku z realizacją polityki rolnej jako jednego ze strategicznych obszarów państwa. Istotne wyzwania dotyczą obszaru innowacyjności, w szczególności transferu wiedzy i innowacji i ich przekazywania pomiędzy nauką a praktyką rolniczą. Wiodącym tematem w tym zakresie pozostaje cyfryzacja, tworzenie platform internetowych oraz wdrażanie i udoskonalanie aplikacji (np. aplikacji mobilnych). Ciągłym i nieustającym zagadnieniem pozostają tematy związane z głównym obszarem działalności ośrodka, wynikające ze struktury rolnictwa na obszarze regionu, m.in. dotyczące przetwórstwa mleka. Realizowane są projekty poszerzenia współpracy i wymiany wiedzy pomiędzy partnerami systemu Wiedzy i Innowacji w rolnictwie. Ośrodek organizuje szereg wydarzeń promocyjno-targowych o charakterze cyklicznym bądź incydentalnym, np. Wiosna na Polu i w Ogrodzie, Giełda Rolnicza, Święto Kwiatu Bzu, Święto Truskawki, Krajowe Dni Pola, Międzynarodowe Dni z Doradztwem Rolniczym, Regionalne Wystawy Zwierząt Hodowlanych, Jesienny Jarmark „Od pola do stołu”, Dzień Kukurydzy i Buraka, Targi Rolnicze.

5. Jak Pan widzi rolę uczelni w tworzeniu Krajowej Sieci Gospodarstw Demonstracyjnych?

Gospodarstwa doświadczalne uczelni rolniczych bądź wydziałów rolniczych znajdują się w aktywach wszystkich państwowych podmiotów szkolnictwa wyższego o profilu rolniczym, bądź okołorolniczym. Funkcjonują one pod nazwą rolniczych zakładów bądź stacji doświadczalnych, czasem również stacji badawczo-doświadczalnych. Do zadań statutowych gospodarstw doświadczalnych należą badania naukowe i wsparcie działalności dydaktycznej, tj. ćwiczenia, seminaria i praktyki studenckie. Różnorodność warunków przyrodniczo-organizacyjnych umożliwia prowadzenie badań i eksperymentów wielokierunkowych i interdyscyplinarnych (agronomia, zootechnika, przetwórstwo, weterynaria). Obiekty te stanowią zaplecze uczelni w zakresie prowadzenia prac naukowo-badawczych i działalności dydaktycznej, organizując szkolenia, praktyczne pokazy i seminaria sadownicze dla producentów, doradców terenowych z instytucji związanych z rolnictwem, studentów i nauczycieli szkół ogrodniczych, a także działkowców. Ponadto na terenie gospodarstw doświadczalnych znajdują się zazwyczaj budynki dydaktyczne oraz elementy wyposażenia inwentarzowego (w zależności od profilu produkcyjnego), np. sad, przechowalnia, szklarnie, suszarnia. Charakterystyczna jest koncentracja działalności na obszarze województw, w których mają swoją siedzibę macierzyste podmioty edukacyjne. Na terenie woj. mazowieckiego znajdują się 4 podmioty doświadczalne (zbliżona liczba znajduje się również na terenie województw ościennych, gdzie swoją siedzibę mają uczelnie, z którymi ośrodek współpracuje). Wydaje się, że gospodarstwa i stacje doświadczalne uczelni rolniczych stanowią jeden z najcenniejszych elementów ekosystemu demonstracyjnego w ramach sieci. O potencjale naukowo-badawczym stacji świadczą m.in. wysokie kwalifikacje jej pracowników, mających dodatkowo merytoryczne oparcie w wielu jednostkach

uczelnii, nowoczesne wyposażenie w specjalistyczny sprzęt oraz długi okres zajmowania się doświadczalnictwem rolniczym czego efektem jest dorobek naukowy postaci prac magisterskich, doktorskich i habilitacyjnych. Jako wielki atut podmiotów tego typu wskazać można zróżnicowany profil produkcji oferujący działalność demonstracyjną dla praktycznie każdego elementu współczesnego procesu produkcyjnego w rolnictwie. Atutem jest również znakomicie przygotowana merytorycznie kadra zarządzająca, posiadająca dodatkowo, co jest bardzo istotne, obok kompetencji zawodowych również przygotowanie dydaktyczne i zdolność oraz umiejętność przekazywania wiedzy, konstruowania scenariuszy demonstracji, przygotowywania materiałów dydaktycznych. Podmioty te w sposób naturalny współpracują z innymi jednostkami w ramach sektora rolnego, również zagranicznymi.

6. Poniżej zbior głównych zakresów usług oferowanych przez ODR-y. W których dziedzinach widzi Pan szczególnie rolę uczelni? Proszę wymienić trzy.

Z zakresu technologii produkcji

Integrowana produkcja roślin;
Rolnictwo precyzyjne;
Rolnictwo ekologiczne
Zrównoważona produkcja zwierzęca;
Dobre praktyki w produkcji rolniczej.

Z zakresu rozwoju obszarów wiejskich

Żywność wysokiej jakości i krótkie łańcuchy dostaw;
Nowe i innowacyjne kierunki rozwoju gospodarstw;
Dodatkowe źródła dochodów gospodarstw rolnych;
Lokalne inicjatywy społeczne.

Zarządzanie gospodarstwem rolnym

Ekonomika gospodarstw;
Wspólne działania.

Ze względu na specyfikę sektora rolnego na obszarze regionu za szczególnie istotne uznać można zagadnienia związane z integrowaną produkcją roślinną, rolnictwem ekologicznym, zrównoważoną produkcją zwierzęcą oraz zarządzaniem gospodarstwem rolnym.

7. Czy uczelnie pomagają w tworzeniu grup operacyjnych (Program Współpraca PROW)?

Uczelnie, z którymi współpracuje ośrodek są również członkami Sieci na Rzecz Innowacji w Rolnictwie i na Obszarach Wiejskich.

8. W uwagach NIK-u z 2020 r. jest stwierdzenie, że ODR-y nie oferowały usług adekwatnych dla poszczególnych grup beneficjentów, w przypadku Południowego Mazowsza są to głównie gospodarstwa ogrodnicze. Czy ODR zwracał się i otrzymał pomoc ze strony uczelni w ukierunkowaniu tego typu gospodarstw?

Wymienione zagadnienia są np. przedmiotem konferencji i warsztatów organizowanych przez ośrodek, w których biorą udział naukowcy/pracownicy uczelni.

9. Czy uczelnie oferowały rozwiązania dla gospodarstw ekologicznych?

Na przykład w konferencji dotyczącej perspektyw rolnictwa ekologicznego wzięli udział przedstawiciele Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie oraz Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, przedstawiając prezentacje nt. ekologicznej produkcji zwierzęcej, żywności ekologicznej. Wydarzenie to miało formę zdalną.

10. Czy uczelnie oferowały rozwiązania w zakresie propagowania systemów jakości?

Brak odpowiedzi.

11. Czy uczelnie oferowały rozwiązania w zakresie różnych form sprzedaży produktów dostosowanych do specyfiki regionu?

Brak odpowiedzi.

12. Czy uczelnie oferowały jakieś rozwiązania rolnikom w zakresie zobowiązań wynikających z konieczności realizacji Zielonego Ładu i celów Strategii „Od pola do stołu”?

Jak w pytaniu 9 – w roku bieżącym odbyła się np. konferencja dotycząca krótkich łańcuchów dostaw jako elementu rozwoju obszarów wiejskich, w których swoje referaty zaprezentowali pracownicy Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach.

13. Czy Pana ODR-owi znane są zaproponowane przez Komisję Europejską kierunki działań mające na celu wzmocnienie systemu AKIS na kolejną perspektywę finansową 2021–2027?

Diagnoza AKIS w Polsce wskazuje, że system spełnia wprawdzie kryteria podejścia zapewniającego uczestnictwo dużej liczby partnerów (Multi Actor Approach – MAA), jednakże poszczególni partnerzy są przede wszystkim skupieni na realizacji własnych celów, natomiast współpraca z innymi podmiotami AKIS traktowana jest jako wtórna i realizowana dopiero po osiągnięciu celów pierwotnych. Wiąże się to również z konstrukcją systemu motywacyjnego premiującego w pierwszej kolejności wypełnienie autonomicznych celów jednostki, a dopiero potem celów związanych z potencjalną współpracą.

14. Jeśli tak, to czy uważa je Pan za właściwe z punktu widzenia potrzeb ODR-u i rolników?

Na poziomie deklaracji można się zgodzić, że istotne i właściwe jest działanie na rzecz wzmocnienia wymiany wiedzy i innowacji pomiędzy partnerami, w szczególności pomiędzy nauką i praktyką. Niewątpliwie do usprawnienia systemu może się przyczynić zwiększenie znaczenia tradycyjnych, podstawowych zadań i form doradczych, a jednocześnie wzbogacenie ich o ściślejszą współpracę z uczelniami rolniczymi, instytucjami naukowymi oraz przedsiębiorstwami. Obszarem o szczególnym znaczeniu są działania innowacyjne, cyfryzacja itp. Najistotniejsze jest, aby zakres tematyczny wspólnej działalności korelował z potrzebami zidentyfikowanymi podczas licznych badań i analiz.

Kilka pytań po zwrocie ankiet

15. Czy System AKIS wymaga modyfikacji (pytanie 27) 76,5% raczej tak – jakie byłyby propozycje ODR-u?

16. Czy ODR-y nie zgłaszały zapotrzebowania na szkolenia (pytanie 29) – 67% nie, dlaczego?

17. Odnośnie do tego, że nie było na uczelniach prac dotyczących doradztwa (pytanie 31) – a czy ODR-y zgłaszały zapotrzebowanie?

Brak konkretnej odpowiedzi. Prawdopodobnie problem zgłoszony przez inne oddziały.

Podsumowanie, wnioski i rekomendacje

Podstawowym zadaniem doradztwa rolniczego jest wspieranie ludności wiejskiej w pokonywaniu ich problemów i dostosowaniu do istniejących warunków gospodarczych. Zmianie ulegają podstawowe kierunki działań doradztwa. Wyraźnie zaznacza się tendencja odchodzenia od typowego doradztwa rolniczego w kierunku doradztwa wiejskiego. Podobne zamiany zachodzą również w krajach Unii Europejskiej. W znacznym stopniu jest to efekt wielofunkcyjnego rozwoju na wsi. Doradztwo powinno mieć stworzone jak najbardziej korzystne warunki funkcjonowania w strukturach unijnych, co jest warunkiem skuteczności jego działań.

ODR-y, aby dobrze wykorzystać wiedzę zdobytą w jednostkach szkolnictwa zawodowego i na uczelniach, powinny stale ją pogłębiać, a pracownicy dokształcać się przez całe życie. Doradca powinien poznawać na bieżąco wyniki badań, aby móc przekazać je rolnikowi. Do tego niezbędny jest stały, częsty kontakt doradcy z rolnikiem. Pomocny jest w tym rozwój nowoczesnych form komunikowania się, zwłaszcza internetu.

Odpowiedzi ankietowanych ODR-ów, które w 100% potwierdziły współpracę z uczelniami pozwalają na wnioskowanie, że ta współpraca ma miejsce, i to jest wniosek pozytywny. Jednak ocena tej współpracy jest zróżnicowana. Najwięcej jednostek doradztwa rolniczego określiło ją jako „dobrą”, a o połowę mniej jako „bardzo dobrą”, co skłania do refleksji, tym bardziej że pojawiły się także oceny „dostateczna”, a nawet „niedostateczna”. Odpowiedź na pytanie, dlaczego jest umiarkowane zadowolenie ODR-ów ze współpracy z uczelniami nie jest prosta, przede wszystkim dlatego, że przyczyna jest wielowątkowa.

Niewątpliwym deficytem we współpracy jest kwestia jej finansowania. Brakuje stałych, trwałych i jednoznacznie określonych ram dla wsparcia tej współpracy. W tym miejscu należy postawić pytanie, czy częste ubieganie się o granty z niewiadomym skutkiem jest motywującą, czy zniechęcającą formą pozyskiwania środków na realizację zadań. Na pewno z korzyścią dla współpracy byłoby uproszczenie procedury wypełniania wniosków, co pochłania wiele czasu.

Kolejną, ale bardzo istotną kwestią jest wzajemne zaufanie. Czasami jest ono barierą dla współpracy. Do jej pokonania mogłaby pomóc większa częstotliwość kontaktów uczelni z ODR-ami, poprzez szkolenia, konferencje, wyjazdy studyjne, stałe wystawy, praktyki tematyczne dla studentów i uczniów szkół rolniczych, a także wprowadzenie wykładów poświęconych tematyce doradztwa rolniczego. Można oczekiwać, że realizacja powyżej wymienionych propozycji byłaby korzystna, gdyż sprzyjałaby szerszej i bardziej elastycznej wzajemnej komunikacji.

Odpowiedzi na pytania ankietowe pozwalają na zaproponowanie następującego narzędzia – **wskazane jest uzgodnienie stałego kontaktu ODR-ów z uczelnią poprzez powołanie pełnomocnika ds. doradztwa rolniczego (np. osobę lub biuro w obu instytucjach), który będzie nadzorował współpracę i ustalał formy jej realizacji oraz koordynował starania o finansowanie.** Wskazane powinny być obszary priorytetowe tej współpracy, adekwatnie do aktualnej sytuacji na poziomie krajowym i międzynarodowym, np. dotyczące ekologii czy spraw społecznych. Narzędzie to powinno funkcjonować w obie strony.

O ile współpraca ODR-y–uczelnie wygląda dobrze w przypadku projektów krajowych, gorzej jest z udziałem uczelni w przypadku projektów, wyjazdów szkoleniowych i staży międzynarodowych, w których uczestniczą ODR-y. Zapewne wynika to z uzgodnień z partnerami zagranicznymi, którzy mogą nie być zainteresowani udziałem polskich uczelni. Podobnie, jak

już wspomniano, uczelnie nie „zabierają na pokład” ODR-ów. Zapewne we współpracy międzynarodowej doradztwo nie jest kluczowym zagadnieniem. **Sytuacja powinna się poprawić, gdyż wszystkie kraje UE jako jeden z priorytetów, są zobowiązane do wdrażania AKIS i w najbliższej przyszłości mogą pojawić się wspólne tematy.**

Jeśli chodzi o najważniejsze kwestie/tematy, których powinna dotyczyć współpraca, to lista ODR-ów jest szersza i bardziej szczegółowa. **Wspólnym mianownikiem jest tematyka innowacji, i jest to ze wszech miar pozytywne.**

W odpowiedzi na pytanie „Jak państwa JDR ocenia współpracę z uczelniami” **najwięcej jednostek doradztwa rolniczego oceniło współpracę z uczelniami na poziomie dobrym (CDR na poziomie dostatecznym). Podobnie wysoko oceniły współpracę z JDR-ami uczelnie (pytanie 28).**

ODR-y uczestniczą w wydarzeniach organizowanych na uczelniach i razem z nimi współpracują z organizacjami pozarządowymi.

Jako korzyści ze współpracy z uczelniami, które mają bardzo duże znaczenie dla ODR-ów najczęściej wskazywane były **możliwości poszerzania wiedzy i zaznajomienia się z zagadnieniami dotyczącymi rozwoju rolnictwa, innowacji w rolnictwie oraz możliwość wykorzystania wiedzy i doświadczeń w projektach zewnętrznych, np. w UE.** Bardzo ważną korzyścią był także **aspekt wdrażania nowych modeli rozwoju rolnictwa konwencjonalnego korzystających z dorobku naukowo-badawczego w zakresie agroekologii, techniki rolniczej, postępu biologicznego, cyfryzacji, ICT** oraz innych badań transdyscyplinarnych możliwych do wykorzystania w sektorze rolno-żywnościowym. Jako mające duże znaczenie we współpracy ODR-ów z uczelniami wyższymi wskazywano przede wszystkim na możliwość i intensyfikację współpracy z innym podmiotami otoczenia rolnictwa (jednostkami edukacyjnymi, naukowo-badawczymi oraz podmiotami praktyki gospodarczej), możliwość zaznajomienia się i zaangażowania w rozwiązania związane z wyzwaniami dla rolnictwa, jakie wynikają z globalizacji, zmian klimatycznych oraz zarządzania zasobami naturalnymi. Duże znaczenie miała również możliwość uczestniczenia w rozwoju nowoczesnych instrumentów wymiany wiedzy, np. platform internetowych oraz możliwość poszerzenia zakresu kompetencji instytucji – również dzięki uregulowaniom ustawowym i wzrost kompetencji praktyków gospodarczych w zakresie transferu wiedzy. Podkreślano także ważność większego wykorzystania uczelni jako bazy do realizacji dalszych projektów badawczych i szkoleniowych. **Istotne jest, że ODR-y współpracują z uczelniami na bieżąco.**

Jeśli chodzi o narzędzia wykorzystywane przez podmioty działające w ramach publicznego doradztwa rolniczego w Polsce (Centrum Doradztwa Rolniczego i wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego) w relacjach z uczelniami wyższymi, to są one podobne jak narzędzia w relacji uczelnia–ODR-y. **ODR-y zwracają uwagę na wspólne działania oraz na znaczenie badań ankietowych.**

Jakość współpracy z punktu widzenia nowej wiedzy i korzyści dla publicznego doradztwa rolniczego w Polsce, przez podmioty doradcze oceniona była wysoko i bardzo wysoko, przede wszystkim przez wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego. Podobnie jakość tej współpracy jest wysoko oceniana przez placówki szkolnictwa wyższego i jest dla nich satysfakcjonująca (pkt 17, część *Uczelnie*).

Przedstawiciele podmiotów działających w ramach publicznego doradztwa rolniczego w Polsce w ocenie i wskazaniu materialnych efektów współpracy z uczelniami jako najważniejsze **materialne efekty kontaktów z uczelniami wyższymi podkreślali ważność**

i możliwość zdobycia praktycznej wiedzy na temat nowych technologii produkcji w rolnictwie. Ten aspekt podkreślali także jako materialną korzyść współpracy przedstawiciele uczelni (pkt 18, cz. *Uczelnie*).

Jeśli chodzi o bariery finansowe (niedostatek funduszy), jedynie uczelnie uważają to za bardzo istotne ograniczenie. **Przy rozpatrywaniu zbyt niskiego poziomu finansowania publicznego, ODR-y i uczelnie są zgodne, że jest to czynnik bardzo istotny.** Niewłaściwe wsparcie z UE, traktują jako bardzo istotne jedynie uczelnie. Wskazywałyoby to na relatywnie większe uzależnienie uczelni od środków wspólnotowych (granty, konferencje, wspólne badania). Podobnie uczelnie bardziej niż ODR-y narzekają na niewystarczające środki budżetowe. Uczestnictwo we współpracy oraz grupowych przedsięwzięciach uważają za bardzo istotne jedynie ODR-y. Zapewne ODR-y na co dzień odczuwają przeszkody dla wspólnych działań na obszarach wiejskich. Uczelnie uważają za bardzo istotne niedostateczne regulacje na poziomie krajowym. Uczelnie jako bardzo istotne (czemu dawały wyraz w innych pytaniach ankiety) traktują zainteresowanie potencjalnych partnerów (w szczególności rolników). ODR-y narzekają w największym stopniu na brak ciekawych i innowacyjnych projektów, do których można przystąpić. Być może projekty istnieją, ale nieczęsto uczelnie zapraszają ODR-y do ich wspólnej realizacji. Być może, ale to już wina Komisji Europejskiej, w projektach UE mało miejsca jest poświęcone projektom związanym z doradztwem. Potwierdza to uznanie przez ODR-y jako bardzo istotne braku rzetelnej wiedzy i informacji o projektach i potencjalnych partnerach.

Uczelnie oceniają jako bardzo istotne niskie korzyści współpracy, koszty przekraczające korzyści. **Zarówno ODR-y, jak i uczelnie postrzegają jako bardzo istotne, niewielkie zainteresowanie organizacji rolniczych w zakresie współpracy z nauką, a także są zgodne, że bardzo istotny jest brak dopływu młodych kadr (luki pokoleniowe w instytucji), i to zarówno w doradztwie, jak i na uczelniach.** Uczelnie uważają też za bardzo istotne niedostateczne promowanie dobrych praktyk w edukacji rolniczej.

ODR-y i uczelnie są zgodne, że system wiedzy i innowacji w rolnictwie (AKIS) w Polsce raczej wymaga modyfikacji. Ogólnie uczelnie przypisywały większe znaczenie elementom AKIS niż ODR-y. Jedyne, jeśli chodzi o poziom siły przetargowej podmiotów i wzrost skuteczności usług doradczych ODR-y przypisują większe znaczenie tym dwu czynnikom niż uczelnie.

W pytaniu dotyczącym lepszego wykorzystania potencjału ODR-ów, można stwierdzić, że wspólnym mianownikiem jest udział w prowadzeniu badań i projektów. Większa współpraca w zakresie realizacji konkretnych innowacyjnych rozwiązań rolnictwie. ODR-y oczekują większego zainteresowania nauki praktyką rolniczą w tym doradztwie, a także zinstytucjonalizowanie współpracy. To się pokrywa ze stwierdzeniem uczelni o uproszczeniu procedur i zasad systemu finansowania wspólnych projektów

Uczelnie powinny mieć możliwość pozyskiwania środków finansowych na wdrożenia opracowanych przez siebie innowacyjnych rozwiązań oraz na upowszechnianie tych rozwiązań poprzez szeroko rozumianą współpracę z ODR-ami. **Pracownicy naukowci uczelni rolniczych powinni być dodatkowo premiowani za nawiązanie i prowadzenie współpracy w zakresie transferu wiedzy do ODR-ów.**

Zdaniem ankietowanych ODR-ów, należałoby doprecyzować status ODR-ów (np. w NCBR) jako organizacji upowszechniających wiedzę – zgodnie z art. 2 pkt 83 rozporządzenia 651/2014. Obecnie, według NCBR, ODR-y są przedsiębiorstwami i nie przysługuje im

dofinansowanie takie jak uczelniami. Zmiana zapisu pozwoliłaby na zwiększenie współdziałania ODR-ów w projektach innowacyjnych w Polsce.

Uczelnie, aby dobrze wykorzystać posiadaną wiedzę, powinny ją w jak najszerszym zakresie przekazywać doradcom ODR-ów, aby oni z kolei przekazywali ją rolnikom. Do tego niezbędny jest stały kontakt uczelni z doradcami i doradców z rolnikami. Pomocny jest w tym zwłaszcza rozwój internetu. Niepokój budzi fakt, wynikający z odpowiedzi uczelni, że znajomość i odbiór aktywności organizowanych przez SIR jest na uczelniach rolniczych stosunkowo ograniczona.

Kolejną, ale bardzo istotną kwestią jest wzajemne uzgadnianie propozycji tematów współpracy. Powinna być duża częstotliwość kontaktów uczelni z ODR-ami poprzez przede wszystkim robocze spotkania, na których byłyby omawiane szkolenia, konferencje, wyjazdy studyjne, stałe wystawy, praktyki tematyczne dla studentów i uczniów szkół rolniczych, a także wprowadzenie wykładów poświęconych tematyce doradztwa rolniczego. Można oczekiwać, że realizacja powyższej wymienionych propozycji będzie z korzyścią dla postępu w sektorze rolnictwa. Wskazane powinny być obszary priorytetowe tej współpracy, adekwatnie do aktualnej sytuacji na poziomie krajowym i międzynarodowym, jak np. dotyczące ekologii czy spraw społecznych.

Na podobne sprawy zwracają uwagę dyrektorzy WODR-ów, uczestniczący w pogłębionych wywiadach. Dyrektorzy są zadowoleni ze współpracy z uczelniami. Jako główne wyzwania widzą wprowadzanie rozwiązań innowacyjnych. Kładą duży nacisk na cyfryzację. Wbrew opinii NIK-u oferta doradczą dla gospodarstw jest zróżnicowana. Dyrektorzy zdają sobie sprawę ze znaczenia AKIS.

Podsumowując, konieczne jest:

- Wsparcie profesjonalnego i obiektywnego państwowego doradztwa rolniczego oraz wzmocnienie jego roli w kształtowaniu wszystkich aspektów funkcjonowania na obszarach wiejskich i w rolnictwie.
- Podniesienie roli państwowych służb doradczych w mechanizmie dystrybucji środków uzyskiwanych w ramach funduszy promocji żywności i produktów regionalnych. Utworzenie kompleksowego programu transferu wiedzy z instytucji naukowo-badawczych do praktyki rolniczej.

Jak słusznie podsumował swoją wypowiedź dyrektor WODR-u w Olsztynie, wdrażanie AKIS we współpracy z uczelniami to jest właśnie doradztwo na miarę XXI wieku.

Bibliografia

- Balm, H. (1996). Uniwersytecki system doradztwa rolniczego – przykład USA. W: M. Drygas, K. Duczkowska-Małysz, C. Siekierski i A.P. Wiatrak (red.), *Doradztwo rolnicze jako ogniwo systemu wiedzy rolniczej w procesach modernizacji wsi i rolnictwa oraz integracji z Unią Europejską* (s. 148). Konferencja międzynarodowa, Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa, Poświętne, 12–14 czerwca 1996.
- Buermann, H. (1996). Doradztwo rolnicze w Niemczech. *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego*, 3, 15–29.
- Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie. (b.d). *O nas*. Pobrane 19 listopada 2022 z <https://www.cdr.gov.pl/o-nas>
- Deaton, A. (2019). Econometric issues for survey data. W: A. Deaton, *The Analysis of Household Surveys, A Microeconomic Approach to Development Policy* (s. 63–132). The World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1331-3>
- Denzin, N.K. i Lincoln, Y.S. (2009). *Wprowadzenia. Dziedzina i praktyka badań jakościowych* W: N.K. Denzin i Y.S. Lincoln (red.), *Metody badań jakościowych* (t. 1, s. 19–76). Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Encyklopedia internetowa PWN. (b.d.a). *Biedrzycki Stefan*. Pobrane 19 listopada 2022 z <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Biedrzycki-Stefan;3877284.html>
- Encyklopedia internetowa PWN. (b.d.b). *Bronikowski Wiktor*. Pobrane 19 listopada 2022 z <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Bronikowski-Wiktor;3880923.html>
- Encyklopedia internetowa PWN. (b.d.c). *Grabski Władysław*. Pobrane 19 listopada 2022 z <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Grabski-Wladyslaw;3907329.html>
- European Commission. (2021). *Agricultural Knowledge and Innovation Systems (AKIS). Boosting innovation and knowledge flows across Europe*. Pobrano 19 listopada 2022 z https://ec.europa.eu/eip/agriculture/sites/default/files/eip-agri_agricultural_knowledge_and_innovation_systems_akis_2021_en_web.pdf
- European Commission. (b.d.). *About EIP-AGRI*. Pobrane 19 listopada 2022 z <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en/about>
- Główny Urząd Statystyczny. (2022). *Rolnictwo w 2021 r.* https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5507/3/18/1/rolnictwo_w_2021_r.pdf
- Januszek, H. i Sikora, J. (1997). *Podstawy socjologii*. Akademia Ekonomiczna w Poznaniu.
- Kania, J. (2014). System wiedzy i informacji rolniczej w rolnictwie polskim. W: A. Olszańska i J. Szymańska (red.), *Agrobiznes 2014. Problemy ekonomiczne i społeczne* (s. 55–62). Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, 360. https://www.dbc.wroc.pl/Content/26755/Kania_System_wiedzy_i_informacji_rolniczej.pdf
- Kmita, E. i Matuszak, E. (1995). Doradztwo rolnicze w USA na przykładzie stanów Indiana, Illinois i Pensylwania. *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego*, 3, 67–76.

Krok, E. (2015). Budowa kwestionariusza ankietowego a wyniki badań. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, 874. *Studia Informatica*, 37, 55–73.

<https://doi.org/10.18276/si.2015.37-05>

Maziarz, C. (1977). *Andragogika rolnicza*. PWN.

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. (b.d.). *Publiczne doradztwo rolnicze partnerem w rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich*. Pobrane 19 listopada 2022 z <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/doradztwo-rolnicze2>

Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego. (b.d.). *Historia MODR Warszawa*. Pobrane 19 listopada 2022 z <https://www.modr.mazowsze.pl/informacje-ogolne/historia-modr-warszawa>

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. (b.d.). *Pełny opis systemu wiedzy i innowacji AKIS w Polsce*. Załącznik nr 9. Pobrano 19 listopada 2022 z <https://www.gov.pl/attachment/9e6cbf0d-9583-4bca-988e-31d680b10fb3>

Naukowiec.org. (b.d.). *Pogłębione wywiady indywidualne*. Pobrane 19 listopada 2022 z <https://www.naukowiec.org/wiedza/metodologia/poglebione-wywiady-indywidualne-idi-662.html>

Nielsen, G. (1996). Doradztwo rolnicze w Danii jako przykład instytucji zarządzanej przez rolników. W: M. Drygas, K. Duczkowska-Małysz, C. Siekierski i A.P. Wiatrak (red.), *Doradztwo rolnicze jako ogniwo systemu wiedzy rolniczej w procesach modernizacji wsi i rolnictwa oraz integracji z Unią Europejską* (s. 144–147). Konferencja międzynarodowa, Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa, Poświętne, 12–14 czerwca 1996.

Ofenhitzer, D. (1996). Nowe instytucjonalne formy doradztwa rolniczego na przykładzie Niemiec. W: M. Drygas, K. Duczkowska-Małysz, C. Siekierski i A.P. Wiatrak (red.), *Doradztwo rolnicze jako ogniwo systemu wiedzy rolniczej w procesach modernizacji wsi i rolnictwa oraz integracji z Unią Europejską* (s. 164–165). Konferencja międzynarodowa, Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa, Poświętne, 12–14 czerwca 1996.

Opis systemu wiedzy i innowacji AKIS. (b.d.). Pobrane 19 listopada 2022 z <https://www.gov.pl/attachment/9e6cbf0d-9583-4bca-988e-31d680b10fb3>

Parzonko, A.J. (2008). *Sposoby współpracy doradców z rolnikami zorganizowanymi w grupy producentów rolnych*. Wydawnictwo SGGW. https://e.sggw.pl/pluginfile.php/91781/mod_resource/content/0/zjazd%203/Sposoby_wspolpracy_doradcow_z_rolnikami_zorganizowanymi_w_grupy_producentow_rolnych.pdf

Parzonko, A.J. (b.d.). *Doradztwo rolnicze w Polsce i wybranych krajach*. Pobrane 19 listopada 2022 z https://e.sggw.pl/pluginfile.php/91375/mod_resource/content/0/zjazd%202/Doradztwo%20rolnicze%20w%20Polsce%20i%20wybranych%20krajach.pdf

Rozporządzenie Komisji (UE) nr 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r. uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu (Dz.U.UE.L.2014.187.1). <https://www.prawo.pl/akty/dz-u-ue-l-2014-187-1,68437208.html>

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 1 czerwca 2018 r. ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia na podstawie planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz

Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 i rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1307/2013. <https://www.prawo.pl/akty/dz-u-ue-l-2021-435-1,69506563.html>

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku. (2020). Samorząd Województwa Wielkopolskiego. https://bip.umww.pl/292---k_91---k_207---strategia-rozwoju-wojewodztwa-wielkopolskiego-do-2030

Sikorska-Wolak, I. (1998). Geneza i rozwój doradztwa rolniczego w Polsce. *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego*, s. 2

Skrzypczak, H. (1996). Wpływ rolników na doradztwo rolnicze. W: M. Drygas, K. Duczkowska-Małysz, C. Siekiński i A.P. Wiatrak (red.), *Doradztwo rolnicze jako ogniwo systemu wiedzy rolniczej w procesach modernizacji wsi i rolnictwa oraz integracji z Unią Europejską*. Konferencja międzynarodowa, Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa, Poświętne, 12–14 czerwca 1996.

Szkoła Podstawowa im. Maksymiliana Jackowskiego we Wronczynie. (b.d.). *Patron szkoły – Maksymilian Jackowski*. Pobrane 19 listopada 2022 z <https://zswronczyn.edupage.org/a/nasz-profil?eqa=dGV4dD10ZXh0L2Fib3V0JnN1YnBhZ2U9MQ%3D%3D>

Urząd Statystyczny w Rzeszowie. (2022). *Rolnictwo w województwie podkarpackim w 2021 r.* <https://rzeszow.stat.gov.pl/opracowania-biezace/opracowania-sygnalne/rolnictwo-lesnictwo/rolnictwo-w-wojewodztwie-podkarpackim-w-2021-r-,6,1.html>

Ustawa z dnia 22 czerwca 2016 r. o zmianie ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego (Dz.U. 2016 poz. 1176). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160001176>

Zaczyński, W. (2003). *Praca badawcza nauczyciela*. WSiP.

Zespół Szkół Ekonomicznych im. Maksymiliana Jackowskiego w Słupcy. (b.d.). Pobrane 19 listopada 2022 z <https://zseslupca.eu/kilka-slow-o-szkole/patron-szkoly/>

Wydawca:
Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
Państwowy Instytut Badawczy
ul. Świętokrzyska 20, 00-002 Warszawa
www.ierigz.waw.pl; tel. +48 22 505 45 18

Druk:
Dział Wydawnictw IERiGŻ PIB
tel. +48 22 505 45 26, dw@ierigz.waw.pl

ISBN 978-83-7658-921-3

9 788376 589213